

WSPIERAMY LOKALNĄ POLSKĘ!

Raport końcowy

Stan ekonomii społecznej w regionie łódzkim w roku 2019

Lokalne Badania Społeczne dla Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w Łodzi

Fundusze Europejskie
Program Regionalny

Rzeczpospolita
Polska

województwo
łódzkie

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Spis treści:

1. Streszczenie	4
2. Wprowadzenie	8
3. Metodologia i koncepcja badawcza	17
4. Analiza i interpretacja wyników badania	24
4.1. Stan prawny	24
4.2. Koordynacja wsparcia sektora ekonomii społecznej	28
4.3. Rola jednostek samorządu terytorialnego w systemie wsparcia ekonomii społecznej	36
4.4. Kondycja sektora ES w regionie i poziom rozwoju przedsiębiorczości społecznej	52
4.5. Działania na rzecz wzrostu przychodów podmiotów ekonomii społecznej.....	61
4.6. Charakterystyka powiązań podmiotów ekonomii społecznej z otoczeniem	71
4.7. Ocena usług reintegracyjnych i wsparcia podmiotów reintegracyjnych.....	75
4.8. Ewaluacja działalności ośrodków wsparcia ekonomii społecznej	78
4.9. Dobre praktyki ośrodków wsparcia ekonomii społecznej	127
5. Wnioski i rekomendacje z badania	133
6. Bibliografia	137

Aneks – materiały wykorzystane podczas realizacji badania

Wykaz skrótów:

AKSES - System Akredytacji i Standardów Działania Instytucji Wsparcia Ekonomii Społecznej
CATI – Komputerowo Wspomagany Wywiad Telefoniczny
CIS – centrum integracji społecznej
CUS – centrum usług społecznych
ES – ekonomia społeczna
FIO – Fundusz Inicjatyw Obywatelskich
FGI – Zogniskowany Wywiad Grupowy
IDI – Indywidualny Wywiad Pogłębiony
IZ – Instytucja Zarządzająca RPO WŁ 2014-2020
JST – jednostka samorządu terytorialnego
KGW – koło gospodyń wiejskich
KIS – klub integracji społecznej
KPRES - Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej
KRES WŁ – Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej Województwa Łódzkiego
KRS – Krajowy Rejestr Sądowy
MOPS – miejski ośrodek pomocy społecznej
ODR – ośrodek doradztwa rolniczego
OPS – ośrodek pomocy społecznej
OWES – ośrodek wsparcia ekonomii społecznej
PCPR – powiatowe centrum pomocy rodzinie
PES – podmiot ekonomii społecznej
PKB – Produkt Krajowy Brutto
PO – program operacyjny
PS - przedsiębiorstwo społeczne
PUP – powiatowy urząd pracy
RCPS – Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi
ROPS – regionalny ośrodek polityki społecznej
RPO WŁ 2014-2020 – Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020
RPRES - Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim do roku 2020
WTZ – warsztat terapii zajęciowej
ZAZ – zakład aktywności zawodowej
EFS – Europejski Fundusz Społeczny

1. Streszczenie

Niniejszy raport zawiera opis wyników badania ilościowego i jakościowego, zrealizowanych w ramach przygotowania raportu o stanie ekonomii społecznej w województwie łódzkim w roku 2019. Przedmiotem badania była wielowymiarowa ocena stanu ekonomii społecznej w regionie oraz ewaluacja działalności ośrodków wsparcia ekonomii społecznej (dalej: OWES), działających na terenie województwa łódzkiego w latach 2018–2019. Zrealizowane zostały następujące etapy i techniki badawcze:

- warsztat projekcyjny z przedstawicielami RCPS i OWES,
- analiza danych zastanych,
- badanie jakościowe z różnymi grupami interesariuszy sektora i systemu wsparcia ekonomii społecznej w regionie (N=32 Indywidualne Wywiady Pogłębione – IDI),
- badanie jakościowe z przedstawicielami OWES (N=4 Zogniskowane Wywiady Grupowe – FGI),
- badanie ilościowe z przedstawicielami podmiotów ekonomii społecznej - PES, w tym przedsiębiorstw społecznych – PS (Komputerowo Wspomagane Wywiady Telefoniczne – CATI, N=200),
- badanie ilościowe z przedstawicielami jednostek samorządu terytorialnego - JST (Komputerowo Wspomagane Wywiady Telefoniczne – CATI, N=106),
- warsztat rekomendacyjny z przedstawicielami RCPS i OWES.

Przeszło połowa badanych PES/PS w województwie łódzkim¹ została założona w roku 2011 lub później. Przeważa aktywność w obszarze pożytku publicznego – 52 proc. (nieodpłatna – 40 proc., odpłatna – 12 proc.), zaś działalność gospodarczą deklaruje 43 proc. (najczęściej usługową – 37 proc.). Niemal $\frac{3}{4}$ ankietowanych podmiotów zatrudniało przynajmniej jednego pracownika, zaś przeszło połowa – nie więcej niż 10 osób. W przypadku 74 proc. badanych podmiotów liczba zatrudnianych pracowników nie zmieniała się w roku 2019, natomiast 22 proc. deklaruje, że można mówić o dynamice zmian poziomu zatrudnienia w poszczególnych miesiącach. Co istotne, w zależności od

¹ Badanie ilościowe PES/PS w województwie łódzkim, CATI, N=200

specyfiki i indywidualnych uwarunkowań danego podmiotu (np. sezonowości) zmiany te występowały w różnych miesiącach, a liczba pracowników zmniejszała się lub zwiększała.

Jako najważniejsze źródła przychodu wskazywano głównie²: dotacje bezzwrotne (55 proc.), darowizny (42 proc.), sprzedaż usług osobom fizycznym (38 proc.) lub firmom komercyjnym (25 proc.). 24 proc. deklaruje świadczenie usług na zlecenie jednostek samorządu terytorialnego lub innych instytucji, 17 proc. korzysta ze zbiórek publicznych, 15 proc. czerpie przychody ze składek członkowskich, 14 proc. jest zasilanych ze środków założycieli, 10 proc. korzysta z instrumentów finansowych o charakterze zwrotnym, jak pożyczki lub kredyty. 19 proc. ankietowanych podmiotów posiada przynajmniej jeden znak jakości lub promocyjny ekonomii społecznej.

Prawie połowa przedstawicieli badanych PES/PS³ pozytywnie ocenia aktualną sytuację ekonomiczną swoich podmiotów, natomiast 15 proc. wyraża opinię negatywną. Niemal połowa ankietowanych sądzi, że kondycja ekonomiczna ich podmiotów nie ulegnie zmianie w okresie najbliższego roku (licząc od daty realizacji pomiaru), 23 proc. dostrzega szansę na poprawę, zaś 12 proc. obawia się pogorszenia sytuacji.

Poziom satysfakcji z usług OWES jest wysoki. 93 proc. badanych PES/PS⁴ wskazało odpowiedź o waloryzacji dodatniej, a przeszło połowa udzieliła najbardziej pozytywnej z możliwych odpowiedzi. Ponadto zebrano 7 proc. ocen neutralnych lub ambiwalentnych, natomiast nie odnotowano jakichkolwiek wskazań negatywnych. Średnia w skali 1-5 wynosi 4,45. Pozytywnie oceniane są różne atrybuty oraz usługi OWES. Różnice między poszczególnymi OWES i subregionami są nieistotne statystycznie.

Podobne rezultaty przynosi pomiar opinii JST⁵. Średnia uzyskanych opinii na poziomie 4,61 wskazuje na wysoki poziom satysfakcji z usług ww. ośrodków (zdecydowanie powyżej oceny nr 4 w skali 1-5). W podobnym stopniu dotyczy to wszystkich OWES w regionie. Przeszło 9 na 10 badanych wyraża pochlebny opinię na temat pracy OWES, a ponad 60 proc. formułuje ocenę najwyższą z możliwych. Nie odnotowano ocen krytycznych, natomiast część rozmówców wyrażało opinie neutralne lub ambiwalentne.

² Badanie ilościowe PES/PS w województwie łódzkim, CATI, N=200

³ Tamże

⁴ Badanie ilościowe PES/PS w województwie łódzkim, CATI, podmioty korzystające z usług OWES, N=152

⁵ Badanie ilościowe JST w województwie łódzkim, CATI, podmioty, które kontaktowały się z OWES, N=49

Biorąc pod uwagę przyjęte w badaniu kryteria ewaluacyjne pracy OWES uzyskano następujące wyniki – z perspektywy PES/PS⁶:

- **UŻYTECZNOŚĆ:** 93 proc. badanych wysoko ocenia przydatność i użyteczność otrzymanego wsparcia, 89 proc. respondentów uważa, że wsparcie OWES było dopasowane do ich potrzeb,
- **SKUTECZNOŚĆ:** 89 proc. uczestników pomiaru formułuje pozytywną ocenę skuteczności otrzymanej pomocy (stopnia realizacji celów i rezultatów wsparcia),
- **TRWAŁOŚĆ:** 85 proc. respondentów wysoko ocenia perspektywę trwałości uzyskanych rezultatów wsparcia OWES,
- **TRAFNOŚĆ/ADEKWATNOŚĆ:** 82 proc. ankietowanych sądzi, że otrzymane wsparcie OWES było adekwatne do potrzeb sektorowych w regionie, 82 proc. badanych dostrzega związek między działaniami OWES a najważniejszymi potrzebami, wynikającymi z diagnozy społeczno-gospodarczej regionu.

Analogiczne wyniki uzyskane wśród ankietowanych JST⁷ są następujące:

- **UŻYTECZNOŚĆ:** 76 proc. respondentów wysoko ocenia przydatność i użyteczność otrzymanego wsparcia (4,63), 73 proc. ankietowanych uważa, że wsparcie OWES było dopasowane do ich potrzeb,
- **SKUTECZNOŚĆ:** 71 proc. badanych klientów OWES formułuje pozytywną ocenę skuteczności otrzymanej pomocy (stopnia realizacji założonych celów i rezultatów wsparcia OWES),
- **TRWAŁOŚĆ:** 71 proc. respondentów wysoko ocenia perspektywę trwałości uzyskanych rezultatów,
- **TRAFNOŚĆ/ADEKWATNOŚĆ:** 67 proc. badanych klientów OWES sądzi, że otrzymane wsparcie było adekwatne do potrzeb sektora ekonomii społecznej w regionie, 65 proc. uczestników pomiaru formułuje pozytywną ocenę stopnia powiązania działań OWES z diagnozą społeczno-gospodarczą regionu.

⁶ Badanie ilościowe PES/PS w województwie łódzkim, CATI, podmioty korzystające z usług OWES, N=152

⁷ Badanie ilościowe JST w województwie łódzkim, CATI, podmioty, które kontaktowały się z OWES, N=49

Ponadto prowadzona była również ocena pod kątem innych kryteriów ewaluacyjnych:

- **EFEKTYWNOŚĆ:** Respondenci (w badaniu jakościowym)⁸ uważają, że te same rezultaty OWES nie mogłyby zostać osiągnięte przy niższych nakładach finansowych. Uczestnicy badania jakościowego uważają, że przy tych samych nakładach finansowych nie było możliwe osiągnięcie bardziej rozbudowanych rezultatów działań OWES.
- **SPÓJNOŚĆ ORGANIZACJI:** Respondenci z różnych grup⁹ formułują wysokie oceny organizacji pracy OWES. Większość ekspertów, którzy wzięli udział w jakościowej części badania uważa, również pozytywnie ocenia organizacyjne aspekty, związane z organizacją pracy OWES, choć prezentowano również odmienne opinie odnośnie tej kwestii (które dotyczyły kwestii szczegółowych lub wynikających z oddziaływania czynników zewnętrznych, tj. niezależnych od siły sprawczej OWES).
- **WARTOŚĆ DODANA:** Przedstawiciele różnych grup interesariuszy¹⁰ nie odnotowali innych niż założone efektów wynikających z działalności OWES (pozytywnych lub negatywnych).

⁸ Na podstawie badania jakościowego

⁹ Na podstawie badań ilościowych i jakościowych

¹⁰ Tamże

2. Wprowadzenie

Firma Lokalne Badania Społeczne przeprowadziła badanie ilościowe i jakościowe w ramach przygotowania raportu o stanie ekonomii społecznej w regionie łódzkim w roku 2019, w związku z realizacją projektu pozakonkursowego Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w Łodzi (dalej: RCPS) pn. „Koordynacja i rozwój ekonomii społecznej w województwie łódzkim”, współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014–2020, Osi priorytetowej IX Włączenie społeczne, Działania IX.3 Rozwój ekonomii społecznej, Poddziałanie IX.3.2 Koordynacja ekonomii społecznej.

Przedmiotem badania była wielowymiarowa ocena stanu ekonomii społecznej w regionie łódzkim w roku 2019 oraz ewaluacja działalności ośrodków wsparcia ekonomii społecznej (dalej: OWES), działających na terenie województwa łódzkiego w latach 2018–2019. Dokonana została ocena kondycji podmiotów sektora ekonomii społecznej w tym: spółdzielni socjalnych, przedsiębiorstw społecznych, spółek z o.o. non-profit oraz organizacji pozarządowych prowadzących działalność gospodarczą lub odpłatną działalność pożytku publicznego oraz podmiotów o charakterze reintegracyjnym: centrów integracji społecznej (dalej: CIS), klubów integracji społecznej (dalej: KIS), zakładów aktywności zawodowej (dalej: ZAZ), warsztatów terapii zajęciowej (dalej: WTZ), funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego.

Z kolei w ramach oceny stanu ekonomii społecznej w regionie łódzkim w roku 2019 zebrane zostały opinie przedstawicieli podmiotów ekonomii społecznej na temat podejmowanych działań i czynności na rzecz rozwoju ekonomii społecznej w regionie, opinie przedstawicieli Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, ośrodków wsparcia ekonomii społecznej oraz przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego (dalej: JST), zaangażowanych w rozwój ekonomii społecznej w regionie oraz treści dokumentacji dotyczącej działań i czynności podejmowanych na rzecz rozwoju ekonomii społecznej w województwie łódzkim.

Ponadto przeprowadzona została ocena sposobu funkcjonowania, świadczonych usług, systemu wsparcia oferowanego przez akredytowane ośrodki wsparcia ekonomii

społecznej w regionie¹¹. W ramach oceny stanu ekonomii społecznej w regionie łódzkim w roku 2019 badaniem zostały objęte: podmioty ekonomii społecznej (w tym także o charakterze reintegracyjnym: centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej, warsztaty terapii zajęciowej), przedsiębiorstwa społeczne, organizacje pozarządowe (fundacje, stowarzyszenia), jednostki samorządu terytorialnego oraz ośrodki wsparcia ekonomii społecznej i RCPS.

Pytania badawcze:

Niniejsze badanie zostało zrealizowane w oparciu o następujący zestaw pytań badawczych:

Stan prawny:

- Jaki był stan regulacji prawnych, dotyczących sektora i systemu wsparcia ekonomii społecznej w województwie łódzkim na koniec roku 2019?
- Jakie zapisy wpływające na stan ekonomii społecznej w województwie łódzkim zawarte są w regionalnych dokumentach strategicznych i programowych?

Koordinacja wsparcia sektora ES:

- W jaki sposób przebiega koordynacja wsparcia ekonomii społecznej na poziomie regionalnym?
- Jakie działania w ramach koordynacji wsparcia ekonomii społecznej na poziomie regionalnym podejmowane są przez Regionalne Centrum Polityki Społecznej (dalej: RCPS) w Łodzi?

¹¹ System Akredytacji i Standardów Działania Instytucji Wsparcia Ekonomii Społecznej (AKSES) zapewnia wsparcie infrastrukturalne ekonomii społecznej, polegające na tworzeniu sieci OWES - wyspecjalizowanych instytucji, które animują i wspierają powstawanie oraz bieżącą działalność PES. System AKSES koncentruje się na wdrożeniu standardów działania OWES, a następnie zapewnieniu poprzez akredytację tych podmiotów, iż standardy są stosowane w praktyce. Status akredytowanego Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej Wysokiej Jakości jest przyznawany przez Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej na podstawie wyników prac komisji ds. oceny wniosków o przyznanie akredytacji AKSES oraz po zapoznaniu się z opinią Komitetu Akredytacyjnego. Źródło: strona internetowa Departamentu Ekonomii Społecznej i Solidarnej Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej, <http://akses.ekonomiaspoleczna.gov.pl/akredytacja-owes>, data dostępu: 12.02.2021 r.

- Jakie działania w ramach koordynacji wsparcia ekonomii społecznej na poziomie regionalnym podejmowane są przez Wojewódzki Urząd Pracy (dalej: WUP) w Łodzi?

Rola JST w systemie wsparcia ekonomii społecznej (ES):

- Jakie działania na rzecz ekonomii społecznej podejmowane są przez lokalne samorządy:
 - 1: założenie lub zainicjowanie podmiotu ekonomii społecznej przez instytucję
 - 2: wspólne inicjatywy (np. projekty)
 - 3: wsparcie finansowe
 - 4: wsparcie rzeczowe (np. lokal, wyposażenie)
 - 5: promocja idei i podmiotów ekonomii społecznej
 - 6: partnerstwo na rzecz rozwoju ekonomii społecznej
 - 7: zlecanie zadań publicznych (np. w otwartych konkursach)
 - 8: stosowanie klauzul i aspektów społecznych w zamówieniach publicznych
 - 9: inne formy współpracy
- Jakie działania na rzecz ekonomii społecznej podejmowane są na poziomie samorządowym gmin w województwie łódzkim?
- Jakie działania na rzecz ekonomii społecznej podejmowane są na poziomie samorządowym powiatów w województwie łódzkim?
- Jakie czynniki wpływają na poziom zaangażowania i działania podejmowane przez JST na rzecz wsparcia sektora ekonomii społecznej?
- Jaki był poziom współpracy jednostek samorządu terytorialnego (JST) z podmiotami ekonomii społecznej (PES) w województwie łódzkim według stanu na koniec roku 2019?
- Jakie były najważniejsze mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia (analiza SWOT) współpracy jednostek samorządu terytorialnego (JST) z podmiotami ekonomii społecznej (PES) w województwie łódzkim według stanu na koniec roku 2019?

- Jaki jest poziom wiedzy JST na temat ekonomii społecznej? Czy, a jeśli tak, to w jaki sposób ta wiedza przekłada się na podejmowane działania?
- Jaka jest skala zlecania zadań publicznych przez łódzkie JST podmiotom ekonomii społecznej (w tym z zastosowaniem Ustawy PZP)? W jakiej skali stosowane są klauzule społeczne w zamówieniach publicznych realizowanych przez JST? W jakiej skali stosowane są aspekty społeczne w zamówieniach publicznych realizowanych przez JST? Ile z zamówień publicznych w których zastosowano klauzule lub aspekty społeczne zakończyło się zleceniem zamówienia PES? Jakie problemy i trudności łódzkie PES napotykają w trakcie realizacji zamówienia publicznego z zastosowaniem klauzul i aspektów społecznych? Jaki jest przedmiot zamówień publicznych, które realizowane są z zastosowaniem aspektów i klauzul społecznych?
- Jakie działania w systemie wsparcia powinny zostać podjęte w celu wsparcia współpracy jednostek samorządu terytorialnego (JST) z podmiotami ekonomii społecznej (PES) w województwie łódzkim?

Działania podejmowane na rzecz wzrostu przychodów PES/PS:

- Jakie działania są podejmowane na rzecz wzrostu przychodów generowanych przez PES ze sprzedaży dóbr i usług w kontekście rozwoju ekonomii społecznej w województwie łódzkim?
- Jakie działania (i przez jakie podmioty) podejmowane są w województwie łódzkim w celu wzmocnienia kompetencji PES?
- Jaki jest dostęp PES do kapitału m.in. zewnętrznych źródeł finansowania? Jakie działania podejmowane są na rzecz dostępu PES do kapitału?
- Jakie działania (i przez jakie podmioty) podejmowane są w województwie łódzkim na rzecz wzmocnienia działalności biznesowej PES?
- Jakie działania podejmowane są na rzecz wzmocnienia powiązań PES z JST, organizacjami pozarządowymi (NGO) i przedsiębiorcami?
- Kto (jakie środowiska lub podmioty) podejmują ww. działania (wszystkie powyższe kategorie)?

- Jakie środowiska lub podmioty mogłyby zaangażować się podejmowanie ww. działań w przyszłości? Od czego to zależy?

Charakterystyka powiązań PES z JST, NGO i przedsiębiorcami:

- Jakie działania (i przez jakie podmioty) podejmowane są na rzecz wzrostu udziału PES w sektorze usług społecznych?
- Jaki jest udział PES w sektorze usług społecznych?
- Jakie działania (i przez jakie podmioty) podejmowane są na rzecz wzrostu zaangażowania PES w procesy rewitalizacji w województwie łódzkim?
- Jaka jest charakterystyka i poziom zaangażowania PES w procesy rewitalizacji w województwie łódzkim?
- Jaka była wielkość zatrudnienia w PES i PS w województwie łódzkim?
- Jak zmieniała się wielkość zatrudnienia w PES i PS województwie łódzkim w poszczególnych miesiącach?
- Jaka była wysokość PKB generowanego przez PES i PS w skali województwa?
- Jak zmieniała się wysokość PKB generowanego przez PES i PS w skali województwa w poszczególnych miesiącach?

Ocena dostępności, jakości i skuteczności usług reintegracyjnych:

- Jaka jest ocena usług w zakresie tworzenia nowych podmiotów reintegracyjnych, w ramach wybranych kryteriów?
- Jaka jest dostępność usług w zakresie tworzenia nowych podmiotów reintegracyjnych?
- Jaka jest jakość dostępnych usług w zakresie tworzenia nowych podmiotów reintegracyjnych?
- Jaka jest skuteczność usług w zakresie tworzenia nowych podmiotów reintegracyjnych?

Ocena wsparcia podmiotów reintegracyjnych:

- Jaka jest dostępność w zakresie sieciowania podmiotów reintegracyjnych?
- Jaka jest skuteczność w zakresie sieciowania podmiotów reintegracyjnych?
- Jaki był stopień rozwoju oraz trwałości podmiotów o charakterze reintegracyjnym (centrów integracji społecznej, klubów integracji społecznej, zakładów aktywności zawodowej, warsztatów terapii zajęciowej) w województwie łódzkim według stanu na koniec roku 2019?
- Jakie były najważniejsze mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia (analiza SWOT) ww. podmiotów w województwie łódzkim według stanu na koniec roku 2019?
- W jaki sposób funkcjonowała ścieżka wsparcia w podmiotach o charakterze reintegracyjnym w województwie łódzkim według stanu na koniec roku 2019? Jakie były przepływy uczestników między ww. podmiotami?
- Jaka jest dostępność usług w zakresie wsparcia kompetencji pracowników podmiotów reintegracyjnych?
- Jaka jest jakość dostępnych usług w zakresie wsparcia kompetencji pracowników podmiotów reintegracyjnych?
- Jaka jest skuteczność usług w zakresie wsparcia kompetencji pracowników podmiotów reintegracyjnych?

Ewaluacja działalności OWES w latach 2018-2019:

- Jaka jest struktura OWES w województwie łódzkim?
- Ile i jakie OWES dysponują akredytacją AKSES?
- Jakiego rodzaju wsparcie oferowane jest przez OWES? Jaki jest koszyk ich usług (zakres, wymiar)?
- Jakie i ile szkoleń oferowanych jest przez OWES?
- Jakiego rodzaju i ile działań doradczych oferowanych jest przez OWES?
- Jakiego rodzaju i ile działań na rzecz rozwoju partnerstwa oferowanych jest przez OWES?

- Jakiego rodzaju i ile działań w ramach wsparcia finansowego oferowanych jest przez OWES?
- Kim są beneficjenci wsparcia OWES?
- Jaka jest struktura kadrowa OWES?
- W jaki sposób funkcjonowały akredytowane OWES w województwie łódzkim, zwłaszcza pod kątem jakości świadczonych usług, jak również skuteczności i efektywności realizowanych działań? Jakie były najważniejsze podobieństwa oraz różnice między nimi ze względu na ośrodek oraz subregion?
- Jakie działania projektowe OWES podejmowały na rzecz ekonomii społecznej w okresie od stycznia 2018 r. do grudnia 2019 r.?
- Jakie działania pozaprojektowe OWES podejmowały na rzecz ekonomii społecznej w okresie od stycznia 2018 r. do grudnia 2019 r.?
- Jaka jest jakość poszczególnych kategorii usług (w tym np. animacji, doradztw, szkoleń, inkubacji, dotacji, wsparcia specjalistycznego, pozostałych usług) w podziale na OWES/subregiony?
- Jaka jest skuteczność i efektywność kosztowa OWES?
- Jakie są rekomendacje w zakresie utrzymania lub podniesienia jakości pracy i usług świadczonych przez OWES w regionie?

Poziom rozwoju przedsiębiorczości społecznej:

- Jaki był stopień rozwoju oraz trwałości podmiotów ekonomii społecznej ze szczególnym uwzględnieniem przedsiębiorstw społecznych w województwie łódzkim na koniec roku 2019?
- Jaki był poziom ekonomizacji ww. podmiotów na koniec roku 2018? Jaki był poziom współpracy ww. podmiotów z biznesem (przedsiębiorstwami komercyjnymi)?
- Jakie były najważniejsze mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia przedsiębiorczości społecznej w województwie łódzkim według stanu na koniec roku 2019?
- Jaka była liczba PES/PS w województwie według stanu na koniec roku 2019? Jakie były dominujące branże oraz formy działalności PES/PS? Jaki był okres

funkcjonowania ww. podmiotów oraz jak zmieniało się zatrudnienie od momentu rozpoczęcia działalności przez te podmioty? Kto był głównym odbiorcą usług i produktów PES/PS? Czy PES/PS korzystały z ogłaszanych zamówień publicznych z wykorzystaniem klauzul i/lub aspektów społecznych? Jakie były obroty ww. podmiotów? W jakich obszarach tkwi największy potencjał PES/PS?

- Z jakich form wsparcia OWES korzystały ww. podmioty, a z jakich planują skorzystać w przyszłości? Jak ww. podmioty oceniają jakość i użyteczność otrzymanego wsparcia?
- Czy ww. podmioty podejmowały współpracę w ramach klastrów, sieci współpracy lub konsorcjów?
- Jakie działania w systemie wsparcia powinny zostać podjęte w celu wsparcia rozwoju przedsiębiorczości społecznej w województwie łódzkim?
- Jaka jest trwałość funkcjonowania PES i PS w regionie?
- Jaka jest trwałość miejsc pracy w PES i PS w regionie?

Inne obszary:

- Jaki był poziom absorpcji zewnętrznych środków finansowych (zwrotnych i bezzwrotnych) przez podmioty ekonomii społecznej w województwie łódzkim według stanu na koniec roku 2019?
- Czy, a jeśli tak to jakie niezagospodarowane obszary („białe plamy”) występowały ze względu na działalność podmiotów o charakterze reintegracyjnym w województwie łódzkim według stanu na koniec roku 2019?
- Jakie działania w systemie wsparcia powinny zostać podjęte w celu wsparcia rozwoju ww. podmiotów w województwie łódzkim?
- Jaka była dynamika zmian poziomu rozwoju sektora ekonomii społecznej oraz systemu wsparcia ekonomii społecznej w województwie łódzkim w latach 2015-2019?

W części obejmującej ewaluację pracy OWES badanie zostało zrealizowane w oparciu o następujące kryteria oceny pracy i jakości usług świadczonych przez OWES:

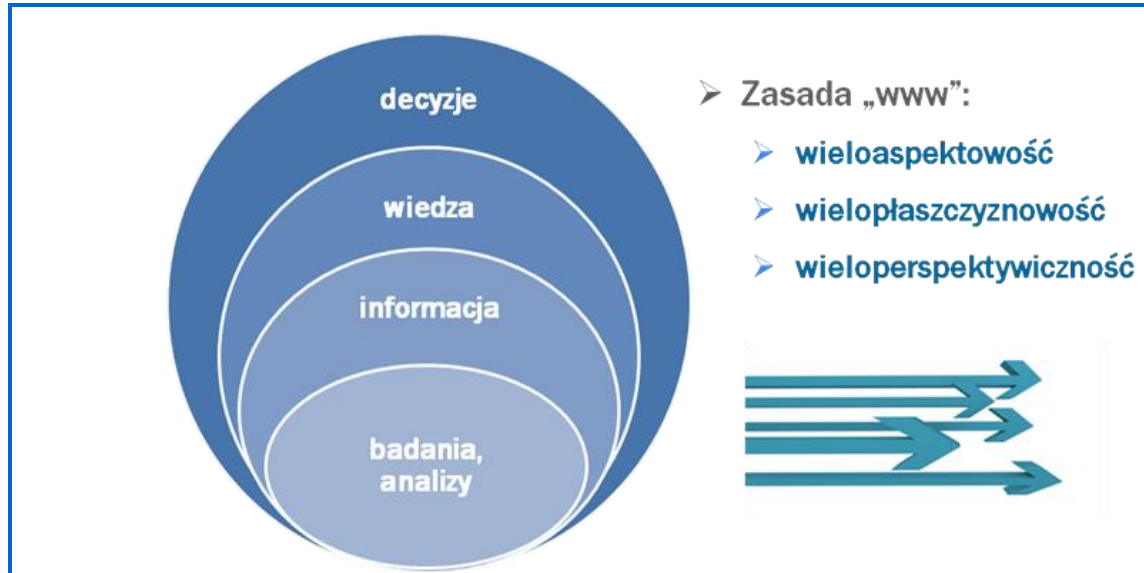
Kryteria ewaluacyjne:

- **adekwatność/trafność** – rozumiana jako ocena sposobu doboru zastosowanych instrumentów wsparcia OWES pod kątem realizacji założonych celów, a także ocena związków między zdefiniowanymi celami systemu wsparcia ekonomii społecznej w województwie łódzkim a **realnymi potrzebami sektorowymi**, które mają zostać rozwiązane dzięki podejmowanej interwencji OWES (czy i w jakim stopniu cele oraz realizowane działania są dostosowane do realnych potrzeb i problemów sektora ekonomii społecznej (PES/PS) w regionie?)
- **skuteczność**, rozumiana jako stopień osiągnięcia założonych rezultatów OWES, a także stopień w jakim zrealizowane działania przyczyniły się do realizacji ww. celów,
- **użyteczność**, rozumiana jako stopień dopasowania zrealizowanych działań OWES (w tym usług) do potrzeb odbiorców, a także ocena, czy zrealizowane działania korzystnie lub niekorzystnie wpływają na sytuację oraz rozwój podmiotów ekonomii społecznej oraz samej ekonomii społecznej w województwie łódzkim,
- **trwałość**, rozumiana jako ocena prawdopodobieństwa utrzymania się efektów interwencji publicznej OWES na rzecz ekonomii społecznej po jej zakończeniu,
- **efektywność**, rozumiana jako relacja nakładów do osiągniętych rezultatów OWES (czy interwencja przynosi zakładane efekty przy zakładanych kosztach, czy koszty te nie mogłyby być niższe, dając porównywalne efekty?),
- **spójność zarządzania**, rozumiana jako ocena sposobu zarządzania OWES w województwie łódzkim, w tym komunikacji wewnętrznej, sposobu podejmowania decyzji, współpracy między partnerami itp.,
- **wartość dodana**, rozumiana jako wystąpienie innych niż założone efektów wynikających z funkcjonowania OWES w województwie łódzkim (pozytywnych lub negatywnych).

3. Metodologia i koncepcja badawcza

Podejście metodologiczne

Grafika 1. Podejście badawcze oparte na zasadzie trzech „w”

Zrealizowany został cykl badawczy, polegający na zastosowaniu różnych, wzajemnie komplementarnych metod i technik badawczych (ilościowych i jakościowych), zgodnie z zasadą triangulacji metodologicznej. Co istotne, triangulacja dotyczyła nie tylko kwestii związanych z podejściem metodologicznym, ale również łączenia różnych źródeł danych oraz perspektyw (grup respondentów). Takie podejście pozwoliło na uzyskanie możliwie pełnej wiedzy, przyczyniając się do sformułowania wniosków i rekomendacji. **Badania ilościowe** pozwoliły na uzyskanie „twardych” danych, które posłużyły do zdiagnozowania systemu wsparcia ekonomii społecznej w województwie łódzkim. **Badania jakościowe** zostały przeprowadzone przy użyciu „miękkich”, „rozumiejących” metod. Uzyskany obraz jest wielowątkowy, wielopłaszczyznowy, a także – ze względu na możliwość porównania opinii różnych grup respondentów – wieloperspektywiczny („zasada WWW”). Niniejszy projekt badawczy miał charakter **kompleksowego, wieloetapowego i rozłożonego w czasie przedsięwzięcia**.

Sposób przeprowadzenia badania miał wymiar partycypacyjny. Oznacza to, że badacze nie byli wyłącznie zewnętrznymi obserwatorami. Partycypacyjność należy rozumieć

jako otwartość badaczy na dyskusję z badanymi oraz wypracowanie wspólnych konkluzji. Istotne było również podzielenie się przez zespół badawczy wstępnymi wnioskami na etapie końcowym, co stało się przyczynkiem do dyskusji na temat płynących z badania wniosków. Innymi słowy, wyniki badań zostały skonfrontowane z opiniami zainteresowanych osób.

Metody i etapy badawcze

Analizy przeprowadzone w ramach niniejszego badania uwzględniają podział terytorialny na 4 subregiony i zarazem ośrodki wsparcia ekonomii społecznej (prowadzone przez 3 organizacje), w taki sposób, aby możliwe było zestawienie zebranych informacji i dokonanie wszechstronnych porównań. W ramach realizacji projektu zrealizowane zostały następujące etapy badawcze:

Tabela 2. Matryca logiczna badania

Metoda, technika badawcza	Liczebność, sposób doboru próby i pozostałe parametry techniczne
Warsztat projekcyjny z kluczowymi interesariuszami	N=1, ok. 8-10 uczestników, przedstawiciele RCPS i OWES (kluczowi interesariusze systemu wsparcia ekonomii społecznej w województwie łódzkim), średni czas trwania: ok. 120 minut, rejestracja dźwięku.
Analiza danych zastanych (desk research)	Programy regionalne opisujące i wpływające na gospodarkę regionu, dokumenty strategiczne, dane GUS, dostępne opracowania, raporty itp.
Telefoniczne Wywiady Pogłębione (IDI) z różnymi grupami respondentów	Badanie na próbie N=32, szczegółowy rozkład parametrów próby został opisany poniżej, średni czas trwania wywiadu: ok. 60 minut, rejestracja dźwięku.
Zogniskowany Wywiad Grupowy (FGI) z przedstawicielami OWES	Badanie na próbie N=4, średni czas trwania wywiadu: ok. 120 minut, rejestracja obrazu i dźwięku, badania zostały zrealizowane w trybie on-line. W spotkaniach wzięło udział po 5-6 respondentów, spełniających ściśle określone kryteria rekrutacyjne (osoby reprezentujące OWES).
badanie ilościowe: Komputerowo Wspomagane Wywiady Telefoniczne (CATI I)	Badanie zostało zrealizowane na próbie PES/PS. Dobór respondentów był zróżnicowany podmiotowo (rodzaj podmiotu) i terytorialnie (z podziałem na subregiony). Liczebność próby N=200 PES (w tym przedsiębiorstw społecznych i podmiotów o charakterze reintegracyjnym). Średni czas trwania wywiadu: ok. 20 minut.
badanie ilościowe: Komputerowo Wspomagane Wywiady Telefoniczne (CATI II)	Badanie zostało zrealizowane na próbie JST, liczebność próby N=106 JST lub ich jednostek organizacyjnych (OPS, PCPR, PUP). Średni czas trwania wywiadu: ok. 20 minut.
warsztat rekomendacyjny	Na końcowym etapie realizacji projektu przeprowadzony został warsztat dla OWES i RCPS, którego celem było omówienie i doprecyzowanie wstępnych rekomendacji z badania.

Warsztat projekcyjny

Na początkowym etapie realizacji projektu przeprowadzony został warsztat dla przedstawicieli RCPS i OWES, którego celem było omówienie celów i założeń badawczych, a także możliwości współpracy podczas realizacji badania. Wprowadzenie tej metody umożliwiło dokładne zapoznanie się Zespołu Badawczego ze specyfiką regionu, a także rozpoznanie potrzeb i oczekiwań Zamawiającego. Warsztat został zrealizowany w trybie zdalnym.

Analiza danych zastanych (desk research)

Analiza danych zastanych (desk research) jest metodą, która została zastosowana w początkowej fazie procesu i posłuży m.in. integracji oraz syntezie dostępnych informacji, związanych z przedmiotem badań. W tym celu skorzystano z dostępnych źródeł informacji: danych statystycznych (np. Bank Danych Lokalnych GUS, Statystyczne Vademecum Samorządowca), dokumentów strategicznych i programowych, raportów z badań, analiz i innych podobnych opracowań, a także dokumentów OWES i RCPS. Tę część analizy możemy potraktować jako etap przygotowawczy, który dostarczył tzw. tła badawczego, przyczyniając się do skonstruowania optymalnych narzędzi badawczych. Tam gdzie to możliwe i uzasadnione, dane dotyczące województwa łódzkiego były analizowane w szerszym ujęciu – na tle analogicznych wskaźników dla innych regionów oraz ogólnopolskich.

W ramach Analizy danych zastanych wykorzystane zostały m.in. następujące dokumenty: Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej, Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim do roku 2020 (RPRES), Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020, Wojewódzka Strategia w zakresie Polityki Społecznej 2020, Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO WŁ 2014-2020, wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020 (CT9), dokumenty strategiczne i wdrożeniowe dotyczące realizacji projektów w obszarze ES, standardy realizacji usług OWES oraz dokumenty związane

z akredytacją OWES, dane z realizacji projektów OWES i RCPS, wskaźniki monitoringu działania OWES, protokoły ze spotkań Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim (KRES), inne dostępne dokumenty, publikacje i ekspertyzy.

Telefoniczne Wywiady Pogłębione (TDI)

Indywidualne Wywiady Pogłębione (IDI) (z ang. Individual In-Depth Interviews) są jedną z najbardziej popularnych metod badań jakościowych, polegającą na przeprowadzeniu serii szczegółowych rozmów z respondentami, którzy dobierani są w sposób celowy, zgodny z założonym celem badawczym. Zastosowanie tej metody umożliwiło dotarcie do bardzo szczegółowych informacji. Zastosowane narzędzia pozwoliły na określenie sposobu myślenia respondentów, w tym dotarcie do ich – nierzadko ukrytych lub nieuświadomionych – opinii, zachowań, postaw, czy motywacji. Wywiady pogłębione przeprowadzone zostały przez wyspecjalizowanych badaczy, posiadających wiedzę, doświadczenie i umiejętności psychologiczne.

Ze względu na sytuację epidemiologiczną wywiady zostały przeprowadzone w formie telefonicznej lub z wykorzystaniem środków komunikacji elektronicznej. **Telefoniczne Wywiady Pogłębione (TDI)** przeprowadzono z następującymi grupami respondentów:

- przedstawicielami Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej WŁ (N=2),
- przedstawicielem Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Łodzi (N=1),
- przedstawicielem Departamentu Polityki Regionalnej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Łódzkiego (N=1),
- przedstawicielem Departamentu Europejskiego Funduszu Społecznego Urzędu Marszałkowskiego WŁ (N=1),
- przedstawicielami Wydziału Zdrowia, Rodziny i Polityki Społecznej Łódzkiego Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi (N=1),
- przedstawicielami Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w Łodzi (N=2),
- przedstawicielami OWES z województwa łódzkiego, reprezentujących 3 organizacje prowadzące OWES (kadra kierownicza) (N=4),
- przedstawicielami powiatowych urzędów pracy z województwa łódzkiego (N=4),

- przedstawicielami ośrodków pomocy społecznej z województwa łódzkiego (N=4),
- przedstawicielami przedsiębiorstw społecznych (N=4),
- przedstawicielami PES o charakterze reintegracyjnym (N=4),
- przedstawicielami uczelni w regionie (N=2),
- przedstawicielami instytucji otoczenia biznesu, ze szczególnym uwzględnieniem organizacji pracodawców (N=2).

Podsumowując, łącznie zrealizowane zostały 32 Telefoniczne Wywiady Pogłębione (TDI) z różnymi grupami respondentów. Średni czas trwania wyniósł ok. 60 minut. Wywiady zostały zarejestrowane, a następnie sporządzone zostały ich transkrypcje.

Badanie ilościowe: Komputerowo Wspomagane Wywiady Telefoniczne (CATI)

Komputerowo Wspomagany Wywiad Telefoniczny (CATI) jest jedną z najczęściej stosowanych technik badań ilościowych. Polega ona na przeprowadzeniu przez ankietera telefonicznej rozmowy według standaryzowanego kwestionariusza. Przed rozpoczęciem realizacji przygotowywany jest skrypt (elektroniczna wersja narzędzia). Ankieterzy odczytują kolejne pytania z ekranu komputera, a następnie zapisują treść udzielanych przez respondentów odpowiedzi w formie elektronicznej. Wyniki są rejestrowane w systemie, który pozwala na wygenerowanie końcowego zbioru (bazy) danych, a następnie przeprowadzenie procedur obliczeniowych. Przeprowadzone zostały analizy statystyczne, przy czym tego rodzaju dane analizowane są na 95-procentowym poziomie istotności (w uproszczeniu - jest to prawdopodobieństwo występowania zależności między zmiennymi).

Badanie ilościowe składało się z dwóch następujących komponentów/etapów:

Badanie ilościowe I (CATI, N=200):

Badanie przeprowadzono na losowo-kwotowej próbie PES/PS w województwie łódzkim, z nadreprezentacją przedsiębiorstw społecznych i podmiotów o charakterze reintegracyjnym, na łącznej próbie N=200 podmiotów. W próbie kontrolowane były takie parametry, jak forma prawna, czy lokalizacja siedziby (z podziałem na 4 subregiony).

Tabela 3. Struktura zrealizowanej próby PES/PS¹²

subregion	
subregion 1	16%
subregion 2	18%
subregion 3	32%
subregion 4	34%
forma prawna	
organizacja pozarządowa, prowadząca działalność gospodarczą lub inną odpłatną	48%
spółdzielnia socjalna	13%
spółka z o.o. non-profit	7%
klub integracji społecznej (KIS)	6%
warsztat terapii zajęciowej (WTZ)	4%
zakład aktywności zawodowej (ZAZ)	4%
spółdzielnia pracy, w tym inwalidów lub niewidomych	3%
centrum integracji społecznej (CIS)	2%
inny podmiot ekonomii społecznej (np. KGW, OSP)	14%
rodzaj podmiotu ekonomii społecznej	
przedsiębiorstwo społeczne	70%
podmiot o charakterze reintegracyjnym	16%
inny podmiot ekonomii społecznej (np. KGW, OSP)	14%
wpis na listę przedsiębiorstw społecznych, prowadzonej przez MRIPS	
tak	43%
rok rozpoczęcia działalności	
do 1999	15%
2000-2010	31%
2011-2019	54%
rodzaj prowadzonej działalności	
działalność gospodarcza - usługowa	37%
działalność gospodarcza - produkcyjna	4%
działalność gospodarcza - handlowa	2%
działalność pożytku publicznego - odpłatna	12%
działalność pożytku publicznego - nieodpłatna	40%
nie wiem, trudno powiedzieć	5%
liczba zatrudnianych pracowników	
1-5 pracowników	35%
6-10 pracowników	19%
11-20 pracowników	11%
21 lub więcej pracowników	11%
nie zatrudnialiśmy pracowników	17%
nie wiem, trudno powiedzieć	7%

¹² Badanie ilościowe PES/PS w województwie łódzkim, CATI, N=200

Badanie ilościowe II (CATI, N=106)

Badanie zostało przeprowadzone na losowo-kwotowej próbie JST w województwie, odzwierciedlającej strukturę ww. podmiotów ze względu na rodzaj, wielkość i podział terytorialny (subregiony). W zależności od uwarunkowań lokalnych, część realizowano wywiadów z jednostkami organizacyjnymi JST (w tym OPS, PCPR i PUP, które mogą być głównym aktorem systemu wsparcia ES na danym terenie).

Tabela 4. Liczba JST różnych szczebli w regionie

Liczba miast na prawach powiatu	3
Liczba powiatów	21
Liczba gmin miejskich	18
Liczba gmin miejsko-wiejskich	26
Liczba gmin wiejskich	133

W regionie funkcjonuje 201 jednostek samorządu terytorialnego (szczebla gminnego i powiatowego). Badanie zostało zrealizowane na łącznej próbie N=106 podmiotów, z podziałem na miasta na prawach powiatu, powiaty ziemskie oraz gminy miejskie, miejsko-wiejskie oraz wiejskie.

Tabela 5. Struktura zrealizowanej próby JST¹³

subregion	
subregion 1	29%
subregion 2	32%
subregion 3	38%
subregion 4	1%
szczebel JST	
gmina wiejska	66%
gmina wiejsko-miejska	13%
gmina miejska	8%
powiat ziemski	9%
miasto na prawach powiatu	3%
rodzaj badanej instytucji	
urząd gminy lub miasta	67%
ośrodek pomocy społecznej (OPS)	24%
starostwo powiatowe	8%
inna instytucja	1%

¹³ Badanie ilościowe JST w województwie łódzkim, CATI, N=106

Zogniskowany Wywiad Grupowy (FGI) z przedstawicielami OWES

Zogniskowane Wywiady Grupowe (FGI) polegają na przeprowadzeniu przez moderatora dyskusji z zaproszonymi wcześniej respondentami. Każdy z wywiadów trwał ok. 120 minut. Dyskusja została przeprowadzona według opracowanego wcześniej scenariusza, czasami zawierającego także dosłowną treść pytań, a jej przebieg został zarejestrowany (obraz i dźwięk). W spotkaniu grupowym wzięło udział po 5-6 respondentów, spełniających ściśle określone kryteria rekrutacyjne. Były to osoby reprezentujące różne kategorie pracowników OWES (animatory, doradcy ogólni, doradcy biznesowi), łącznie zrealizowane zostały 4 FGI. Ze względu na sytuację epidemiologiczną ww. wywiady zrealizowano w trybie zdalnym (np. z wykorzystaniem oprogramowania do telekonferencji).

Warsztat rekomendacyjny

Na końcowym etapie realizacji projektu przeprowadzono (w trybie zdalnym) warsztat dla przedstawicieli RCPS i OWES, którego celem było omówienie i dopracowanie rekomendacji z badania. W ten sposób rekomendacje zostały sformułowane w sposób partycypacyjny, na podstawie pogłębionej dyskusji, z uwzględnieniem perspektyw różnych aktorów.

4. Analiza i interpretacja wyników badania

4.1. Stan prawny

Kluczowym dokumentem, określającym ramy systemu wsparcia ekonomii społecznej na poziomie ogólnopolskim jest „Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej” (KPRES)¹⁴. Aktualna wersja dokumentu obowiązuje od stycznia 2019 r., kiedy Rada Ministrów przyjęła uchwałę zmieniającą poprzedni dokument – „Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej”. Cel główny Programu zakłada, że „...do roku 2023 podmioty ekonomii społecznej i solidarnej będą ważnym elementem aktywizacji i integracji społecznej osób zagrożonych

¹⁴ „Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej”, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa, 2019, załącznik do uchwały nr 11 Rady Ministrów z dnia 31 stycznia 2019 r.

wykluczeniem społecznym oraz dostarczycielami usług użyteczności publicznej i realizatorami zadań z zakresu rozwoju lokalnego”¹⁵. Do celu głównego przyporządkowano cele szczegółowe, które obejmują:

- wspieranie trwałego partnerstwa podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej z samorządem terytorialnym w realizacji usług społecznych użyteczności publicznej oraz zadań publicznych w zakresie rozwoju lokalnego,
- zwiększenie liczby wysokiej jakości miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym,
- zwiększenie konkurencyjności podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej na rynku,
- powszechnienie pozytywnych postaw wobec ekonomii społecznej i solidarnej¹⁶.

„Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim do roku 2020”¹⁷

Głównym dokumentem z punktu widzenia polityki wsparcia ekonomii społecznej w województwie łódzkim jest „Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim do roku 2020” (dalej: RPRES). Dokument odnosi się do ustawy o pomocy społecznej i jest powiązany z „Krajowym Programem Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej” (dalej: KPRES) z roku 2014, który jest najważniejszym dokumentem na poziomie ogólnopolskim. RPRES jest aktualizacją pierwszego regionalnego dokumentu, regulującego politykę wsparcia ES – „Wieloletniego Planu Działań na rzecz Rozwoju i Upowszechniania Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim na lata 2013-2020”. W ramach RPRES można wyróżnić następujące priorytety i działania:

- priorytet I: wzrost przychodów generowanych przez PES ze sprzedaży dóbr i usług, działania: wzmocnienie kompetencji w PES, dostęp do kapitału, wzmocnienie

¹⁵ „Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej”, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa, 2019, załącznik do uchwały nr 11 Rady Ministrów z dnia 31 stycznia 2019 r.

¹⁶ Tamże

¹⁷ „Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim do roku 2020”, Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, Łódź, 2016

działalności biznesowej PES, wzmocnienie powiązań PES z JST, NGO i przedsiębiorcami, wzrost udziału PES w sektorze usług społecznych, wzrost zaangażowania PES w procesy rewitalizacji w województwie łódzkim,

- priorytet II: wzmocnienie system wsparcia ekonomii społecznej, działania: wzmocnienie usług świadczonych przez OWES, wzmocnienie systemu koordynacji ekonomii społecznej na poziomie regionalnym,
- priorytet III: poprawa dostępu do usług reintegracyjnych, działanie: poprawa dostępu do wysokiej jakości i skutecznych usług reintegracyjnych,
- priorytet IV: upowszechnienie pozytywnego wizerunku ekonomii społecznej w społeczeństwie, działanie: poprawa widoczności ekonomii społecznej¹⁸.

„Wojewódzka Strategia w zakresie Polityki Społecznej 2020”

Niezmiernie ważnym dokumentem w regionie jest „Wojewódzka Strategia w zakresie Polityki Społecznej 2020”¹⁹. W okresie objętym badaniem obowiązywała aktualizacja ww. dokumentu z roku 2017 (w latach poprzednich realizowano „Wojewódzką Strategię w zakresie Polityki Społecznej na lata 2007-2020”). Regionalna strategia jest przekrojowym dokumentem, tworzącym ramy szeroko rozumianej polityki społecznej w różnych obszarach. Ekonomia społeczna została uwzględniona w ramach celu szczegółowego pn. „Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i zawodowemu osób w wieku produkcyjnym poprzez wspieranie zdrowego trybu życia, zintegrowaną aktywizację zawodową i społeczną wykorzystującą potencjał sektora publicznego i społecznego oraz działania na rzecz usamodzielnienia materialnego i społecznego od początku kariery zawodowej”. W działaniu nr 2 pn. „Wsparcie aktywności zawodowej i poprawa sytuacji ekonomicznej” zaplanowane zostały m.in. następujące zadania: wykorzystywanie we wsparciu aktywności zawodowej potencjału partnerstw lokalnych – zwłaszcza wykorzystanie partnerstw powiatowych urzędów pracy, ośrodków pomocy społecznej i organizacji pozarządowych, wsparcie działań organizacji pozarządowych przeciwdziałających bezrobociu, zwiększanie oferty działań zmierzających do aktywizacji

¹⁸ „Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim do roku 2020”, Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, Łódź, 2016

¹⁹ „Wojewódzka Strategia w zakresie Polityki Społecznej 2020”, Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, Łódź, 2017 (aktualizacja)

zawodowej i społecznej osób uzależnionych od substancji psychoaktywnych, przeciwdziałanie niskiej jakości zatrudnienia tymczasowego z wykorzystaniem potencjału instytucji publicznych i organizacji pozarządowych, wspieranie inicjatyw w zakresie edukacji przez całe życie oraz przekwalifikowania z wykorzystaniem zasobów pracodawców, instytucji rynku pracy oraz organizacji pozarządowych, odtworzenie zdolności do zatrudnienia osób pozostających bez pracy oraz wspieranie osiągnięcia przez nie samodzielności życiowej, ekonomicznej i społecznej (m.in. wsparcie dalszej integracji i przejścia na otwarty rynek pracy uczestników CIS, KIS, WTZ i ZAZ), wzmocnienie pozycji i roli ekonomii społecznej i przedsiębiorczości społecznej w aktywnej integracji społecznej i zawodowej mieszkańców województwa łódzkiego (promowanie powstawania PES w regionie, mocniejsze zaangażowanie JST w tworzenie PES, wspieranie samodzielności finansowej PES, rozbudowa systemu wsparcia finansowego dla PES, promowanie produktów oferowanych przez PES), wspieranie i tworzenie partnerstw oraz platform współpracy międzyinstytucjonalnej w zakresie rozwoju i promocji ekonomii społecznej, działania edukacyjne na rzecz zwiększenia kompetencji kadr administracji publicznej w zakresie ustawy Prawo zamówień publicznych, w tym w szczególności stosowania „klausul społecznych” w procesie udzielania zamówień publicznych²⁰.

„SZOOP RPO WŁ 2014-2020”²¹

„Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO WŁ 2014-2020” jest dokumentem, który określa ramy wydatkowania środków z UE na poziomie województwa. Założonym celem jednego z działań (IX.3) jest powstanie nowych i trwałych miejsc pracy w sektorze ekonomii społecznej, natomiast kolejne poddziałanie (IX.3.2) obejmuje zadania na rzecz koordynacji ekonomii społecznej w regionie. Dokument określa grupy docelowe ww. interwencji, jak również katalog dostępnych usług na rzecz nowych oraz istniejących podmiotów ekonomii społecznej (w tym przedsiębiorstw społecznych).

²⁰ „Wojewódzka Strategia w zakresie Polityki Społecznej 2020”, Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, Łódź, 2017 (aktualizacja)

²¹ „Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO WŁ 2014-2020”, Samorząd Województwa Łódzkiego, Łódź, 2019 (aktualizacja)

Wytyczne CT9²²

Dokument o zasięgu ogólnopolskim określa zasady udzielania wsparcia i zarazem wdrażania działań współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach celu tematycznego nr 9 pn. „Promowanie włączenia społecznego, walka z ubóstwem i wszelką dyskryminacją”, jak również Priorytetu Inwestycyjnego 9a Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego pn. „Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych, oraz przejścia z usług instytucjonalnych na usługi na poziomie społeczności lokalnych”. Wspomniane wytyczne zawierają pewne standardy w zakresie sposobu realizacji przedsięwzięć, skierowanych do różnych grup odbiorców. Warto zaznaczyć, że w roku 2019 zmieniono kilka istotnych szczegółów, jak np. definicję przedsiębiorstwa społecznego, jak również katalog podmiotów ekonomii społecznej, do których zaliczono koła gospodyń wiejskich oraz zakłady pracy chronionej.

4.2. Koordynacja wsparcia sektora ekonomii społecznej

Uwarunkowania prawne

Poniżej zamieszczono kilka podstawowych informacji na temat podstaw prawnych, związanych z koordynacją sektora ekonomii społecznej w regionie. Rola regionalnych ośrodków polityki społecznej (ROPS)²³ w systemie wsparcia została określona w ustawie o pomocy społecznej, która precyzuje zadania samorządu województwa, do których zalicza się m.in. „organizowanie i prowadzenie regionalnych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej...”²⁴, jak również „utworzenie i utrzymanie regionalnego ośrodka polityki społecznej, w tym zapewnienie środków na wynagrodzenia pracowników...”²⁵. ROPS jako

²² „Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020”, Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju, Warszawa, 2019

²³ W województwie łódzkim funkcjonuje Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi (RCPS).

²⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej z p.zm., Dz. U. z 2020 r. poz. 1876, art. 21. pkt. 5

²⁵ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej z p.zm., Dz. U. z 2020 r. poz. 1876, art. 21. pkt. 9

jednostka organizacyjna pomocy społecznej jest wyspecjalizowaną instytucją, wykonującą zadania w ww. obszarze, w tym m.in. koordynuje realizację strategii polityki społecznej regionu. Co niezmiernie istotne, ustawodawca nałożył na samorzady szczebla wojewódzkiego obowiązek koordynowania działań na rzecz sektora ekonomii społecznej w regionie²⁶, w tym w szczególności: „1) rozwój infrastruktury usług aktywizacji, integracji oraz reintegracji społecznej i zawodowej na rzecz osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym; 2) inspirowanie i promowanie nowych metod działań w zakresie aktywizacji, integracji oraz reintegracji społecznej i zawodowej osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym; 3) wspieranie rozwoju partnerskiej współpracy pomiędzy samorządami lokalnymi a podmiotami świadczącymi usługi aktywizacji, integracji oraz reintegracji społecznej i zawodowej na rzecz osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym; 4) monitorowanie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości społecznej służącej zwiększeniu aktywności społecznej i zawodowej osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym; 5) zwiększanie kompetencji służb zajmujących się aktywizacją, integracją oraz reintegracją społeczną i zawodową osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym...”²⁷.

Kluczowym dokumentem, określającym ramy systemu wsparcia ekonomii społecznej na poziomie ogólnopolskim jest „Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej” (KPRES). We wspomnianym programie wyraźnie zaakcentowana została wiodąca rola samorządu województwa jako głównego koordynatora działań w ramach owego systemu na szczeblu regionalnym. W KPRES wymienione zostały główne zadania samorządu województwa w zakresie wspierania ekonomii społecznej i solidarnej, w tym: przygotowanie, realizacja i monitorowanie regionalnych programów rozwoju ekonomii społecznej, uczestnictwo w konsultowaniu programów oraz innych dokumentów w zakresie ekonomii społecznej i solidarnej, koordynowanie rozwoju usług społecznych użyteczności publicznej, wspieranie partnerskiej współpracy gminnych i powiatowych jednostek samorządu terytorialnego z podmiotami ekonomii społecznej i solidarnej, zwłaszcza w zakresie wspólnego programowania, realizacji i monitorowania lokalnej polityki rozwoju społecznego, a także opiniowanie, monitorowanie i ewaluacja jakości usług wsparcia dla podmiotów ekonomii

²⁶ Tamże, art. 21. pkt. 4a

²⁷ Tamże, art. 21a. pkt. 1-5

społecznej i solidarnej, świadczonych przez ośrodki wsparcia ekonomii społecznej²⁸. Ponadto we wspomnianym dokumencie podkreśla się konieczność powiązania systemu wsparcia ekonomii społecznej z innymi politykami publicznymi w regionie, obejmującymi zagadnienia rynku pracy, integracji społecznej, rozwoju przedsiębiorczości i innowacji oraz rozwoju usług społecznych użyteczności publicznej. W szczególności chodzi tu o programowanie strategiczne, a więc uwzględnianie obszaru ekonomii społecznej w dokumentach strategicznych (na poziomie regionu, ale również na szczeblu gminnym i powiatowym), jak również kwestii operacyjnych, w tym współpracy międzyinstytucjonalnej na rzecz rozwoju wspomnianego obszaru²⁹.

Niezmiernie ważnym zadaniem samorządu województwa jest również opracowanie, wdrażanie i monitoring regionalnych programów rozwoju ekonomii społecznej (RPRES), które powinny zawierać „...spójną i logiczną strukturę celów i oczekiwanych efektów, jak również odpowiadające im wskaźniki produktu i wskaźniki rezultatu, zasoby finansowe niezbędne do osiągnięcia wyznaczonych celów i rezultatów, obejmujące zarówno środki krajowe (samorządu terytorialnego, funduszy celowych i budżetu państwa), jak i europejskie, a także opis systemu zarządzania i monitorowania efektów, w tym w formie corocznego raportu o stanie ekonomii społecznej w regionach...”³⁰. Zadania samorządu województwa określone w ramach wspomnianych RPRES powinny sprowadzać się do:

- opracowywania diagnozy i określania preferowanych kierunków rozwoju sektora ekonomii społecznej (we wsparciu finansowym) aktywizacji, reintegracji społecznej i zawodowej, integracji społecznej oraz projektowania usług społecznych użyteczności publicznej,
- tworzenia mechanizmów programowania rozwoju społecznego we współpracy z jednostkami samorządu terytorialnego różnych szczebli (w tym opracowywania lokalnych programów rozwoju i/lub rozwoju ekonomii społecznej),

²⁸ „Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej”, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa, 2019, załącznik do uchwały nr 11 Rady Ministrów z dnia 31 stycznia 2019 r. (poz. 214), str. 59

²⁹ Tamże

³⁰ Tamże, str. 59-60

- zapewnienia infrastruktury i wysokiej jakości usług wsparcia dla podmiotów ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstw społecznych,
- instytucjonalizacji zarządzania systemem wsparcia poprzez funkcjonowanie regionalnych komitetów rozwoju ekonomii społecznej,
- kreowania współpracy międzyinstytucjonalnej na rzecz rozwoju ekonomii społecznej,
- promocji i upowszechniania wiedzy na temat ekonomii społecznej poprzez system edukacji formalnej i nieformalnej³¹.

Ponadto bardzo ważną rolę samorządu województwa jest również kreowanie współpracy o wymiarze ponadregionalnym, w tym wymiany doświadczeń między przedstawicielami władz, a także osób, instytucji i organizacji, zaangażowanych w realizację działań na rzecz wsparcia ekonomii społecznej (w tym członków regionalnych komitetów rozwoju ekonomii społecznej). Do zadań o charakterze fakultatywnym należy również zaliczyć podnoszenie kompetencji kadr systemu wsparcia ekonomii społecznej, w tym pracowników ośrodków wsparcia ekonomii społecznej (OWES). Wspomniane działania powinny być – jak zaznaczono w KPRES – realizowane z uwzględnieniem specyfiki regionalnej, zatem kluczowe jest zapewnienie samorządom województw autonomii w zakresie sposobu realizacji ww. zadań³².

Warto podkreślić, że w systemie wsparcia ekonomii społecznej na poziomie województwa kluczową rolę odgrywają regionalne ośrodki polityki społecznej (ROPS), które „...uczestniczą w procesie programowania regionalnych polityk publicznych, koordynują bieżące działania związane z ekonomią społeczną, a także dysponują wiedzą na temat uwarunkowań determinujących kształt regionalnej polityki społecznej oraz znają konkretne potencjał i bariery wpływające na rozwój sektora ekonomii społecznej. ROPS są jednostkami odpowiedzialnymi za koordynację działań związanych z ekonomią społeczną. Do ich zadań należy zaliczyć w szczególności: przygotowanie i wdrażanie Regionalnych Programów Rozwoju Ekonomii Społecznej – w imieniu samorządów województw, koordynowanie działań władz publicznych w zakresie realizacji ww. regionalnego programu

³¹ „Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej”, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa, 2019, załącznik do uchwały nr 11 Rady Ministrów z dnia 31 stycznia 2019 r. (poz. 214), str. 59-60

³² Tamże, str. 60

oraz określanie kierunków, preferencji i procedur wsparcia ekonomii społecznej i solidarnej, a w szczególności przedsiębiorstw społecznych w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych, a także współpracę z ministrem właściwym do spraw zabezpieczenia społecznego (...) w celu zapewnienia zgodności kierunków rozwoju ekonomii społecznej na poziomie regionalnym i krajowym oraz wymianę informacji i danych statystycznych...”³³.

Odnosząc się do niektórych z powyższych zagadnień, należy wspomnieć o istotnej roli, jaką w systemie wsparcia odgrywają regionalne komitety rozwoju ekonomii społecznej (RKRES). W dużym uproszczeniu – jest to ciało o charakterze doradczo-konsultacyjnym, które „...składa się (...) z przedstawicieli samorządu województwa i przedstawicieli samorządów lokalnych, a także przedstawicieli sektora ekonomii społecznej, nauki oraz biznesu...”³⁴.

Do zadań samorządu województwa należy również organizacja konkursów na prowadzenie ośrodków wsparcia ekonomii społecznej (OWES) wraz z zapewnieniem ich finansowania³⁵.

Projekt „Koordynacja i rozwój ekonomii społecznej w województwie łódzkim”

Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi w latach 2018-2023 realizuje projekt pozakonkursowy pn. „Koordynacja i rozwój ekonomii społecznej w województwie łódzkim”, współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020, Osi priorytetowej IX Włączenie społeczne, Działania IX.3 Rozwój ekonomii społecznej, Poddziałanie IX.3.2 Koordynacja ekonomii społecznej. Działania koordynujące sprzyjające nawiązywaniu współpracy międzysektorowej między Ośrodkami Wsparcia Ekonomii Społecznej, PES, JST, a także biznesem, miały przyczynić się do rozwoju ekonomii społecznej w regionie. Celem projektu jest rozwój ekonomii społecznej województwa łódzkiego poprzez koordynację działań inicjujących i rozwijających współpracę

³³ „Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej”, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa, 2019, załącznik do uchwały nr 11 Rady Ministrów z dnia 31 stycznia 2019 r. (poz. 214), str. 60-61

³⁴ Tamże, str. 61

³⁵ Tamże

międzysektorową między ośrodkami wsparcia ekonomii społecznej, podmiotami ekonomii społecznej, biznesem oraz jednostkami samorządu terytorialnego.

W ramach projektu corocznie realizowanych jest następujących 8 zadań³⁶:

- sieciowanie Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej,
- funkcjonowanie Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim,
- aktualizacja Regionalnego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej,
- tworzenie regionalnych sieci kooperacji podmiotów ekonomii społecznej o charakterze reintegracyjnym,
- działania zwiększające widoczność podmiotów ekonomii społecznej,
- rozwój współpracy jednostek samorządu terytorialnego z innymi podmiotami lokalnymi, w tym podmiotami ekonomii społecznej,
- inicjowanie współpracy sektora ekonomii społecznej z biznesem i środowiskiem naukowym,
- weryfikacja statusu przedsiębiorstwa społecznego.

Znak promocyjny „Zakup prospołeczny”

Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi dzięki umowie licencyjnej z Fundacją imienia Królowej Polski Św. Jadwigi posiada możliwość nadawania podmiotom ekonomii społecznej funkcjonującym w województwie łódzkim Znak Promocyjnego Ekonomii Społecznej „Zakup prospołeczny”. Certyfikat jest szczególnym wyróżnieniem podmiotów ekonomii społecznej funkcjonujących w regionie, które troszczą się o stale wysoką jakość swoich produktów i usług. Znak przyznawany jest na okres 1 roku, po złożeniu wniosku przez organizację zainteresowaną certyfikacją, na podstawie stosownych dokumentów składanych do RCPS w Łodzi.

Większość uczestników badania jakościowego³⁷ (z różnych grup – eksperci, ale również przedstawiciele PES/PS) pozytywnie ocenia działalność RCPS, jako instytucji prowadzącej działania w obszarze koordynacji systemu wsparcia ekonomii społecznej

³⁶ Źródło: strona internetowa RCPS, <http://es.rcpslodz.pl/>, data dostępu: 20.01.2021 r.

³⁷ Na podstawie badania jakościowego, różne grupy respondentów

w województwie łódzkim. W opinii badanych, regionalny ośrodek odpowiada m.in. za promocję, upowszechnianie wiedzy, a także sieciowanie współpracy poszczególnych aktorów oraz zbieranie informacji na temat potrzeb i napotykanych przez nich problemów czy monitoring działań prowadzonych w ramach systemu wsparcia. Innymi słowy, RCPS jest postrzegany jako właściwa merytorycznie instytucja w obszarze wsparcia ekonomii społecznej. Część rozmówców (zwłaszcza przedstawiciele instytucji publicznych szczebla wojewódzkiego) podziela przekonanie, że RCPS nie posiada adekwatnych narzędzi, ani siły sprawczej do skutecznej realizacji wszystkich powierzonych zadań („taki sam sposób traktowania RCPS-u, jak beneficjentów, odbiorców projektów, na równi z OWES-ami...”), co przekłada się na współpracę międzyinstytucjonalną, np. relacje między RCPS, WUP a Urzędem Marszałkowskim („troszeczkę to tak wygląda, że każdy sobie jednak i brakuje takiej siły przebicia, żeby jednak to wszystko miało wspólny mianownik, (...) na przykład wspólne spotkania między departamentami...”). Ponadto tej instytucji nieco brakuje zasobów ludzkich („zbyt mało pracowników do niektórych zadań...”, „dwa zadania są nieobsadzone w ogóle pracownikami, (...) dotyczące sieciowania i współpracy z biznesem...”), a jej ranga i pozycja w systemie instytucjonalnym regionu postrzegana jest jako relatywnie niska („...jak opracowywano strategię społeczną województwa, to nikt nawet nie pytał [RCPS – przyp. aut.] o zdanie...”). Choć RCPS jest merytorycznie odpowiedzialny za rozwój systemu wsparcia ekonomii społecznej, to, zdaniem części rozmówców, instytucji tej brakuje jednak pewnych narzędzi oddziaływania na pozostałych interesariuszy. Innymi słowy, RCPS dysponuje przede wszystkim instrumentami „miękkimi”, co w pewnych sytuacjach może utrudniać realizację zadań („nie ma realnej siły oddziaływania, to jest praca na relacjach...”). Tego rodzaju przekonanie koresponduje z opinią, że – ogólnie rzecz biorąc - ekonomia społeczna ma relatywnie niski priorytet w ramach polityk publicznych regionu (mimo występowania zapisów dotyczących tego obszaru w dokumentach strategicznych województwa).

Ponadto przedstawiciele RCPS i OWES³⁸ definiują swoje relacje jako bliskie i oparte na relacjach międzyludzkich (w RCPS zatrudnione są osoby, które wcześniej pracowały w OWES). Przedstawiciele OWES wskazują, że komunikacja z podmiotami

³⁸ Na podstawie badania jakościowego, różne grupy respondentów

odpowiedzialnymi za zarządzanie i wdrażanie systemu wsparcia ekonomii społecznej została skutecznie wypracowana i przebiega sprawnie. Nie dostrzeżono jakichś znaczących barier czy trudności komunikacyjnych, które negatywnie wpływałyby na pracę wspomnianych ośrodków. Specyfiką regionu jest również dobra współpraca między poszczególnymi OWES, o czym szerszej informujemy w dalszej części raportu.

Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim³⁹

Zgodnie z zapisami „Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej”, jednym z zadań realizowanych na poziomie regionalnym jest tworzenie regionalnych komitetów rozwoju ekonomii społecznej, powoływanych uchwałą zarządu województwa. Utworzenie Komitetu powiązane jest z koordynacją działań w regionie, w zakresie wspierania rozwoju ekonomii społecznej. W skład tego ciała wchodzi przedstawiciele samorządu województwa i jednostek samorządu terytorialnego pozostałych szczebli, przedstawiciele sektora ekonomii społecznej, a także nauki i biznesu - w ramach KRES WŁ funkcjonuje Zespół Interdyscyplinarny, którego celem jest wzmacnianie współpracy z biznesem, środowiskiem naukowym a sektorem ekonomii społecznej (ten wątek szerzej omawiamy w dalszej części raportu).

Dotychczasowa działalność KRES WŁ oceniana jest w sposób ambiwalentny⁴⁰. Zdecydowana większość rozmówców (co ważne – reprezentujących różne grupy odbiorców) podzielają przekonanie, że KRES WŁ jest predestynowany do pełnienia ważnej funkcji w systemie wsparcia ekonomii społecznej w województwie łódzkim, przede wszystkim jako ciało doradczo-konsultacyjne i opiniotwórcze. Warto dodać, że formułowano również pewne wątpliwości, czy zastrzeżenia odnośnie sposobu funkcjonowania KRES. Przede wszystkim większość badanych sądzi, że pracom Komitetu brakuje „siły sprawczej”, a prowadzone dyskusje, czy formułowane rekomendacje nie przekładają się na konkretne decyzje lub działania w systemie wsparcia. Jak deklarują respondenci, konsekwencją braku poczucia wpływu jest stopniowy spadek motywacji części członków Komitetu („spotykamy się, rozmawiamy, ale niewiele z tego wynika...”).

³⁹ Źródło: strona internetowa RCPS, <http://es.rcpslodz.pl/>, data dostępu: 22.01.2021 r.

⁴⁰ Na podstawie badania jakościowego, różne grupy respondentów

Wojewódzki Urząd Pracy w Łodzi

Bardzo ważną rolę w systemie wsparcia ekonomii społecznej pełni WUP w Łodzi, który jest Instytucją Pośredniczącą w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020. Instytucja ta realizuje działania operacyjne, związane z dystrybucją środków, organizując konkursy dotacyjne w ramach podziałania IX.1.1-3 pn. „Aktywizacja społeczno-zawodowa osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Od początku perspektywy finansowej 2014-2020”. Misją Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Łodzi jest profesjonalna, skuteczna i efektywna realizacja zadań statutowych, w tym określanie i koordynowanie regionalnej polityki rynku pracy i rozwoju zasobów ludzkich na terenie województwa łódzkiego we współpracy z partnerami publicznymi i prywatnymi na podstawie i w zakresie obowiązującego prawa. Uczestnicy badania jakościowego⁴¹ postrzegają rolę WUP jako „strażnika środków z EFS-u w tej i poprzedniej perspektywie...”, a więc dystrybutora funduszy na wsparcie rozwoju ekonomii społecznej („ogłaszają konkursy związane z ekonomią, (...) w postaci projektów ośrodków wsparcia ekonomii społecznej, ale także konkurs, ale to jest pozakonkursowy tryb projektu dla RCPS-u, który zajmuje się koordynacją ekonomii społecznej. (...) Przez nich to przechodzi, oni dystrybuują środki, podpisują umowy, pilnują, żeby te środki zgodnie z wytycznymi i przepisami unijnymi były wydatkowane i rozliczane, efekty osiągane...”).

4.3. Rola jednostek samorządu terytorialnego w systemie wsparcia ekonomii społecznej

Istotną rolę w systemie wsparcia ekonomii społecznej odgrywają, a może powinny odgrywać, jednostki samorządu terytorialnego (gminne i powiatowe) wraz z ich jednostkami organizacyjnymi, jak ośrodki pomocy społecznej, powiatowe urzędy pracy, czy powiatowe centra pomocy rodzinie. W tym kontekście można wymienić kilka ważnych funkcji, pełnionych przez JST w ramach owego systemu:

- programowanie szeroko rozumianej polityki rozwoju, w tym polityki społecznej (np. diagnozowanie lokalnych problemów społecznych oraz zasobów i potencjałów, tworzenie dokumentów strategicznych i programowych),

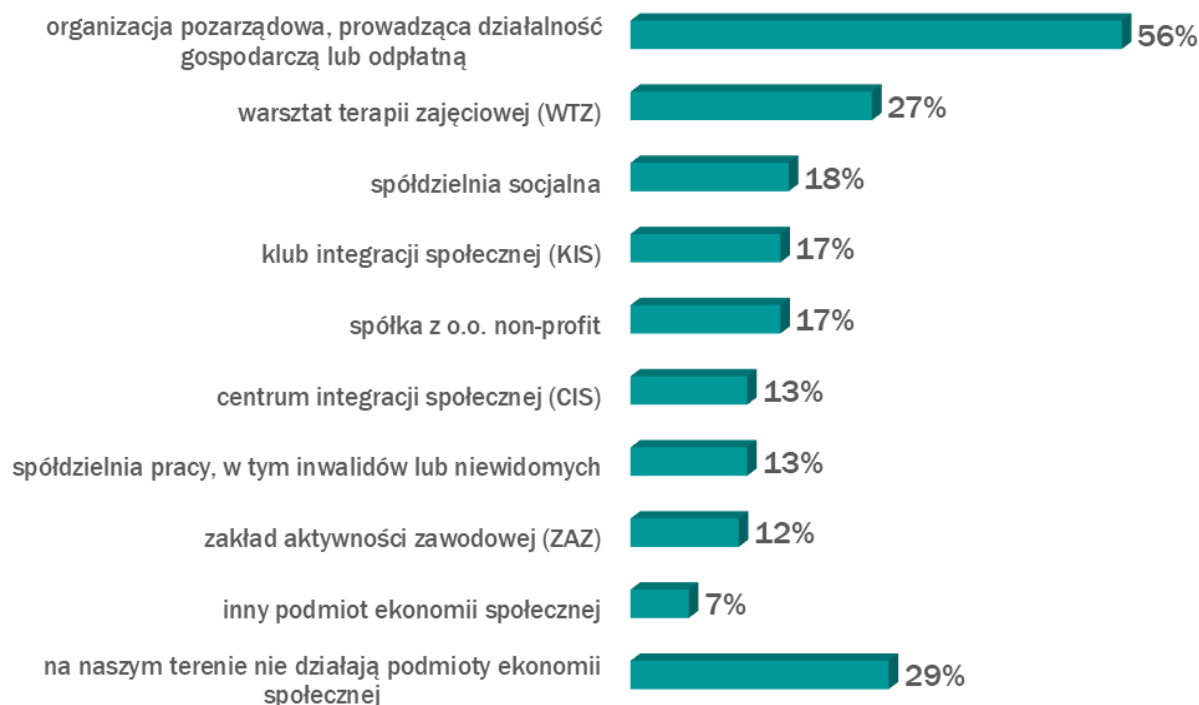
⁴¹ Na podstawie badania jakościowego, różne grupy respondentów

- organizowanie współpracy finansowej i niefinansowej z organizacjami „trzeciego sektora” (w tym podmiotami ekonomii społecznej),
- organizacja usług społecznych dla różnych grup mieszkańców (w tym z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym),
- inicjowanie i prowadzenie podmiotów ekonomii społecznej (w tym o charakterze reintegracyjnym, jak CIS i KIS),
- wspieranie podmiotów ekonomii społecznej (np. rzeczowe, lokalowe lub finansowe - zlecenie zadań publicznych lub zakup usług PES/PS, m.in. poprzez stosowanie klauzul i aspektów społecznych).

Poniżej prezentujemy kilka istotnych ustaleń z badania ilościowego, przeprowadzonego na próbie 106 jednostek samorządu terytorialnego w regionie.

PES/PS działające na terenie badanych JST

Wykres 6. Podmioty ekonomii społecznej działające na obszarze JST⁴²

⁴² Badanie ilościowe JST w województwie łódzkim, CATI, N=106

Przeszło 7 na 10 badanych przedstawicieli JST deklaruje, że na obszarze ich funkcjonowania działają podmioty ekonomii społecznej. W subregionach 1., 2. i 3. odnotowano następujące wyniki: 68 proc., 74 proc. i 70 proc. Wyniki dla subregionu 4. nie mogą być brane pod uwagę w tego rodzaju porównaniach, ze względu na niską podstawę procentowania (zgodnie z przyjętą metodologią, w zrealizowanej próbie znajduje się 1 JST z tego subregionu). Ze względu na wielkość jednostki, zdecydowanie wyróżniają się gminy wiejskie – aż 43 proc. ich ankietowanych przedstawicieli deklaruje, że na swoim terenie nie dostrzegają działalności PES/PS. Z jednej strony może to świadczyć o niskim poziomie rozwoju sektora ekonomii społecznej na obszarach wiejskich (występowaniu tzw. „białych plam”), zaś z drugiej – tego rodzaju opinia może być rezultatem niskiego poziomu wiedzy i słabego rozeznania przedstawicieli JST. Przypomnijmy, że powyższe zależności między zmiennymi są istotne statystycznie na poziomie 95 proc.

Najczęściej występującym rodzajem podmiotów są organizacje pozarządowe, prowadzące działalność gospodarczą lub inną odpłatną (np. pożytku publicznego). Na kolejnych miejscach wymieniano: warsztaty terapii zajęciowej, spółdzielnie socjalne, kluby integracji społecznej, a następnie – spółki z o.o. non-profit. 7 proc. badanych wskazuje „inne podmioty ekonomii społecznej” – są to podmioty spoza „głównego nurtu” ekonomii społecznej, jak np. koła gospodyń wiejskich, czy ochotnicze straże pożarne (najwyższy udział tego rodzaju PES odnotowano w subregionie 2. – 15 proc.). Dodajmy, że 30 proc. respondentów deklaruje, że na obszarach ich jednostek terytorialnych (gmin lub powiatów) działają podmioty wpisane na listę PS lub pozytywnie zweryfikowane jako PS. Co istotne, tego rodzaju odpowiedzi najrzadziej udzielały osoby reprezentujące gminy wiejskie. Warto zaznaczyć, że tego rodzaju wskazania współwystępują z wysoką samooceną poziomu wiedzy na temat ekonomii społecznej i możliwości wspierania PES/PS⁴³.

⁴³ Badanie ilościowe JST w województwie łódzkim, CATI, N=106

Wykres 7. Branże reprezentowane przez PES/PS działające na obszarze badanych JST⁴⁴

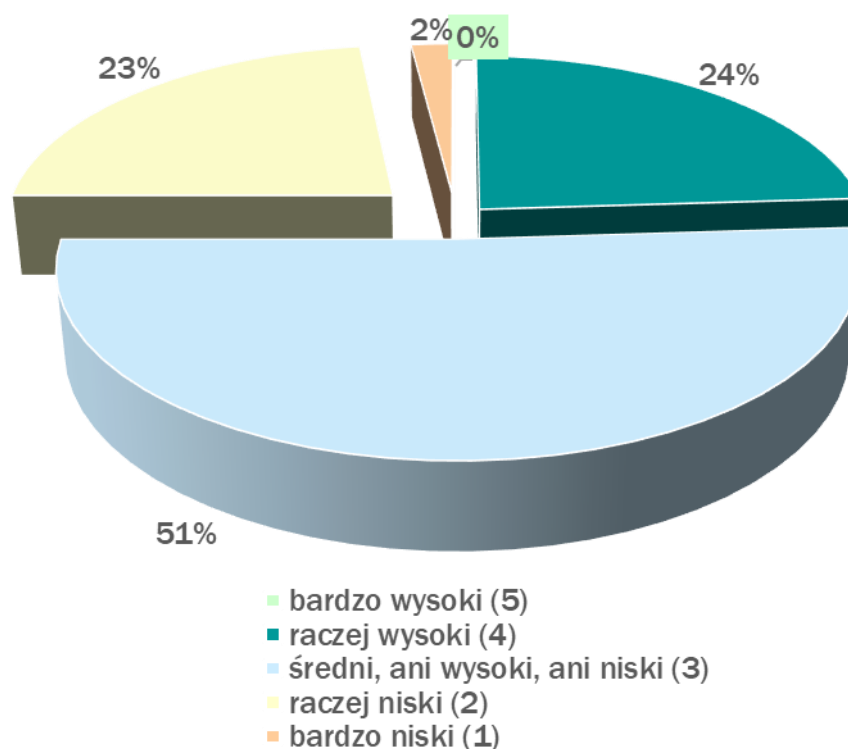

W opinii badanych przedstawicieli JST podmioty ekonomii społecznej i przedsiębiorstwa społeczne w regionie najczęściej działają w sferze edukacji i kultury, dalej – usług społecznych (np. opiekuńczych), następnie – rekreacji i turystyki, zdrowia i urody, gastronomii (w tym usług cateringowych) i – wreszcie – usług komunalnych (np. związanych z zagospodarowaniem odpadów lub utrzymaniem porządku w gminie lub mieście). Warto dodać, że powyższy rozkład charakteryzuje się dość silnym rozproszeniem ze względu na rodzaj działalności prowadzonej przez podmioty zaliczane do sektora ekonomii społecznej w województwie łódzkim.

⁴⁴ Tamże

Poziom wiedzy JST na temat ekonomii społecznej

Wykres 8. Samoocena poziomu wiedzy na temat ekonomii społecznej i możliwości wspierania PES/PS⁴⁵

Badani przedstawiciele JST oceniali swój poziom wiedzy na temat ekonomii społecznej w skali pięciostopniowej, od kategorii „bardzo niski” (1) do „bardzo wysoki” (5). **Wyraźnie widać, że w tym obszarze występują istotne deficyty – średnia w skali 1-5 wynosi 2,94, zaś 2/3 uczestników pomiaru wyraża opinię neutralną lub ambiwalentną.** Na uwagę zasługuje niski poziom polaryzacji uzyskanych danych, co oznacza przesunięcie opinii w kierunku umiarkowanych kategorii oceny (pozytywnych lub negatywnych) przy minimalnym udziale ocen skrajnych (wyłącznie negatywnych). Najniższy poziom wiedzy odnotowano w grupie uczestników pomiaru, reprezentujących gminy wiejskie. Ponadto nie odnotowano występowania istotnych statystycznie zależności między zmiennymi.

Najważniejszym źródłem wiedzy na temat sektora ekonomii społecznej są – w opinii ankietowanych przedstawicieli JST – strony internetowe (58 proc.), w tym działających

⁴⁵ Badanie ilościowe JST w województwie łódzkim, CATI, N=106

w regionie ośrodków wsparcia ekonomii społecznej (51 proc.) oraz Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w Łodzi (48 proc.). Respondenci deklarują czerpanie tego rodzaju wiedzy również z mediów społecznościowych oraz ze spotkań tematycznych, konferencji branżowych i innych podobnych wydarzeń. Okazuje się zatem, że upowszechnianiu wiedzy na temat idei oraz możliwości wsparcia ekonomii społecznej sprzyjają bezpośrednie kontakty, wymiana wiedzy i doświadczeń, a także możliwość korzystania z dorobku ekspertów i praktyków. Respondenci najrzadziej deklarują, że tego rodzaju informacje czerpią z ulotek i broszur, a także mediów „tradycyjnych”, zarówno papierowych, jak i elektronicznych. Podsumowując ten wątek, poziom wiedzy na temat ekonomii społecznej w regionie jest niewystarczający, a informacje na ten temat są rozproszone. Wydaje się, że nie ma jednego, wiodącego nośnika, który mógłby pełnić rolę kompendium wiedzy na temat sektora ekonomii społecznej, czy możliwości uzyskania wsparcia.

Współpraca JST z PES/PS

Tabela 9. Podejmowane formy współpracy z PES/PS⁴⁶

wsparcie finansowe	31%
wspólne inicjatywy (np. projekty)	25%
zlecane zadań publicznych (np. w otwartych konkursach)	25%
wsparcie rzeczowe (np. lokal, wyposażenie)	22%
promocja idei i podmiotów ekonomii społecznej	21%
partnerstwo na rzecz rozwoju ekonomii społecznej	14%
założenie lub zainicjowanie podmiotu ekonomii społecznej przez instytucję	8%
stosowanie klauzul i aspektów społecznych w zamówieniach publicznych	8%
nie współpracowaliśmy	28%

Przeszło 70 proc. ankietowanych przedstawicieli deklaruje podejmowanie przynajmniej jednej formy kooperacji, wymienionej w powyższej tabeli. Na tle innych JST różne formy współpracy deklarują respondenci reprezentujący urzędy miast lub gmin. Owe przejawy kooperacji najczęściej wskazują przedstawiciele powiatów ziemskich (90 proc.) oraz gmin miejskich (89 proc.), natomiast rzadziej – gmin miejsko-wiejskich (79 proc.) i – zwłaszcza – wiejskich (66 proc.).

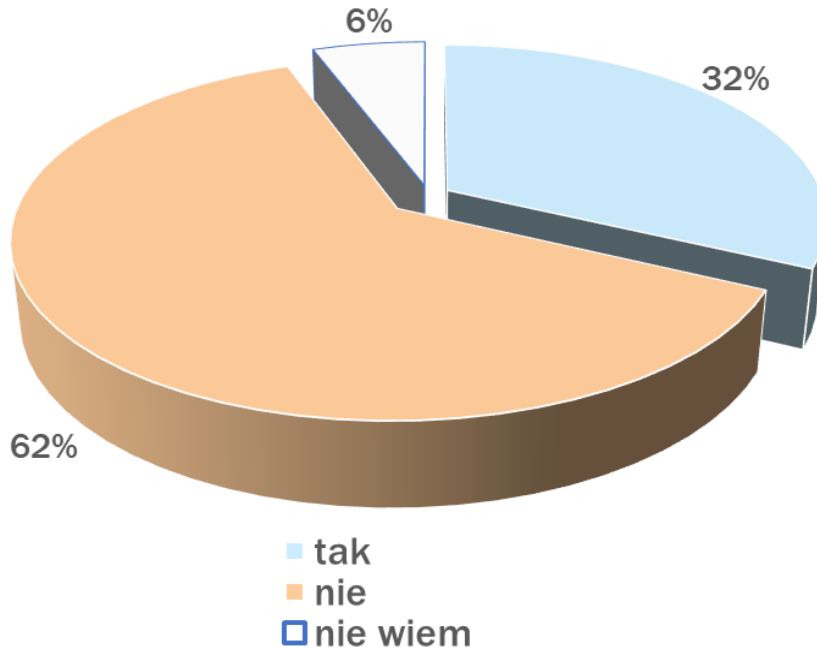
⁴⁶ Badanie ilościowe JST w województwie łódzkim, CATI, N=106

Do najczęściej występujących form współpracy JST z PES/PS należy udzielanie wsparcia finansowego, podejmowanie wspólnych przedsięwzięć, zlecenie zadań publicznych w otwartych konkursach na wsparcie lub powierzenie zadań publicznych, jak również udzielanie wsparcia rzeczowego. Uczestnicy pomiaru relatywnie często deklarują podejmowanie działań na rzecz promocji idei oraz podmiotów ekonomii społecznej. Powyższy rozkład danych potwierdza, że stosowanie klauzul i aspektów społecznych w zamówieniach publicznych jest zjawiskiem mało rozpowszechnionym. 8 proc. badanych deklaruje założenie lub zainicjowanie podmiotu ekonomii społecznej lub przedsiębiorstwa społecznego przez jednostkę samorządu terytorialnego.

Informacje na temat postrzeganych barier współpracy JST z sektorem ekonomii społecznej zostały zebrane na podstawie odpowiedzi udzielonych na pytanie otwarte⁴⁷. Oznacza to, że badani przedstawiciele JST udzielali swobodnych, niewspomaganych przez ankieterów wypowiedzi, które – na poziomie analizy zgromadzonego materiału – zostały zakodowane do bardziej ogólnych kategorii - jest to standardowym zabiegiem ze względu na rozproszenie oraz zróżnicowany poziom szczegółowości uzyskanych danych, co wynika ze specyfiki zastosowanego narzędzia. Respondenci najczęściej wymieniali brak podmiotów ekonomii społecznej lub przedsiębiorstw społecznych na terenie danej jednostki terytorialnej (17 proc.), brak wystarczających środków finansowych w budżecie JST (10 proc.), komunikację i współpracę z liderami PES/PS (8 proc. – w tym kontekście respondenci wskazywali, że przedstawiciele sektora ekonomii społecznej przyjmują postawy roszczeniowe względem JST i nie rozumieją ram i ograniczeń, w jakich funkcjonują samorządy, zwłaszcza finansowych), konieczność zmiany priorytetów i oddelegowania się do realizacji innych zadań), brak potrzeby (6 proc. – tę odpowiedź szczególnie często formułowali przedstawiciele małych, wiejskich gmin), brak wystarczającej wiedzy po stronie JST (5 proc.), jak również zbędne obciążenia biurokratyczne (4 proc.). Dodajmy, że 8 proc. badanych spontanicznie deklaruje, że – ich zdaniem – tego rodzaju utrudnienia, czy bariery współpracy JST z PES/PS nie występują.

⁴⁷ Badanie ilościowe JST w województwie łódzkim, CATI, N=106

Wykres 10. Zlecenie zadań publicznych podmiotom ekonomii społecznej⁴⁸

32 proc. badanych przedstawicieli JST deklaruje, że ich instytucje przynajmniej jednokrotnie zleciły zadania publiczne podmiotom ekonomii społecznej w roku 2019 (w różnych formach). Tego rodzaju odpowiedzi najczęściej udzielają przedstawiciele urzędów miast lub gmin (38 proc.). Istotnie niski rezultat odnotowano wśród JST z obszarów wiejskich (23 proc.).

Tabela 11. Formy zlecenia zadań publicznych podmiotom ekonomii społecznej⁴⁹

w otwartych konkursach na realizację zadań publicznych (w trybie ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie)	79%
w trybie pozakonkursowym (tzw. „małe granty” do 10 tys. zł, w trybie ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie)	44%
w ramach zamówień publicznych (poniżej progu 30 000 euro, bez zastosowania Ustawy Prawo zamówień publicznych,)	12%
w ramach zamówień publicznych (powyżej progu 30 000 euro, z zastosowaniem Ustawy Prawo zamówień publicznych)	3%

⁴⁸ Badanie ilościowe JST w województwie łódzkim, CATI, N=106

⁴⁹ Badanie ilościowe JST w województwie łódzkim, tylko JST zlecające zadania publiczne PES/PS, CATI, N=34

Wśród badanych przedstawicieli JST, które przynajmniej jednokrotnie zleciły zadania publiczne podmiotom ekonomii społecznej, uzyskane zostały następujące wyniki:

- 79 proc. z tej grupy deklaruje zlecenie zadań w ramach procedur konkursowych,
- 44 proc. zlecało zadania w trybie pozakonkursowym („małe granty”) – najczęściej w subregionie 3.,
- 12 proc. zlecało zadania w ramach zamówień publicznych, poniżej progu 30 tys. euro – najczęściej urzędy miast i gmin,
- 3 proc. JST z tej grupy zlecało zadania w ramach zamówień publicznych, powyżej progu 30 tys. euro (z zastosowaniem Ustawy Prawo zamówień publicznych).

Badane JST⁵⁰ najczęściej zlecają zadania publiczne PES/PS w obszarach sportu, rekreacji i turystyki (50 proc. w grupie JST zlecających zadania publiczne), jak również kultury (47 proc.), ochrony zdrowia (41 proc.), edukacji (35 proc.) czy usług opiekuńczych (35 proc.). W większości kategorii zadania najczęściej są zlecane przez urzędy miast lub gmin.

Ankietowane JST⁵¹ najczęściej zlecały zadania publiczne organizacjom pozarządowym, prowadzącym działalność gospodarczą lub inną odpłatną (59 proc.), następnie – spółdzielniom socjalnym (32 proc.) oraz niektórym podmiotom o charakterze reintegracyjnym, jak centra integracji społecznej (18 proc.) czy warsztaty terapii zajęciowej (18 proc.). Warto zaznaczyć, że w przypadku tego pytania nie odnotowano istotnych statystycznie zależności między zmiennymi.

Ankietowani przedstawiciele JST, którzy zlecali zadania publiczne PES/PS⁵², oceniali swój poziom satysfakcji z tej współpracy z wykorzystaniem pięciostopniowej skali, od „bardzo niezadowolony(a)” (1) do „bardzo zadowolony(a)” (5). Deklarowany poziom zadowolenia JST⁵³ z realizacji zadań zleconych PES/PS jest wysoki. 91 proc. badanych formułuje ocenę pozytywną, zaś 41 proc. – najwyższą z możliwych. Warto podkreślić, że nie odnotowano jakichkolwiek opinii negatywnych, zaś 9 proc. ankietowanych udzieliło

⁵⁰ Badanie ilościowe JST w województwie łódzkim, tylko JST zlecające zadania publiczne PES/PS, CATI, N=34

⁵¹ Tamże

⁵² Tamże

⁵³ Tamże

odpowiedzi neutralnej lub ambiwalentnej. Średnia w skali 1-5 wynosi 4,32, a więc znacznie przekracza ocenę umiarkowanie pozytywną (4). Ankietowani przedstawiciele JST byli zadowoleni przede wszystkim ze stopnia realizacji powierzonych zadań, terminowości, dobrych relacji z PES/PS oraz nastawienia i zaangażowania realizatorów (powyższe opinie zostały zebrane w pytaniu otwartym).

Tabela 12. Powody braku zlecenia zadań publicznych podmiotom ekonomii społecznej⁵⁴

brak podmiotów ekonomii społecznej w najbliższej okolicy	69%
brak wystarczających zasobów po stronie istniejących podmiotów ekonomii społecznej	27%
brak wiedzy na temat możliwości zlecenia zadań publicznych PES	17%
niska jakość usług oferowanych przez podmioty ekonomii społecznej	2%
inny powód	11%
nie wiem, trudno powiedzieć lub brak odpowiedzi	23%

Badane JST nie zlecają zadań publicznych PES/PS najczęściej z powodu braku lub niewystarczającej liczby tego rodzaju podmiotów na danym terenie. Część respondentów wskazuje w tym kontekście zbyt małe zasoby tych podmiotów w relacji do oczekiwanych możliwości realizacji zadań. Istotnym powodem jest również niski poziom wiedzy po stronie JST. 11 proc. badanych wymieniło „inny powód” – dopytywani przez ankieterów najczęściej wskazywali brak potrzeby podejmowania tego rodzaju współpracy (5 proc.).

18 proc. badanych przedstawicieli JST⁵⁵ deklaruje stosowanie aspektów społecznych w zamówieniach publicznych w roku 2019. Najrzadziej taką sytuację odnotowano wśród ankietowanych przedstawicieli starostw powiatowych (56 proc.). Najczęściej stosowane aspekty społeczne przez JST to diagnoza potrzeb społecznych podczas przygotowywania się do rozpoczęcia procedury poszukiwania oferenta, następnie - zastosowanie społecznych kryteriów oceny ofert uwzględnienie czynników społecznych w warunkach dopuszczenia do udziału w postępowaniu, natomiast w mniejszym stopniu - zdefiniowanie specyfikacji technicznej z uwzględnieniem kryteriów dostępności dla wszystkich (w tym osób z niepełnosprawnościami), zastosowanie elementów społecznych przy badaniu ofert pod kątem rażąco niskiej ceny, ustalenie warunków realizacji zamówienia w zakresie przestrzegania bezpieczeństwa pracy i ochrony zdrowia, warunków społecznych w zakresie

⁵⁴ Badanie ilościowe JST w województwie łódzkim, JST niezlecające zadań publicznych PES/PS, CATI, N=66

⁵⁵ Badanie ilościowe JST w województwie łódzkim, CATI, N=106

osiągania celu zatrudnienia w trakcie realizacji zamówienia lub kryteriów dyskwalifikacji wykonawców niespełniających przesłanek społecznych (np. nieopłacanie składek ZUS).

W analogicznym okresie 18 proc. ankieterowanych przedstawicieli JST deklaruje stosowanie klauzul społecznych w zamówieniach publicznych. Ponownie najwyższy rezultat odnotowano w grupie badanych przedstawicieli starostw powiatowych (56 proc.). Najczęściej stosowane były zamówienia publiczne z klauzulą pracowniczą (obowiązek zatrudnienia przez wykonawcę przy realizacji zamówienia pracowników na umowę o pracę) oraz zatrudnieniową (obowiązek zatrudnienia przez wykonawcę przy realizacji zamówienia osób z grup zagrożonych marginalizacją społeczną) – po 58 proc. wśród podmiotów stosujących klauzule. Zdecydowanie rzadziej wykorzystywano pozostałe rodzaje klauzul: usługową (ograniczenie udziału w postępowaniu na określone rodzaje usług zdrowotnych, społecznych oraz kulturalnych) – 32 proc. oraz zastrzeżoną (ograniczenie udziału w postępowaniu do określonej grupy podmiotów) – 16 proc.

Tabela 13. Podejmowanie różnych działań przez JST⁵⁶

przeszkolenie pracowników w zakresie stosowania klauzul społecznych i odpowiedzialnych społecznie zamówień publicznych	23%
uwzględnienie rozwoju ekonomii społecznej w przynajmniej jednym dokumencie strategicznym lub programowym	20%
zlecenie usług społecznych dla mieszkańców podmiotom ekonomii społecznej	12%
tworzenie dokumentów strategicznych lub programowych metodą partycypacyjną	12%
uwzględnianie rozwoju ekonomii społecznej i roli podmiotów ekonomii społecznej w procesie rewitalizacji	8%
nie podjęliśmy żadnego z tych działań	47%

Podjęcie przynajmniej jednego z powyższych działań deklaruje 53 proc. badanych przedstawicieli JST. W 23 proc. badanych jednostek przeszkolono pracowników w zakresie stosowania klauzul społecznych i odpowiedzialnych społecznie zamówień publicznych. 20 proc. ankieterowanych JST uwzględniło obszar ekonomii społecznej w przynajmniej jednym dokumencie strategicznym lub programowym. 12 proc. zlecało usługi społeczne PES/PS, a kolejnych 12 proc. opracowało przynajmniej 1 dokument strategiczny lub programowy

⁵⁶ Badanie ilościowe JST w województwie łódzkim, CATI, N=106

metodą partycypacyjną. 8 proc. deklaruje uwzględnianie rozwoju ekonomii społecznej i roli PES/PS w procesach rewitalizacyjnych.

4 proc. badanych JST⁵⁷ zastosowało formułę in-house w zamówieniach publicznych w 2019 roku.

35 proc. ankietowanych JST⁵⁸ planuje zlecenie zadań publicznych podmiotom ekonomii społecznej w okresie najbliższego roku, licząc od daty realizacji pomiaru. Ze względu na rodzaj JST tego rodzaju zamierzenia w największym stopniu deklarują przedstawiciele gmin wiejsko-miejskich (64 proc.), choć tego rodzaju dane należy interpretować ostrożnie, ze względu na niską podstawę procentowania.

Kwestia współpracy jednostek samorządu terytorialnego z sektorem ekonomii społecznej poruszana była również podczas badania jakościowego. Poniżej prezentujemy najważniejsze ustalenia, uzyskane podczas wywiadów (indywidualnych lub grupowych) z różnymi grupami respondentów, w tym przedstawicielami JST, PES/PS, OWES, RCPS, a także z ekspertami w przedmiotowym obszarze⁵⁹. Rozwój współpracy z JST i tym samym wsparcie sektora ekonomii społecznej w regionie jest nierównomierny, co jest silnie uzależnione od uwarunkowań lokalnych, a nawet personalnych. Ogólny poziom wiedzy samorządowców na temat ekonomii społecznej jest niski - dla wielu z nich priorytetem są działania inwestycyjne, które przynoszą widoczne efekty dla mieszkańców (wyborców) danej gminy czy powiatu. Z tej perspektywy wsparcie działań miękkich, w tym aktywizacja osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, przynosi efekty trudne do zmierzenia, zazwyczaj chwiejne i odłożone w czasie. W świetle wyników badania jakościowego, zrozumienie i otwartość na obszar ekonomii społecznej ze strony władz samorządowych jest jednym z kluczowych czynników jej sukcesu. JST często nie mają wiedzy na temat funkcjonujących na ich terenie PES/PS, ponadto obawiają się stosowania rozwiązań preferujących tego rodzaju podmioty w otwartych konkursach na realizację zadań publicznych lub aspektów i klauzul społecznych w zamówieniach publicznych (lub nie mają świadomości korzyści, płynących ze stosowania tego rodzaju rozwiązań). Ważnym czynnikiem jest również kadencyjność i uwikłanie w bieżącą politykę na poziomie lokalnym.

⁵⁷ Badanie ilościowe JST w województwie łódzkim, CATI, N=106

⁵⁸ Tamże

⁵⁹ Na podstawie badania jakościowego, różne grupy respondentów

Jeśli samorządowcy na danym terenie postrzegają ekonomię społeczną jako narzędzie rozwoju lokalnego, JST współtworzą podmioty (np. spółdzielnie socjalne), którym zlecana jest realizacja usług społecznych, czy komunalnych. Niektóre formy współpracy kreowane są w ramach projektów społecznych, realizowanych w województwie łódzkim – jako przykłady można wymienić centra usług środowiskowych, wspólnie prowadzone przez starostwa powiatowe, gminy i organizacje pozarządowe. Badani eksperci (w tym np. przedstawiciele OWES) zwracali uwagę, że podmioty ekonomii społecznej nie zawsze są przygotowane do budowania partnerskich relacji z JST, ze względu na silne uzależnienie od „tradycyjnego” modelu dotacyjnego, związanego z realizacją zadań publicznych, zlecanych w otwartych konkursach.

Wybrane cytaty:

„Przede wszystkim jest to kontakt z osobą w danej jednostce, która jest odpowiedzialna za sprawy społeczne i ma w obowiązkach współpracę z NGO...”

„JST jest takim węzłem komunikacyjnym, gwarantem wiarygodności - dają lokal, dają swoją wiarygodność, dają kontakt do tej organizacji...”

„Tam, gdzie jest wójt, burmistrz, który czuje temat, albo który ma jakieś doświadczenie w prowadzeniu organizacji, czy w ogóle w byciu w trzecim sektorze, to oni rozumieją, o co chodzi i tam nie trzeba nikogo przekonywać...”

„Drugą kwestią to jest gotowość trzeciego sektora do tego, żeby być partnerem dla JST, zwłaszcza jeśli przez lata jest się na kolanach wobec JST, to później trudno się otrząść...”

„Są samorządy, które tworzą spółdzielnie socjalne, (...) po to, żeby sobie załatwić realizowanie usług, czyli coś, co mogą zlecić, robią przy okazji coś fajnego, czyli tworzą podmiot typu spółdzielnia socjalna...”

„Jak ta współpraca idzie, to zależy od ludzi zawsze, jest element kadencyjności, zmienności i takiego przeciągania liny...”

„Niski poziom edukacji urzędników, zmianę często blokują urzędnicy lokalni, którzy nie mają wiedzy, (...) chęci, ani sprawczości...”

„Problemem w przypadku samorządów jest, żeby zmienić u nich nastawienie, dotychczasowe nawyki. Przekonujemy ich radców prawnych, którzy też niestety często jadą po schematach...”

„Na różnych terenach wygląda różnie, w niektórych miejscach jest ta współpraca. Ma strukturę i pewną systematyczność. W takich samorządach są podpisane porozumienia [z OWES – przyp. aut.] o współpracy, (...) określające, jakie wsparcie samorząd może od nas otrzymać, a czego my oczekujemy od samorządu...”

„[Jeśli chodzi o klauzule i aspekty społeczne – przyp. aut.] ...nie odczuwamy bezpośrednio, ani my, ani organizacje z którymi współpracujemy, ogromnej współpracy w tej kwestii, (...) świadomość i organizacji i samorządów jednak powoli się zmienia, (...) rynek jest zamknięty, ekonomia społeczna nie ma dużego doświadczenia w biznesie, jest im się trudno przebić, nie mają wiarygodności, często nie spełniają tych wymogów (...) wykazania realizacji dużych usług...”

„Klauzule społeczne w wersji obecnej, to jest narzędzie, które ładnie wygląda na papierze, natomiast jeszcze musi być ktoś, kto dostarczy tę usługę na poziomie lokalnym, a nie zawsze jest...”

„W przypadku samorządów staramy się to uelastyczyć na poziomie lokalnym, żeby [system zlecenia usług publicznych – przyp. aut.] był dla podmiotów bardziej otwarty i żeby kupowanie usług, szczególnie w podmiotach ekonomii społecznej, stało się naturalną ścieżką współpracy. Nie tylko system oparty o dotacje, który jest archaiczny, tylko żeby pojawił się element kupowania usługi...”

Obszar ekonomii społecznej bywa uwzględniany w dokumentach strategicznych i programowych JST, choć – zdaniem naszych rozmówców z różnych grup⁶⁰ – nie zawsze idzie to w parze ze stosowaniem tego rodzaju zapisów w praktyce. Co istotne, nie występują tu jakieś istotne różnice między poziomem gminnym a powiatowym. Ekonomia społeczna występuje również w dokumentach i działaniach rewitalizacyjnych, co jest szczególnie widoczne w Łodzi („w regionie to jest bardzo różnie, ale Łódź jest miastem, które stoi tą rewitalizacją...”). W województwie łódzkim prowadzone są działania na rzecz włączenia PES/PS w proces współtworzenia i realizacji usług społecznych. W regionie funkcjonują centra usług społecznych i centra usług środowiskowych, niektóre OWES są zaangażowane w rozwój tego obszaru (np. OWES OPUS podejmował działania na rzecz wsparcia CUS w Wieluniu, ponadto ośrodek realizuje międzynarodowy projekt, którego celem jest wypracowanie modelu usług opiekuńczych, ponadto OWES „Ja-Ty-My”). Ważnym wyzwaniem dla sektora oraz systemu wsparcia ekonomii społecznej jest również proces deinstytucjonalizacji, który staje się jednym z wiodących trendów w polityce społecznej na poziomie ogólnokrajowym.

Wybrane cytaty:

„Współpraca pojawia się na przykład w kwestiach rewitalizacyjnych, na przykład w Tomaszowie byliśmy włączeni w realizację procesu rewitalizacji społecznej, zarządzaliśmy nim i tutaj mocno była włączona ekonomia społeczna...”

⁶⁰ Na podstawie badania jakościowego, różne grupy respondentów

„Konsultujemy regularnie programy współpracy (...) z organizacjami pozarządowymi, tam proponujemy różnego rodzaju zapisy. Na dziesięć konsultowanych programów, w dwóch przechodzą nasze uwagi albo przechodzą częściowo...”

„Jesteśmy na razie na tym etapie prób wprowadzenia na poziomie papieru, a później poprobujemy to przełożyć na życie...”

„Samorząd, jak jest zmuszony, nie ustawowo, tylko projektowo, do uruchomienia różnych funkcji, to to się dzieje. Przykładowo w Łodzi wszystkie funkcje społeczne w rewitalizacji są przypisane do szeroko rozumianego sektora społecznego...”

„Większość samorządów, które z nami współpracują [z OWES – przyp. aut], w programach współpracy mają zapis o ekonomii społecznej, bo im daliśmy gotowy wzór. Dokument jest zawsze jakimś punktem wyjścia do dalszej dyskusji z samorządowcami...”

„Na poziomie regionalnym już to jest, w polityce samorządu województwa, w polityce społecznej też jest ekonomia społeczna. Wszystkie polityki lokalne muszą być zgodne z dokumentami wojewódzkimi, więc przez tę kaskadowość uda się to powprowadzać, następnie nałożenie na to funduszy unijnych...”

„Przedsiębiorstwa społeczne włączają się w proces tworzenia usług społecznych, powstaje sieć wzajemnych usług i świadczeń, łączą się i tworzą większe grupy. (...) Docelowo jest to dla nich szansa, aby budować przewagę konkurencyjną w stosunku do tych przedsiębiorców z komercyjnego rynku, czyli efekt skali...”

„Teraz największe wyzwanie to jest (...) deinstytucjonalizacja usług różnego rodzaju, budowanie i szukanie podmiotów, które na poziomie (...) szeroko rozumianych usług społecznych będą miały zdolność do tego, żeby te usługi świadczyć lokalnie...”

Współpraca JST z RCPS w Łodzi

66 proc. badanych przedstawicieli JST⁶¹ deklaruje współpracę z Regionalnym Centrum Polityki Społecznej w Łodzi. Tego rodzaju kooperację najczęściej deklarują ankietowani przedstawiciele ośrodków pomocy społecznej (92 proc.). Najwyższe wyniki odnotowano wśród respondentów pozytywnie oceniających system wsparcia ekonomii społecznej w regionie (75 proc.), a także w grupie uczestników pomiaru, deklarujących posiadanie wystarczającej wiedzy na możliwości wspierania rozwoju ekonomii społecznej (80 proc.).

Wśród JST deklarujących współpracę z RCPS⁶² 96 proc. deklaruje wysoki poziom zadowolenia z dotychczasowych relacji, przy czym 4 na 10 badanych wyraża ocenę najwyższą z możliwych. W tym obszarze nie odnotowano jakichkolwiek ocen negatywnych,

⁶¹ Badanie ilościowe JST w województwie łódzkim, CATI, N=106

⁶² Badanie ilościowe JST w województwie łódzkim, tylko podmioty współpracujące z RCPS, CATI, N=70

a średnia w skali 1-5 wynosi 4,4. Zmienne metryczkowe określające cechy badanych JST nie wpływają na poziom satysfakcji ze współpracy z RCPS.

Do mocnych stron współpracy z RCPS respondenci⁶³ zaliczają (w pytaniu otwartym): możliwość skorzystania ze szkoleń organizowanych przez tę instytucję, dostępność kontaktu, kompetencje komunikacyjne i udzielanie informacji, kompetencje i profesjonalizm pracowników, chęć udzielania pomocy, a także szybkość i terminowość podejmowanych działań.

Ocena systemu wsparcia ekonomii społecznej w regionie

Tabela 14. Ocena funkcjonowania systemu wsparcia ekonomii społecznej w regionie⁶⁴

bardzo dobrze (5)	6%
raczej dobrze (4)	52%
ani dobrze, ani źle (3)	21%
raczej źle (2)	3%
bardzo źle (1)	1%
nie wiem, trudno powiedzieć	18%
DOBRE (4+5)	58%
ŹLE (1+2)	4%
średnia w skali 1-5	3,71

Niemal 60 proc. badanych przedstawicieli JST formułuje pozytywną ocenę systemu wsparcia ekonomii społecznej w regionie, natomiast odmienną opinię wyraża 4 proc. uczestników pomiaru. Średnia w skali pięciostopniowej wynosi 3,71, zatem jest nieco niższa od umiarkowanie pozytywnej kategorii odpowiedzi (4). Na uwagę zasługuje fakt, że powyższy rozkład opinii charakteryzuje niski poziom polaryzacji, co oznacza przewagę ocen umiarkowanych (pozytywnych lub negatywnych) nad skrajnymi. Na przekonania odnośnie systemu wsparcia dodatkowo wpływa samoocena poziomu wiedzy na temat możliwości wspierania rozwoju ekonomii społecznej w województwie łódzkim.

Respondenci określali (w pytaniu otwartym)⁶⁵, jakich elementów – ich zdaniem – brakuje w systemie wsparcia ekonomii społecznej w województwie łódzkim. W tym

⁶³ Badanie ilościowe JST w województwie łódzkim, tylko podmioty współpracujące z RCPS, CATI, N=70

⁶⁴ Badanie ilościowe JST w województwie łódzkim, CATI, N=106

⁶⁵ Tamże

kontekście najczęściej wymieniano: zwiększenie puli dostępnych środków finansowych (17 proc.), w tym dotacji bezzwrotnych (6 proc.), szkolenia (8 proc.), a także udzielanie informacji i promocję ES (8 proc.).

Tabela 15. Samoocena poziomu wiedzy na temat możliwości wspierania rozwoju ES w regionie⁶⁶

niewystarczająco (1)	17%
raczej niewystarczająco (2)	16%
ani wystarczająco, ani nie wystarczająco (3)	22%
raczej wystarczająco (4)	24%
wystarczająco (5)	18%
nie wiem, trudno powiedzieć	3%
WYSTARCZAJĄCO (4+5)	42%
NIEWYSTARCZAJĄCO (1+2)	33%
brak odpowiedzi	1%
średnia w skali 1-5	3,1

Poziom wiedzy na temat możliwości wsparcia ekonomii społecznej wśród badanych JST jest średni, co pokazuje, że w tym obszarze występują istotne deficyty i zarazem rezerwy rozwojowe. Przeszło 4 na 10 respondentów uważa się za wystarczająco poinformowanych, zaś 1/3 ma odmienne zdanie w tej kwestii. Średnia jest zbliżona do środkowej kategorii w skali 1-5, co oznacza opinię neutralną lub ambiwalentną.

4.4. Kondycja sektora ekonomii społecznej w regionie i poziom rozwoju przedsiębiorczości społecznej

W tym rozdziale prezentujemy najważniejsze informacje na temat różnych działań, podejmowanych na rzecz wzrostu kompetencji i przychodów PES/PS w województwie łódzkim. W pierwszej kolejności warto wprowadzić kilka podstawowych ustaleń z badania ilościowego, zrealizowanego w tej grupie odbiorców.

Charakterystyka PES/PS w województwie łódzkim

Przypomnijmy, że najczęściej reprezentowaną formą prawną PES/PS w regionie⁶⁷ są organizacje pozarządowe, prowadzące działalność gospodarczą lub inną odpłatną (48 proc.

⁶⁶ Badanie ilościowe JST w województwie łódzkim, CATI, N=106

w zrealizowanej próbie), następnie – spółdzielnie socjalne (13 proc.), kluby integracji społecznej (6 proc.), warsztaty terapii zajęciowej i zakłady aktywności zawodowej (po 4 proc.), spółdzielnie pracy (3 proc.) oraz centra integracji społecznej (2 proc.). Wyraźnie widać, że pod względem ilościowym przedsiębiorstwa społeczne przeważają nad podmiotami o charakterze reintegracyjnym (chodzi tu o rodzaj PES/PS, a nie o posiadanie statusu przedsiębiorstwa społecznego, który deklaruje 43 proc. uczestników pomiaru). Warto podkreślić, że 14 proc. w zrealizowanej próbie stanowią „inne podmioty”, które znajdują się poza „głównym nurtem” sektora ekonomii społecznej (np. koła gospodyń wiejskich, ochotnicze straże pożarne). Pod tym względem zdecydowanie wyróżnia się subregion 3., w którym odnotowano 28 proc. tego rodzaju podmiotów (co z pewnością świadczy o jego specyfice). Przeszło połowa badanych podmiotów została założona w roku 2011 lub później, a jeśli chodzi o rodzaj prowadzonej działalności, przeważa aktywność w obszarze pożytku publicznego – 52 proc. (nieodpłatna – 40 proc., odpłatna – 12 proc.), zaś działalność gospodarczą deklaruje 43 proc. (najczęściej usługową – 37 proc.).

Niemal $\frac{3}{4}$ ankietowanych podmiotów⁶⁸ zatrudniało przynajmniej jednego pracownika, zaś przeszło połowa – nie więcej niż 10 osób. W przypadku 74 proc. badanych podmiotów liczba zatrudnianych pracowników nie zmieniała się w roku 2019, natomiast 22 proc. deklaruje, że można mówić o dynamice zmian poziomu zatrudnienia w poszczególnych miesiącach. W zależności od specyfiki i indywidualnych uwarunkowań danego podmiotu (np. sezonowości) zmiany te występowały w różnych miesiącach, a liczba pracowników zmniejszała się lub zwiększała. Na podstawie uzyskanych informacji można postawić tezę, że w perspektywie roku owe zmiany miały neutralny wpływ na liczbę zatrudnianych pracowników w sektorze ekonomii społecznej w województwie łódzkim.

⁶⁷ Badanie ilościowe PES/PS w województwie łódzkim, CATI, N=200

⁶⁸ Tamże

Tabela 16. Założyciele i inicjatorzy PES/PS⁶⁹

osoby fizyczne	72%
organizacja pozarządowa	18%
jednostka samorządu terytorialnego	10%
ośrodek wsparcia ekonomii społecznej (OWES)	4%
przedsiębiorstwo prywatne	4%
podmiot kościelny, wyznaniowy	2%

Badane PES/PS najczęściej zostały założone przez osoby fizyczne – w szczególności dotyczy to organizacji pozarządowych, prowadzących działalność gospodarczą lub inną odpłatną (85 proc. podmiotów z tej grupy zainicjowały osoby fizyczne). Na kolejnych miejscach znalazły się organizacje „trzeciego sektora” (wysoki wynik odnotowano wśród podmiotów o charakterze reintegracyjnym – 35 proc.) oraz jednostki samorządu terytorialnego. Warto zauważyć, że 4 proc. uczestników pomiaru deklaruje, że ich podmioty powstały z inicjatywy ośrodków wsparcia ekonomii społecznej – najczęściej są to podmioty wpisane na ministerialną listę lub pozytywnie zweryfikowane jako PS (7 proc.).

Badane PES/PS⁷⁰ funkcjonują w różnych branżach, w tym najczęściej w sferze edukacji i kultury (43 proc.), usług społecznych, w tym opiekuńczych (21 proc.), zdrowia i urody (11 proc.), rekreacji i turystyki (10 proc.), jak również gastronomii (7 proc.). Jako najważniejsze źródła przychodu wskazywano głównie: dotacje bezzwrotne (55 proc.), darowizny (42 proc., najczęściej w grupie „innych podmiotów ekonomii społecznej” – 61 proc.), sprzedaż usług osobom fizycznym (38 proc., najczęściej spółdzielnie socjalne – 58 proc.) oraz spółdzielnie pracy – 100 proc.⁷¹) lub firmom komercyjnym (25 proc., najczęściej zakłady aktywności zawodowej – 63 proc.⁷²). 24 proc. deklaruje świadczenie usług na zlecenie jednostek samorządu terytorialnego lub innych instytucji publicznych, 17 proc. korzysta ze zbiórek publicznych (najczęściej kluby integracji społecznej – 73 proc.⁷³), 15 proc. czerpie przychody ze składek członkowskich (najczęściej kluby integracji społecznej

⁶⁹ Badanie ilościowe PES/PS w województwie łódzkim, CATI, N=200

⁷⁰ Tamże

⁷¹ Powyższy wynik należy interpretować ostrożnie ze względu na niską podstawę procentowania

⁷² Jak wyżej

⁷³ Jak wyżej

– 64 proc.⁷⁴), 14 proc. jest zasilanych ze środków założycieli, natomiast 10 proc. korzysta z instrumentów finansowych o charakterze zwrotnym, jak pożyczki lub kredyty.

19 proc. ankietowanych podmiotów⁷⁵ posiada przynajmniej jeden znak jakości lub promocyjny ekonomii społecznej. Na tle pozostałych uczestników pomiaru wyróżniają się podmioty wpisane na ministerialną listę lub pozytywnie zweryfikowane jako przedsiębiorstwa społeczne (28 proc.).

Okolo 64 proc. badanych PES/PS⁷⁶ uczestniczy w różnych przedsięwzięciach, skupiających inne, podobne podmioty:

- 19 proc. uczestniczy w przynajmniej jednej sieci współpracy,
- 4 proc. badanych podmiotów uczestniczy w konsorcjach społecznych
- 2 proc. korzysta z rozwiązań klastrowych,
- 2 proc. deklaruje uczestnictwo we franczyzie społecznej.

Wykres 17. Samoocena aktualnej sytuacji ekonomicznej PES/PS⁷⁷

bardzo dobra (5)	9%
raczej dobra (4)	39%
średnia, ani dobra, ani zła (3)	37%
raczej zła (2)	10%
bardzo zła (1)	5%
nie wiem, trudno powiedzieć	1%
DOBRA (4+5)	48%
ZŁA (1+2)	15%
Średnia w skali 1-5	3,38

Respondenci oceniali aktualną sytuację ekonomiczną swoich PES/PS z wykorzystaniem skali pięciostopniowej – od „bardzo złej” (1) do „bardzo dobrej” (5). Blisko połowa formułuje opinię pozytywną, natomiast ocenę niezadowolającą wyraża 15 proc. badanych. Powyższy rozkład danych charakteryzuje niski stopień polaryzacji, a więc relatywnie wysoki udział ocen umiarkowanych (pozytywnych lub negatywnych) przy

⁷⁴ Powyższy wynik należy interpretować ostrożnie ze względu na niską podstawę procentowania

⁷⁵ Badanie ilościowe PES/PS w województwie łódzkim, CATI, N=200

⁷⁶ Tamże

⁷⁷ Tamże

niewielkich odsetkach opinii skrajnych. Dodajmy, że prawie 4 na 10 ankietowanych wyraża ocenę neutralną lub ambiwalentną. Średnia w skali 1-5 wynosi 3,38, co należy interpretować jako opinię ułożoną między środkową (3) a umiarkowanie pozytywną kategorią odpowiedzi (4) w skali pięciostopniowej. Co ciekawe, bardziej pozytywne oceny formułują przedstawiciele podmiotów o charakterze reintegracyjnym (średnia $E=3,71$) w porównaniu z przedsiębiorstwami społecznymi (3,26). Relatywnie niski wynik odnotowano wśród osób reprezentujących organizacje pozarządowe, prowadzące działalność gospodarczą lub inną odpłatną (3,18), natomiast wysoki – wśród podmiotów założonych i zainicjowanych przez jednostki samorządu terytorialnego (3,78). Liczba zatrudnianych pracowników sprzyja pozytywnej ocenie kondycji ekonomicznej PES/PS. Wysoka ocena współwystępuje z pozytywną opinią na temat możliwości uzyskania wsparcia w regionie, a także samooceną poziomu wiedzy na ten temat.

Tabela 18. Przewidywania odnośnie zmiany sytuacji ekonomicznej PES/PS w okresie najbliższego roku⁷⁸

poprawi się (3)	23%
pozostanie bez zmian (2)	47%
pogorszy się (1)	12%
nie wiem, trudno powiedzieć	19%

Niemal połowa ankietowanych przewiduje, że sytuacja ekonomiczna ich podmiotów nie zmieni się w okresie najbliższego roku. Najczęściej są to osoby reprezentujące podmioty o charakterze reintegracyjnym (68 proc.), podmioty założone lub zainicjowane przez jednostki samorządu terytorialnego (68 proc.), respondentów pozytywnie oceniających aktualną sytuację ekonomiczną swoich PES/PS (59 proc.), a także wyrażających wysoką samoocenę poziomu wiedzy na temat możliwości uzyskania wsparcia dla PES/PS w województwie łódzkim (54 proc.).

Prawie co 4. uczestnik pomiaru optymistycznie zakłada, że sytuacja ekonomiczna ich podmiotów ulegnie poprawie w okresie najbliższego roku, licząc od daty realizacji pomiaru. Tego rodzaju przekonanie najczęściej podzielają ankietowani przedstawiciele przedsiębiorstw społecznych (30 proc.), a także podmiotów prowadzących usługową działalność gospodarczą (31 proc.).

⁷⁸ Badanie ilościowe PES/PS w województwie łódzkim, CATI, N=200

Tabela 19. Ocena atrybutów związanych z działalnością PES/PS⁷⁹

	jakość świadczonych usług	zarządzanie podmiotem i organizacja pracy	stopień realizacji celów statutowych	kompetencje pracowników w relacji do powierzonych zadań	umiejętność korzystania z pomocy zewnętrznej	umiejętność konkurencyjności na rynku	wyposażenie materialne	warunki lokalowe	liczba pracowników w relacji do potrzeb
bardzo dobrze (5)	58%	46%	49%	54%	40%	39%	38%	38%	47%
raczej dobrze (4)	37%	48%	42%	36%	42%	38%	38%	40%	29%
częściowo dobrze, częściowo źle (3)	5%	5%	8%	7%	16%	13%	17%	14%	13%
raczej źle (2)	0%	0%	1%	0%	0%	3%	3%	6%	8%
bardzo źle (1)	0%	0%	0%	0%	0%	0%	1%	1%	1%
trudno powiedzieć	1%	2%	1%	3%	3%	8%	4%	3%	3%
DOBRE (4+5)	95%	94%	91%	90%	82%	77%	76%	77%	76%
ŹLE (1+2)	0%	0%	1%	0%	0%	3%	4%	7%	9%

Respondenci oceniali różne aspekty, związane z działalnością swoich przedsiębiorstw, wykorzystując do tego celu skalę pięciostopniową, analogiczną, jak w poprzednim pytaniu. Najbardziej pozytywne opinie sformułowano odnośnie jakości świadczonych usług, dalej – sposobu zarządzania i organizacji pracy oraz stopnia realizacji celów statutowych, a następnie – kompetencji personelu i warunków lokalowych. Choć w przypadku wszystkich badanych atrybutów uzyskano dość wysokie noty, najwięcej wątpliwości budzi stan personelu w relacji do powierzonych zadań. Innymi słowy, na podstawie powyższych danych można stwierdzić, że badanym PES/PS pewnych trudności przysparza zapewnienie odpowiedniej liczby pracowników, która bywa niewspółmiernie niska w stosunku do potrzeb. Część badanych podmiotów formułuje wątpliwości odnośnie

⁷⁹ Badanie ilościowe PES/PS w województwie łódzkim, CATI, N=200

umiejętności konkurowania na rynku, a także posiadania odpowiedniego sprzętu i wyposażenia, jak również warunków lokalowych.

Wykres 20. Trudności wewnętrzne związane z funkcjonowaniem PES/PS⁸⁰

Powyższe dane potwierdzają, że największą trudnością o charakterze wewnętrznym jest zapewnienie odpowiedniej liczby pracowników, dysponujących kompetencjami, wiedzą i umiejętnościami, adekwatnymi do wykonywanych zadań, jak również tzw. cechami „miękkimi”. Na kolejnych miejscach wymieniano występowanie problemów technicznych i lokalowych (znowu – korespondencja z poprzednim pytaniem), jak również niski poziom wiedzy na temat możliwości uzyskania wsparcia zewnętrznego. 16 proc. wskazuje występowanie trudności z pogodzeniem działalności gospodarczej z reintegracją społeczną (ten problem jest najbardziej dotkliwy dla przedstawicieli podmiotów wpisanych na listę lub pozytywnie zweryfikowanych jako przedsiębiorstwa społeczne – 22 proc.). Dodajmy, że powyższe odsetki nie sumują się do 100 proc., ponieważ respondenci mogli wymienić maksymalnie 3 trudności wewnętrzne.

⁸⁰ Badanie ilościowe PES/PS w województwie łódzkim, CATI, N=200

Wykres 21. Trudności zewnętrzne związane z funkcjonowaniem PES/PS⁸¹

W analogiczny sposób zebrane zostały dane na temat postrzeganych trudności o charakterze zewnętrznym. Najczęściej wymieniano w tym kontekście zbędne – zdaniem badanych – obciążenia administracyjne, czasochłonne procedury czy zbyt skomplikowane oraz wewnętrznie sprzeczne regulacje prawne. Bariery rozwoju są również trudności związane z pozyskiwaniem środków zewnętrznych na prowadzenie działalności. Na kolejnych miejscach wskazywano brak zainteresowania ze strony JST i innych instytucji publicznych wspieranie sektora ES, a także – co się z tym wiąże – brak zrozumienia idei ekonomii społecznej w otaczającym środowisku. Wspomniany wynik wiąże się również z innymi kategoriami odpowiedzi, jak brak, trudności związane z pozyskiwaniem do realizacji zadań publicznych w ramach procedur konkursowych czy niestosowanie preferencji dla PES/PS w postępowaniach o udzielenie zamówień publicznych. 18 proc. uczestników pomiaru wskazuje trudności związane z pozyskaniem odbiorców usług lub produktów – tego rodzaju bariera jest dostrzegana przede wszystkim przez osoby reprezentujące podmioty wpisane na listę lub pozytywnie zweryfikowane jako

⁸¹ Badanie ilościowe PES/PS w województwie łódzkim, CATI, N=200

przedsiębiorstwa społeczne (23 proc.) oraz podmioty prowadzące działalność gospodarczą o charakterze usługowym (27 proc.).

W tym miejscu warto wprowadzić kilka istotnych informacji, płynących z badania jakościowego z przedstawicielami PES/PS⁸². Jako mocne strony reprezentowanych podmiotów respondenci najczęściej wskazywali jakość świadczonych usług i wypracowaną markę na rynku lokalnym, zasoby ludzkie (zbudowane zespoły PES/PS), wysoki poziom motywacji (choć część badanych wyrażała odmienną opinię w tej kwestii), pozytywne relacje międzyludzkie, a także – co zaskakujące – misję PES/PS w obszarze reintegracji społeczno-zawodowej. Z kolei jako bariery rozwoju najczęściej wskazywano deficyt kompetencji menedżerskich, brak wystarczającej stabilności finansowej, trudności z pozyskiwaniem środków finansowych, jak również zdobywaniem zleceń na rynku, jak również brak wiedzy (i umiejętności poszukiwania informacji) na temat możliwości uzyskania wsparcia dla PES/PS oraz kwestie techniczne – wyposażenie, sprzęt i bazę lokalową.

Rozmówcy⁸³ mieli pewne trudności z określeniem stopnia trwałości efektów uzyskanych w ramach systemu wsparcia ekonomii społecznej w regionie (w tym trwałości PES/PS oraz utworzonych w nich miejsc pracy). Ich zdaniem, jest ona uzależniona od dwóch czynników. Pierwszym z nich jest zapewnienie nie tylko pomocy finansowej wsparcia, ale również wsparcia biznesowego, tj. realnej pomocy w prowadzeniu i rozwijaniu działalności gospodarczej istniejącym podmiotom ekonomii społecznej, zwłaszcza przedsiębiorstwom społecznym. Chodzi tu m.in. o zapewnienie środków na rozwój PES/PS (w tym niepowiązanych z tworzeniem miejsc pracy), wzmocnienie postaw przedsiębiorczych i kompetencji biznesowych, w tym inwestowanie w liderów PES/PS. W tym kontekście kluczowe jest zapewnienie wysokiej jakości usług, świadczonych przez ww. podmioty, m.in. dzięki wspomnianemu podnoszeniu jakości zarządzania i kultury organizacyjnej. Część respondentów zwracała uwagę na potrzebę dywersyfikacji świadczonych usług i – co za tym idzie – źródeł przychodu. Innym ważnym czynnikiem trwałości i rozwoju jest budowanie relacji i tworzenie kultury współpracy, co bywa poważnym deficytem, utrudniającym funkcjonowanie PES/PS (zwłaszcza w przypadku występowania konfliktów lub innych

⁸² Na podstawie badania jakościowego, Indywidualne Wywiady Pogłębione z PES/PS

⁸³ Na podstawie badania jakościowego, różne grupy respondentów

trudnych sytuacji). Czynnikiem trwałości jest również skuteczna zmiana postaw życiowych odbiorców i skuteczne motywowanie ich do aktywności i przedsiębiorczości, co jest trudne ze względu na specyfikę pracy z osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym.

4.5. Działania na rzecz wzrostu przychodów podmiotów ekonomii społecznej

Podejmowanie działań na rzecz zwiększenia poziomu przychodów PES/PS jest bardzo szerokim zagadnieniem. Z tego powodu informacje prezentowane w tym rozdziale odwołują się do perspektyw różnych grup interesariuszy, ponadto zostały one zebrane z wykorzystaniem różnych metod i technik badawczych. Na początku warto odwołać się do doświadczeń najbardziej zainteresowanych, a więc ankietowanych przedstawicieli podmiotów ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstw społecznych.

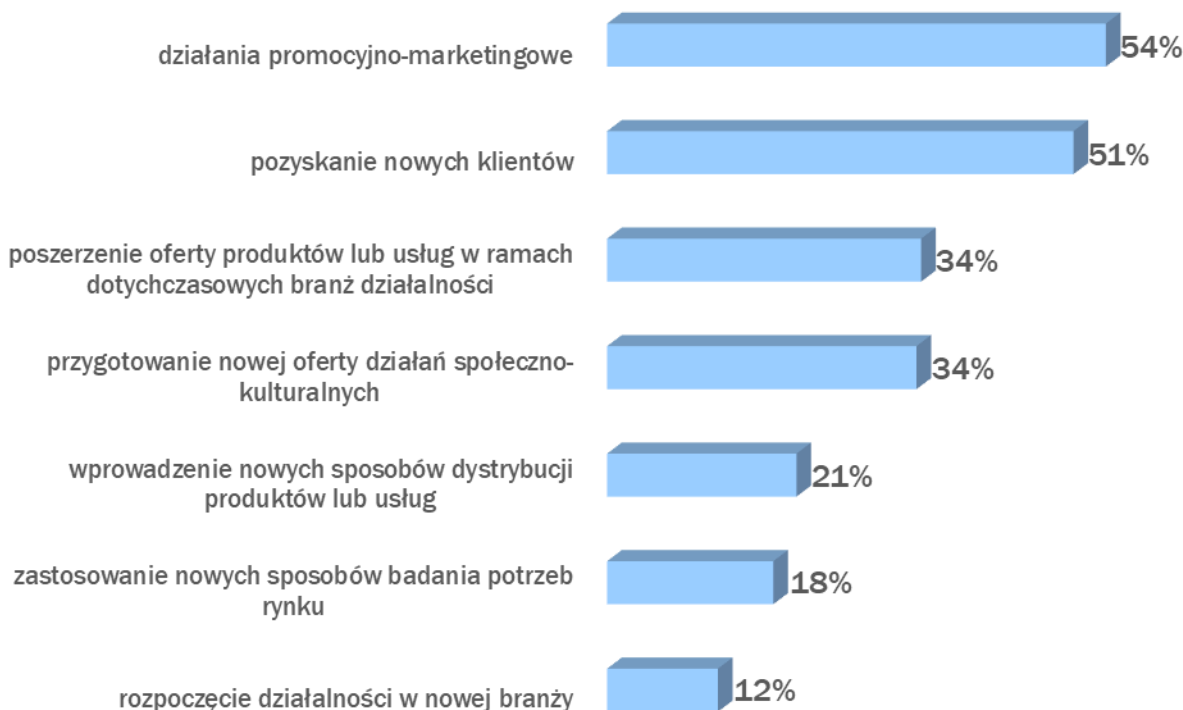
Działania podejmowane i planowane przez PES/PS

W świetle uzyskanych wyników badania ilościowego, ankietowane PES/PS⁸⁴ najczęściej podejmowały następujące działania:

- 28 proc. opracowało plan rozwoju podmiotu ekonomii społecznej w postaci strategii lub innego dokumentu programowego (najczęściej: organizacje pozarządowe, prowadzące działalność gospodarczą lub inną odpłatną – 38 proc., jak również przedsiębiorstwa społeczne – 35 proc.),
- 24 proc. realizuje usługi społeczne dla mieszkańców (najczęściej: podmioty o charakterze reintegracyjnym – 45 proc.),
- 20 proc. pozyskało zamówienia publiczne z zastosowaniem klauzul społecznych i aspektów społecznych (najczęściej: podmioty o charakterze reintegracyjnym – 42 proc.),
- 18 proc. ubiegało się (bez powodzenia) o zamówienia publiczne z zastosowaniem klauzul społecznych i aspektów społecznych,
- 9 proc. realizowało projekty w ramach procesów rewitalizacji.

⁸⁴ Badanie ilościowe PES/PS w województwie łódzkim, CATI, N=200

Wykres 22. Planowane działania na rzecz rozwoju PES/PS w okresie najbliższego roku⁸⁵

Badani przedstawiciele PES/PS najczęściej deklarują podjęcie działań promocyjno-marketingowych w okresie najbliższego roku, licząc od daty realizacji pomiaru. Przeszło połowa uczestników pomiaru chciałaby pozyskać nowych klientów i zamierza podjąć w tym celu aktywne działania, natomiast 1/3 planuje rozbudowę oferty w ramach dotychczasowej branży, podobna grupa ankietowanych deklaruje plany w zakresie przygotowania nowej oferty społeczno-kulturalnej.

Większość powyższych działań (z wyłączeniem ostatniej z wymienionych kategorii) częściej (na tle pozostałych podmiotów) planują przedstawiciele podmiotów wpisanych na listę lub pozytywnie zweryfikowanych jako przedsiębiorstwa społeczne, podmiotów prowadzących działalność gospodarczą o charakterze usługowym, a także klienci OWES Centrum Klucz oraz respondenci, którzy przypuszczają, że kondycja ekonomiczna ich podmiotów ulegnie poprawie w okresie najbliższego roku. Działania promocyjno-marketingowe oraz pozyskanie nowych klientów najczęściej planują przedstawiciele

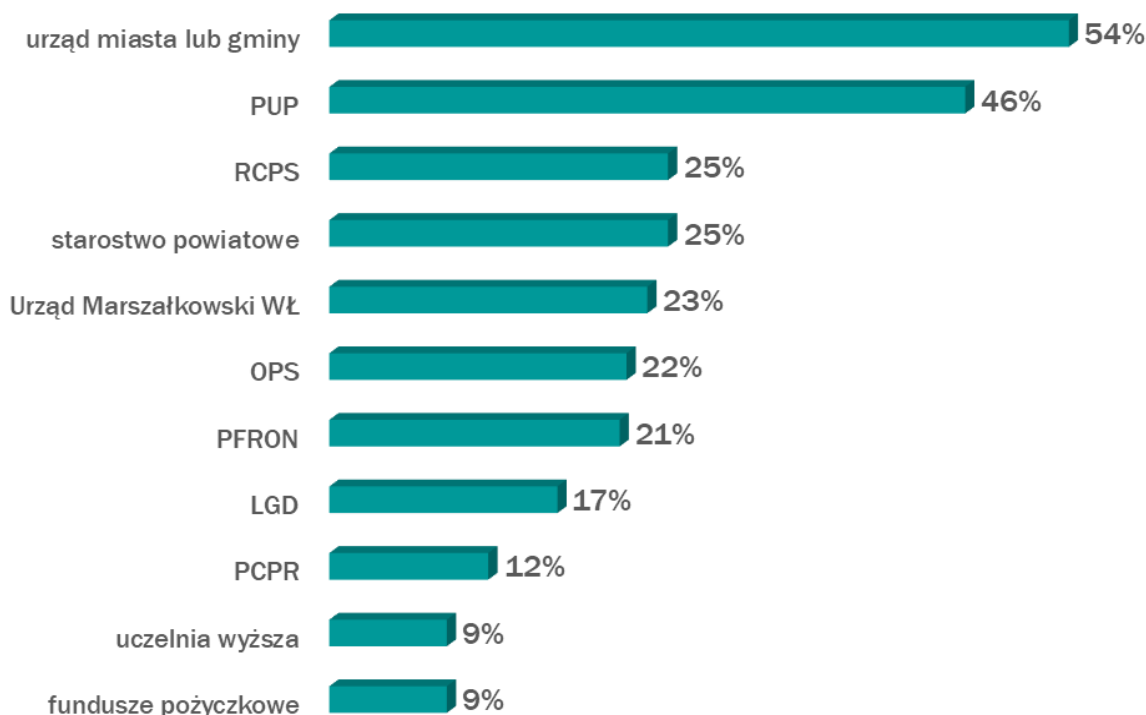
⁸⁵ Badanie ilościowe PES/PS w województwie łódzkim, CATI, N=200

organizacji pozarządowych, prowadzących działalność gospodarczą lub inną odpłatną. Ponadto ostatnie z wymienionych działań relatywnie często zamierzają podjąć osoby reprezentujące spółdzielnie socjalne.

Korzystanie z pomocy zewnętrznej przez PES/PS

Poniżej prezentujemy informacje na temat korzystania z różnych form pomocy zewnętrznej przez PES/PS, z pominięciem oferty ośrodków wsparcia ekonomii społecznej. Obszerne omówienie zasięgu i oceny działań OWES znajduje się w jednym z kolejnych rozdziałów, obejmującym m.in. ocenę ewaluacyjną, jak również wyniki pomiaru poziomu satysfakcji klienta ww. ośrodków.

Wykres 23. Korzystanie z oferty pomocowej w regionie (z wyłączeniem OWES)⁸⁶

Przedstawiciele badanych PES/PS najczęściej podejmują kontakty z urzędami swoich miast lub gmin, natomiast nieco rzadziej – w powiatowych urzędach pracy. Co czwarty uczestnik pomiaru utrzymuje relacje z Regionalnym Centrum Polityki Społecznej

⁸⁶ Badanie ilościowe PES/PS w województwie łódzkim, CATI, N=200

w Łodzi, zaś podobnie liczna grupa ankietowanych wskazuje starostwa powiatowe. Na uwagę zasługuje fakt, że PES/PS w regionie w niewielkim stopniu nawiązują relacje ze środowiskiem akademickim, a także korzystają z instrumentów finansowych o charakterze zwrotnym (fundusze pożyczkowe najczęściej wymieniają przedstawiciele podmiotów prowadzących działalność gospodarczą o charakterze usługowym – 15 proc.).

Tabela 24. Ocena możliwości uzyskania wsparcia przez PES/PS w regionie⁸⁷

wystarczające (5)	17%
raczej wystarczające (4)	32%
ani wystarczające, ani niewystarczające (3)	19%
raczej niewystarczające (2)	9%
niewystarczające (1)	15%
nie wiem, trudno powiedzieć	10%
WYSTARCZAJĄCE (4+5)	48%
NIEWYSTARCZAJĄCE (1+2)	24%
średnia w skali 1-5	3,28

Respondenci oceniali możliwości uzyskania wsparcia w regionie przy użyciu skali pięciostopniowej. Średnia satysfakcji wynosi 3,28, co oznacza opinię przekraczającą neutralną lub ambiwalentną kategorię oceny (3). Prawie połowa badanych formułuje ocenę pozytywną, zaś krytyczne sądy wyraża niespełna 1/4 ankietowanych przedstawicieli PES/PS. Wyraźnie widać, że powyższy rozkład danych charakteryzuje się niskim stopniem polaryzacji (relatywnie wysoki udział ocen umiarkowanych przy niskim udziale opinii skrajnych). Na tle pozostałych grup respondentów wyróżniają się przedstawiciele podmiotów wpisanych na listę lub pozytywnie zweryfikowanych jako przedsiębiorstwa społeczne (58 proc. ocen pozytywnych), a także podmiotów zatrudniających od 4 do 10 pracowników (61 proc.).

Respondenci⁸⁸ formułowali swoje oczekiwania względem systemu wsparcia ekonomii społecznej w regionie, odpowiadając na pytanie otwarte. Wyraźnie widać, że uzyskane odpowiedzi dotyczą różnych wymiarów, ponadto zostały sformułowane na zróżnicowanym poziomie szczegółowości, co wynika z charakterystyki zastosowanego

⁸⁷ Badanie ilościowe PES/PS w województwie łódzkim, CATI, N=200

⁸⁸ Tamże

narzędzia. 21 proc. badanych spontanicznie odpowiedziało na tak postawione pytanie, że możliwości uzyskania wsparcia w regionie są wystarczające, zatem nie brakuje jakiegokolwiek form pomocy dla PES/PS. Ponadto respondenci formułują następujące oczekiwania:

- zwiększyć pulę dostępnych środków (ogólnie) – 15 proc.,
- więcej dotacji bezzwrotnych – 9 proc.,
- więcej szkoleń dopasowanych do indywidualnych potrzeb, sytuacji danego podmiotu, np. informatycznych, marketingowych itp. – 9 proc.,
- zwiększyć dostęp do usług doradczych, dostosowanych do specyfiki konkretnych PES/PS, np. prawnych, finansowych itp. – 6 proc.,
- więcej środków na inwestycje i rozwój PES/PS, niepowiązanych z tworzeniem miejsc pracy – 4 proc.

Tabela 25. Chęć skorzystania z niefinansowych form pomocy dla PES/PS w okresie najbliższego roku⁸⁹

szkolenia i doradztwo w zakresie pozyskiwania środków	50%
szkolenia i doradztwo prawne	47%
pomoc w pozyskaniu sprzętu i wyposażenia	40%
kampanie społeczne, promocja ekonomii społecznej	38%
szkolenia i doradztwo marketingowe	36%
pomoc w nawiązywaniu kontaktów biznesowych, zdobywaniu	33%
szkolenia i doradztwo księgowe	30%
pomoc lokalowa	29%
nie oczekujemy żadnej pomocy niefinansowej	8%

Jako niefinansowe formy wsparcia, oczekiwane przez PES/PS w regionie, najczęściej wymieniano szeroko rozumianą pomoc w pozyskiwaniu środków, a więc identyfikację potencjalnych źródeł finansowania czy wsparcie procesu aplikowania o środki. Tego rodzaju przekonanie najczęściej podzielają badani przedstawiciele organizacji pozarządowych, prowadzących działalność gospodarczą lub inną odpłatną (57 proc.). Ta sama grupa respondentów relatywnie często deklaruje chęć skorzystania z pozostałych rodzajów

⁸⁹ Badanie ilościowe PES/PS w województwie łódzkim, CATI, N=200

szkoleń, wymienionych w powyższej tabeli. Częściej niż inni różnych form wsparcia oczekują osoby reprezentujące podmioty prowadzące działalność gospodarczą o charakterze usługowym.

Tabela 26. Chęć skorzystania z form pomocy finansowej dla PES/PS w okresie najbliższego roku⁹⁰

bezwrotnych (np. dotacje)	83%
inne formy pomocy finansowej	2%
zwrotnych (np. pożyczki, kredyty)	13%
nie oczekujemy żadnej pomocy finansowej	8%

Powyższy wynik potwierdza dość rozpowszechnioną opinię, że przedstawiciele sektora ekonomii społecznej są przyzwyczajeni do „tradycyjnego” modelu finansowania, opartego o granty i dotacje publiczne. 13 proc. uczestników pomiaru deklaruje chęć skorzystania z instrumentów o charakterze zwrotnych w okresie najbliższego roku od daty realizacji badania. Najczęściej są to przedstawiciele podmiotów prowadzących działalność gospodarczą (20 proc.), a także wśród klientów OWES „Ja-Ty-My” (31 proc.).

Wykres 27. Ocena przepływu informacji na temat możliwości uzyskania pomocy przez PES/PS⁹¹

wystarczający (5)	20%
raczej wystarczający (4)	41%
ani wystarczający, ani niewystarczający (3)	14%
raczej niewystarczający (2)	15%
niewystarczający (1)	10%
nie wiem, trudno powiedzieć	2%
WYSTARCZAJĄCY (4+5)	61%
NIEWYSTARCZAJĄCY (1+2)	25%
średnia w skali 1-5	3,48

Uzyskana średnia ocena dostępu do informacji na temat możliwości uzyskania wsparcia w regionie jest ułożona między opinią umiarkowanie pozytywną (4) a neutralną lub ambiwalentną (3). Przeszło 6 na 10 badanych podmiotów formułuje pozytywną opinię, natomiast krytyczną ocenę wyraża co czwarty uczestnik pomiaru. Najwyższe noty zostały uzyskane wśród przedstawicieli spółdzielni socjalnych (77 proc. ocen pozytywnych), jak

⁹⁰ Badanie ilościowe PES/PS w województwie łódzkim, CATI, N=200

⁹¹ Tamże

również podmiotów wpisanych na ministerialną listę przedsiębiorstw społecznych lub pozytywnie zweryfikowanych jako PS (70 proc.) oraz podmiotów zatrudniających od 4 do 10 pracowników (74 proc.).

Dodajmy, że w grupie badanych⁹², która udzieliła odpowiedzi na pytanie o przychody PES/PS przeszło połowa deklaruje, że były one zbliżone w poszczególnych miesiącach roku 2019, natomiast nieco mniej liczna grupa wskazuje, że wysokość przychodów miesięcznych zmieniała się w skali roku (np. spadała lub rosła w zależności od specyfiki danego podmiotu, branży, wydarzeń losowych, czynników sezonowych itp.). Co istotne, nie da się uchwycić jakichś istotnych prawidłowości, zatem – nieco upraszczając – można przyjąć, że wpływ czynników sezonowych na wysokość przychodów PES/PS w skali roku jest neutralny.

Nasi rozmówcy w badaniu jakościowym⁹³ różnią się pod względem oceny możliwości i perspektyw rozwojowych sektora ekonomii społecznej. Pozyskane informacje są rozproszone, zwłaszcza że formułowali je przedstawiciele różnych podmiotów (np. ekspertów działających w ramach regionalnego systemu wsparcia ekonomii społecznej oraz PES/PS zróżnicowanych ze względu na formę prawną), co zresztą było świadomym założeniem badawczym. W tym kontekście zwracano uwagę na następujące zagadnienia: konieczność zwiększenia poziomu zlecania zadań publicznych PES/PS przez instytucje publiczne, zwłaszcza w ramach konkursów wieloletnich, upowszechnianie stosowania aspektów i klauzul społecznych w zamówieniach publicznych, włączanie się PES/PS w nowe mechanizmy organizacji usług społecznych na poziomie lokalnym (np. na podstawie nowej ustawy o centrach usług społecznych lub w ramach procesu deinstytucjonalizacji), poszukiwanie nisz rynkowych (w obszarze usług lub produktów, względnie – niezaspokojonych potrzeb odbiorców), a także wprowadzanie elementów ekonomii społecznej do polityk publicznych na wszystkich szczeblach JST (w tym dokumentów strategicznych i programowych, jak np. strategię rozwoju, strategię rozwiązywania problemów społecznych, programy rewitalizacji).

Przedstawiciele badanych PES/PS⁹⁴ deklarują korzystanie z usług różnych podmiotów, działających na rzecz wsparcia sektora ekonomii społecznej. Najczęściej są to

⁹² Badanie ilościowe PES/PS w województwie łódzkim, CATI, N=200

⁹³ Na podstawie badania jakościowego, różne grupy respondentów

⁹⁴ Na podstawie badania jakościowego z PES/PS

właściwe terytorialnie ośrodki wsparcia ekonomii społecznej (ten wątek szerzej rozwijamy w dalszej części tego opracowania, dotyczącej ewaluacji pracy OWES i badania satysfakcji klienta OWES). PES/PS kontaktują się również z JST oraz – rzadziej - ich jednostkami organizacyjnymi (na poziomie gminy - OPS, na poziomie powiatu - PUP, PCPR). Warto podkreślić, że PES/PS sporadycznie korzystają z instrumentów finansowych o charakterze zwrotnym, choć tego rodzaju wsparcie jest oferowane w regionie (potwierdzając to również wyniki badania ilościowego). Zdecydowanie rzadziej podejmowane są kontakty z RCPS. Jeśli tego rodzaju relacje występują, respondenci oceniają je pozytywnie. Część badanych utrzymuje relacje z instytucjami lub organizacjami spoza subregionu, a nawet z innych części kraju. Niektóre reprezentowane w badaniu podmioty korzystały ze środków PFRON (zwłaszcza reintegracyjne).

Jako mocne strony systemu wsparcia ekonomii społecznej w regionie⁹⁵ postrzegana jest przede wszystkim działalność OWES, prowadzonych przez organizacje z dużym doświadczeniem, rozpoznawalne i silnie zakorzenione w regionie, posiadające duże doświadczenie i profesjonalną kadrę. Ogólna ocena możliwości uzyskania wsparcia jest pozytywna, choć trudno oprzeć się wrażeniu, że przedstawiciele badanych PES/PS często nie mają głębszej refleksji, czy skryształizowanej opinii na ten temat. Do słabych stron systemu wsparcia zaliczają oni brak zaangażowania i niski poziom wiedzy w JST oraz podległych im instytucjach (np. niestosowanie klauzul społecznych, niewielka skala zlecania zadań publicznych, niekorzystanie z usług lub produktów PES/PS), poziom skomplikowania systemu i zbędne obciążenia administracyjne (są to istotne bariery dla osób prowadzących lub zatrudnionych w PES/PS, które często rekrutują się z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym), negatywny wizerunek sektora ekonomii społecznej (skojarzenia z „patologią”, uzależnieniami lub niską jakością świadczonych usług), a także rozproszenie i trudności z pozyskaniem kompleksowej informacji na temat możliwości uzyskania wsparcia (np. brak wiodącego nośnika – kompendium wiedzy).

⁹⁵ Na podstawie badania jakościowego z PES/PS

Udział sektora ekonomii społecznej w gospodarce regionu

Jedną z powszechnie stosowanych (np. na poziomie krajowym lub regionalnym) miar poziomu ekonomicznego jest Produkt Krajowy Brutto (PKB). Wskaźnik ten odzwierciedla łączną wartość dóbr i usług, wytworzonych na obszarze danej jednostki terytorialnej, w określonych ramach czasowych. Co istotne, istnieją różne metody obliczania PKB, np. wydatkowa, dochodowa i produkcyjna, oparte na nieco innych założeniach i procedurach analitycznych.

Niezależnie od wyboru metody, oszacowanie wartości PKB sektora ekonomii społecznej (oraz jego udziału w PKB regionu) wiąże się z licznymi ograniczeniami metodologicznymi. Po pierwsze można sformułować uwagę natury ogólnej, że wskaźniki ekonomiczne nie powinny być wyłączną miarą poziomu rozwoju sektora ekonomii społecznej, ponieważ w oczywisty sposób pomijają one efekty oddziaływania społecznego, które – niejako z definicji – są trudne do zmierzenia. Po drugie, jak wynika z przeprowadzonej kwerendy, pełne oraz precyzyjne dane, które mogłyby posłużyć do tego rodzaju obliczeń, nie są dostępne. Dane gromadzone w ramach statystyki publicznej mają charakter cząstkowy, a tego rodzaju informacji z pewnością nie mogą dostarczyć badania ankietowe, które służą realizacji zupełnie innych celów, zatem ich wyniki nie mogą być podstawą do takich obliczeń. I wreszcie – po trzecie – samo pojęcie sektora ekonomii społecznej budzi spory definicyjne, a regulacje prawne w tym obszarze zmieniają się w czasie, co dodatkowo komplikuje tego rodzaju analizy.

Nie ulega wątpliwości, że **udział sektora ekonomii społecznej w PKB jest niski**. Dane gromadzone w ramach statystyki publicznej dostarczają fragmentarycznych informacji na ten temat. „Według GUS w 2015 r. udział sektora spółdzielczego w produkcji globalnej wyniósł 1,4%, zaś sektora instytucji niekomercyjnych – 0,6%. Wielkość produkcji wyniosła odpowiednio 49,3 mld zł oraz 21,1 mld zł. W 2015 r. sektor spółdzielczy wypracował 13,4 mld zł (0,7% PKB), zaś sektor niekomercyjny 8,5 mld zł, co również stanowiło 0,5% PKB)...”⁹⁶. Według Rocznika Statystycznego GUS udział sektora spółdzielczego w produkcji sprzedanej przemysłu w Polsce w roku 2019 wyniósł 1,4 proc., natomiast udział środków

⁹⁶ Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. *Ekonomia Solidarności Społecznej*, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Warszawa, 2019, str. 82, za: *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2016*, GUS, Warszawa 2016, s. 696 i 700

trwałych brutto (w bieżących cenach ewidencyjnych) sektora spółdzielczego wynosi 2,2 proc. W analogicznym okresie udział sektora spółdzielczego w produkcji globalnej wyniósł 1,3 proc. (57,9 mld zł), natomiast sektora instytucji niekomercyjnych – 0,6 proc. (29,8 mld zł). W roku 2019 r. sektor spółdzielczy wypracował 18,7 mld zł (0,8 proc. Produktu Krajowego Brutto), zaś sektor niekomercyjny - 11,9 mld zł (0,5 proc. PKB)⁹⁷.

Dodajmy, że powyższe ustalenia obejmują dane z poziomu krajowego, jednak nie powodów do przypuszczeń, że w tym obszarze występują jakieś elementy regionalnej specyfiki, a sytuacja w województwie łódzkim znacząco odbiega od ww. diagnozy. W uzupełnieniu warto dodać, że Produkt Krajowy Brutto województwa łódzkiego w roku 2019 (ogółem) wyniósł 138 085 mln zł, co stanowiło przeszło 6 proc. wartości ogólnokrajowego PKB⁹⁸.

Uzupełnieniem powyższych informacji mogą być dane na temat deklarowanych przychodów PES/PS, zebrane podczas badania ilościowego⁹⁹. Ich rezultaty należy traktować ostrożnie, jako dane o charakterze sygnałnym, natomiast nie dają one podstawy do formułowania daleko idących konkluzji. Warto zaznaczyć, że dane na temat finansów mogą być postrzegane jako wrażliwe przez część respondentów (dlatego w wielu badaniach tego rodzaju informacje zbiera się w ujęciu przedziałowym, a nie kwotowym). We wspomnianym badaniu ankietowym 71 proc. przedstawicieli badanych PES/PS nie udzieliło odpowiedzi na pytanie o przychody w roku 2019. Są to podmioty, które nie osiągają przychodów lub odmówiły odpowiedzi na tak postawione pytanie (częściowo może to wynikać terminu realizacji badania, w którym pytano o kwestie dotyczące dość odległej przeszłości). Przedstawiciele ankietowanych PES/PS zadeklarowali łączne przychody w roku 2019 na poziomie 23 217 900 zł, a średni roczny przychód w przeliczeniu na podmiot wynosi 493 998 zł. Z pewnością są to niepełne dane, które należy interpretować z dużą ostrożnością. Łączna wartość przychodów PES/PS w regionie z pewnością jest znacznie wyższa, co nie zmienia faktu, że udział sektora ekonomii społecznej w gospodarce regionu jest niewielki. Co oczywiste, na poziom deklarowanych przychodów wpływa forma

⁹⁷ Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2020, GUS, Warszawa 2020

⁹⁸ Bank Danych Lokalnych GUS

⁹⁹ Badanie ilościowe PES/PS w województwie łódzkim, CATI, N=200

prawna badanego podmiotu, jednak tego rodzaju informacje zostały zebrane na tak niskich podstawach procentowania (liczebnościach), że nie powinny być prezentowane w raporcie.

4.6. Charakterystyka powiązań podmiotów ekonomii społecznej z otoczeniem

W tym rozdziale prezentujemy rozważania na temat międzysektorowych powiązań PES/PS. Poniżej prezentujemy wybrane wyniki, uzyskane w ramach różnych etapów niniejszego cyklu badawczego (są to dane ilościowe i jakościowe).

Powiązania PES/PS z JST

Tabela 28. Akceptacja stwierdzeń na temat relacji PES/PS z JST¹⁰⁰

	Samorząd lokalny na naszym terenie działa na rzecz promocji podmiotów ekonomii społecznej	Samorząd lokalny na naszym terenie aktywnie wspiera podmioty ekonomii społecznej	Wspólnie informujemy się o podejmowanych działaniach z jednostkami samorządu terytorialnego	Realizujemy wspólnie przedsięwzięcia z jednostkami samorządu terytorialnego
zdecydowanie się zgadzam (5)	18%	23%	29%	25%
raczej się zgadzam (4)	38%	30%	27%	26%
częściowo się zgadzam, częściowo się nie zgadzam (3)	23%	24%	18%	18%
raczej się nie zgadzam (2)	7%	10%	8%	10%
zdecydowanie się nie zgadzam (1)	8%	7%	15%	15%
nie wiem, trudno powiedzieć	8%	8%	5%	6%
ZGADZAM SIĘ (4+5)	56%	52%	56%	51%
NIE ZGADZAM SIĘ (1+2)	14%	17%	23%	25%
średnia w skali 1-5	3,56	3,55	3,49	3,38

¹⁰⁰ Badanie ilościowe PES/PS w województwie łódzkim, CATI, N=200

Ankietowani przedstawiciele PES/PS zapoznawali się z zestawem stwierdzeń, obejmujących zarówno pytania o fakty, jak i ocenę wybranych aspektów, związanych z budowaniem relacji z JST. Respondenci mogli zgodzić się lub nie zgodzić z ich treścią, wykorzystując do tego celu skalę pięciostopniową. Biorąc pod uwagę przyjęte w badaniu założenia, uzyskane zostały następujące rezultaty:

- 56 proc. sądzi, że JST na danym terenie aktywnie działają na rzecz promocji ekonomii społecznej,
- 56 proc. uczestników pomiaru deklaruje prowadzenie wymiany informacji między PES/PS a JST,
- 52 proc. uważa, że JST na danym terenie aktywnie wspierają rozwój ekonomii społecznej,
- 51 proc. badanych PES/PS realizuje wspólne przedsięwzięcia z JST.

W przypadku wszystkich czterech powyższych stwierdzeń nieco niższy wynik odnotowano w Łodzi w porównaniu do trzech pozostałych subregionów. Niekoniecznie musi to oznaczać, że powiązania między PES/PS a JST w stolicy regionu są najsłabsze. Być może wynika to ze specyfiki dużej aglomeracji, którą trudno porównać do pozostałych subregionów, gdzie przeważają obszary wiejskie (np. zupełnie inny jest kontakt z JST, choćby ze względu na skalę ww. instytucji). Ponadto odnotowane różnice mogą wynikać z unikatowych potrzeb i oczekiwań łódzkich PES/PS. Dodajmy, że obszerne informacje na temat różnych aspektów współpracy samorządu z sektorem ekonomii społecznej zostały zamieszczone w jednym z wcześniejszych rozdziałów.

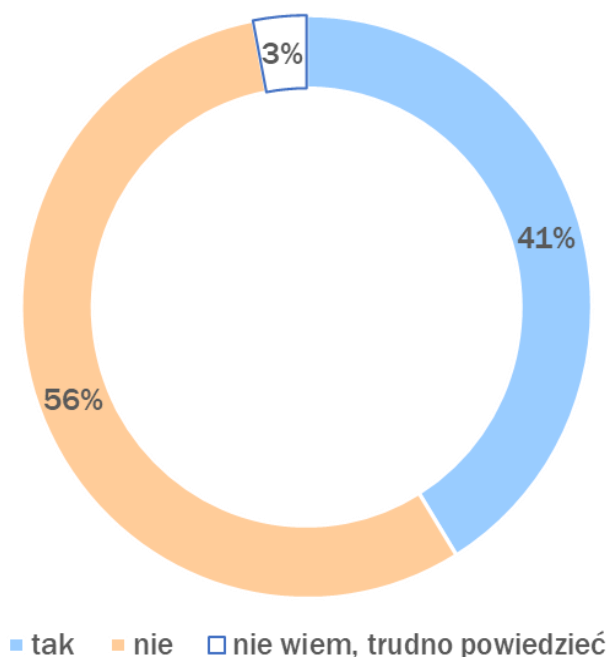
Powiązania PES/PS z NGO

W niniejszym badaniu przyjęto założenie, że do sektora ekonomii społecznej zalicza się organizacje pozarządowe, prowadzące działalność gospodarczą lub inną odpłatną (np. pożytku publicznego). Inaczej rzecz ujmując, tego rodzaju podmioty są podmiotami ekonomii społecznej. Powyższa kwestia pozostaje bezsporna, natomiast warto zaznaczyć, że dyskusyjna jest kwestia przynależności wszystkich organizacji pozarządowych do sektora ekonomii społecznej. Istnieją wytyczne, które określają, że tego rodzaju utożsamienie jest

uprawnione, jednak wspomniana interpretacja budzi kontrowersje i wywołuje spory w środowiskach eksperckich. Warto dodać, że organizacje „trzeciego sektora” mogą również wchodzić w rolę podmiotów wspierających rozwój ekonomii społecznej, np. często prowadzą one ośrodki wsparcia ekonomii społecznej (taka sytuacja występuje m.in. w województwie łódzkim).

Powiązania PES/PS z biznesem

Wykres 29. Utrzymywanie relacji PES/PS z biznesem¹⁰¹

Przeszło 4 na 10 badanych PES/PS deklaruje współpracę z przedsiębiorstwami komercyjnymi. Na tle pozostałych grup respondentów wyróżniają się przedstawiciele organizacji pozarządowych, prowadzących działalność gospodarczą lub inną odpłatną (51 proc.), podmiotów wpisanych na ministerialną listę lub pozytywnie zweryfikowanych jako przedsiębiorstwa społeczne (57 proc.), podmiotów, które rozpoczęły działalność w latach 2011-2019 (47 proc.) oraz PES/PS zatrudniających od 4 do 10 pracowników (52 proc.). Wysoki wynik odnotowano również wśród badanych, którzy sądzą, że sytuacja ekonomiczna

¹⁰¹ Badanie ilościowe PES/PS w województwie łódzkim, CATI, N=200

ich podmiotów ulegnie poprawie w okresie najbliższego roku, licząc od daty realizacji pomiaru (61 proc.).

Respondenci, którzy deklarują współpracę z biznesem, odpowiadali na otwarte pytanie o dotychczasowe formy tej kooperacji¹⁰². Badane podmioty najczęściej sprzedają swoje usługi lub produkty podmiotom komercyjnym (51 proc.), korzystają ze wsparcia finansowego, np. darowizn, czy sponsoringu (23 proc.) lub rzeczowego (9 proc.). W pojedynczych przypadkach wymieniano wsparcie w obszarze marketingu i promocji oraz zakup usług firm komercyjnych przez PES/PS (po 5 proc.), a także podejmowanie wspólnych inicjatyw (ogólnie), wynajem powierzchni i pomoc lokalowa, udzielana PES/PS przez firmy komercyjne, jak również wsparcie podczas organizacji różnych wydarzeń przez PES/PS (po 4 proc.).

Badania jakościowe¹⁰³ potwierdzają, że poziom współpracy sektora ekonomii społecznej z biznesem jest niski, co zresztą jest zjawiskiem rozpowszechnionym w całej Polsce, zatem w tym obszarze trudno doszukać się jakichś elementów regionalnej specyfiki. Podobnie jak w innych województwach, współpraca sektora ES z biznesem komercyjnym jest słabo rozwinięta. Obydwa sektory funkcjonują niezależnie od siebie i zdecydowanie brakuje inicjatyw na rzecz ich współpracy, w tym m.in. podejmowania wspólnych przedsięwzięć gospodarczych, czy innych bardziej zaawansowanych projektów. Jeśli tego rodzaju relacje zachodzą w województwie łódzkim, zazwyczaj obejmują one najprostsze formy kooperacji (np. sprzedaż usług lub produktów PES/PS podmiotom komercyjnym). Po obu stronach brakuje świadomości wzajemnych korzyści, jakie mogłyby płynąć z tego rodzaju współpracy. Jedną z barier budowania relacji sektora ekonomii społecznej z biznesem jest niski poziom wiedzy, wynikający m.in. z niewystarczającej liczby badań i analiz w przedmiotowym obszarze. Dodajmy, że RCPS i OWES podejmują działania na rzecz promocji współpracy sektora ekonomii społecznej z biznesem (np. zorganizowano panel tematyczny podczas Europejskiego Forum Gospodarczego), a w ramach KRES WŁ funkcjonuje grupa robocza, zajmująca się tym obszarem tematycznym.

¹⁰² Badanie ilościowe PES/PS w województwie łódzkim, tylko podmioty deklarujące współpracę z biznesem, CATI, N=82

¹⁰³ Na podstawie badania jakościowego, różne grupy respondentów

Wybrane cytaty:

„Dążymy do tego, żeby te usługi ekonomii społecznej były na takim poziomie, żeby się nie różniły niczym od otwartego rynku...”

„Powiązania przedsiębiorczości społecznej z drobną przedsiębiorczością teraz już są. Są naturalne, one się personalnie często też nakładają, przenikają...”

„Te dwa systemy [przedsiębiorczość tradycyjna i społeczna – przyp. aut.] się nie widzą i nie są dla siebie jeszcze na tyle atrakcyjne żeby chciały ze sobą współpracować...”

„Nie ma odgórnych zachęt, instrumentów współpracy, żeby przedsiębiorcy społeczni wchodziłi do biznesu...”

„Rdzeniem jest biznes, czyli korzyść finansowa, a wszystko inne jest drugorzędne...”

„Zakład aktywizacji zawodowej jest kooperantem dla lokalnej fabryki, (...) w takim prostym outsourcingu usług. Motywacja była jedna: szukamy oszczędności, mamy pracowników określoną listę, nie mamy zatrudnionych osób niepełnosprawnych, odprowadzamy składki do PFRON-u...”

Współpraca z uczelniami wyższymi w regionie:

Zaangażowanie przedstawicieli środowiska akademickiego¹⁰⁴ na rzecz współpracy z sektorem ekonomii społecznej obejmuje przypadki jednostkowe, a więc poszczególnych naukowców, reprezentujących różne dyscypliny nauk społecznych, zainteresowanych ww. problematyką. Oznacza to, że współpraca ma raczej wymiar personalny niż instytucjonalny (zarówno w odniesieniu do uczelni wyższych w regionie, jak i ich komórek, czy jednostek organizacyjnych). Dodajmy, że osoby reprezentujące uczelnie wyższe w regionie są reprezentowane w KRES WŁ.

4.7. Ocena usług reintegracyjnych i wsparcia podmiotów reintegracyjnych

W poprzednich rozdziałach zaprezentowano wyniki badania ilościowego na próbie PES/PS, w tym z uwzględnieniem perspektywy podmiotów o charakterze reintegracyjnym. W tym miejscu warto odwołać się do rezultatów badania jakościowego¹⁰⁵, które zostało zrealizowane z przedstawicielami różnych interesariuszy i odbiorców wsparcia (w tym podmiotów reintegracyjnych). Niezależnie od roli pełnionej w ramach systemu wsparcia, większość rozmówców podziela przekonanie, że działania na rzecz podmiotów reintegracyjnych nie należą do priorytetów województwa łódzkiego. W opinii badanych

¹⁰⁴ Na podstawie badania jakościowego, różne grupy respondentów

¹⁰⁵ Tamże

instytucji lub organizacji świadczących usługi wsparcia (np. OWES) oferta skierowana do tego rodzaju podmiotów nie odznacza się jakąś szczególną specyfiką (ogólny schemat postępowania jest podobny, jak w przypadku pozostałych grup odbiorców). Przedstawiciele OWES działających w regionie deklarują kontynuację tego rodzaju przedsięwzięć w kolejnym okresie programowania. Część rozmówców zaznacza, że – co do zasady – wszystkie podmioty ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstwa społeczne, pełnią funkcję reintegracyjną, przy czym różnią się jedynie skalą problemów, jakich doświadczają ich podopieczni, wywodzący się z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym. OWES zatrudniają specjalistów ds. reintegracji, którzy wspierają różne grupy odbiorców (a nie wyłącznie podmioty o charakterze reintegracyjnym).

Podmioty reintegracyjne wspomagają osoby znajdujące się w szczególnie trudnej sytuacji życiowej, które, po skorzystaniu z odpowiedniej ścieżki wsparcia, powinny przejść do pracy w przedsiębiorstwach społecznych, a następnie – w miarę możliwości – wychodzić na otwarty rynek pracy. Jak podkreślają rozmówcy z różnych grup¹⁰⁶, wspomniana ścieżka nie zawsze funkcjonuje w sposób zgodny z założeniami. Wielu podopiecznych podmiotów reintegracyjnych nie jest zainteresowanych tego rodzaju rozwiązaniem („obawiają się, że nie będą mogły wrócić, jak coś się nie uda...”), a same podmioty wydają się mieć tendencję do „konserwowania” odbiorców swoich usług („nie są zainteresowani wypuszczaniem ich na otwarty rynek...”). Warto podkreślić, że tego rodzaju bariery mają charakter systemowy i z pewnością nie wynikają z jakichś specyficznych cech województwa łódzkiego.

Respondenci uczestniczący w badaniu jakościowym¹⁰⁷ formułowali również inne istotne spostrzeżenia odnośnie kondycji podmiotów reintegracyjnych w województwie łódzkim:

- zbyt niska liczba podmiotów o charakterze reintegracyjnym w regionie w relacji do potrzeb,
- niepowstawanie nowych podmiotów reintegracyjnych,

¹⁰⁶ Na podstawie badania jakościowego, różne grupy respondentów

¹⁰⁷ Tamże

- brak sieciowania w tym obszarze: „jak nie ma podmiotów reintegracyjnych u nas w regionie, to za bardzo nie ma czego sieciować...”,
- brak wystarczających środków w budżetach JST na tworzenie i utrzymanie tego rodzaju podmiotów,
- regulacje prawne w tym obszarze, postrzegane jako sztywne, restrykcyjne i ograniczające możliwości wspierania podmiotów reintegracyjnych,
- niechęć samorządów do tworzenia tego rodzaju podmiotów, np. brak wystarczającej wiedzy, obawy przed podjęciem zobowiązań finansowych,
- trudności z pozyskaniem wystarczającej liczby odbiorców, ze względu na demotywującą rolę, jaką – przynajmniej w odniesieniu do niektórych grup – odgrywają rządowe programy społeczne, zwłaszcza program „Rodzina 500+”.

Wybrane cytaty:

„To jest trochę praca u podstaw. (...) Trzeba tworzyć pewne środowisko zainteresowane działaniami w tym obszarze (...). Wola tworzenia tych podmiotów, bez samorządów się nie obędzie...”

„Miejsca pracy są chyba najważniejszym aspektem. (...) Są ludzie, którzy czekają na miejsce. Dla nich to jest całe życie. I to naprawdę nadaje sens tworzeniu takich miejsc...”

„Formalnie jest trudne wszystko w prowadzeniu. To jest ogromna inwestycja, którą trzeba poprowadzić. (...) Barięra oczywiście są pieniądze – setki tysięcy złotych. (...) Wola samorządu i to, żeby gmina była gwarantem przynajmniej części tej inwestycji...”

„O ile wypracować sobie założenia możemy, to nie powstał za naszym [OWES – przyp. aut.] pośrednictwem żaden podmiot reintegracyjny. Nie ma kasy, a ZAZ-y, CIS-y, czy KIS-y, jak nada im się status, to trzeba je później finansować...”

„CIS-y, czy KIS-y to są trudne formuły, których nikt chyba do końca nie rozumie, po co są tak naprawdę, czym się różnią i jakie mają funkcje spełniać, więc jest ogólna niechęć do ich tworzenia...”

„Socjal spowodował spadek aktywności zawodowej, a nawet społecznej, bo ludzie przestali szukać...”

4.8. Ewaluacja działalności ośrodków wsparcia ekonomii społecznej

Niniejszy rozdział zawiera zestawienie informacji na temat pracy ośrodków wsparcia ekonomii społecznej w regionie w latach 2018-2019. Co istotne, zostały one zebrane podczas różnych etapów badawczych, zatem uwzględniają perspektywę różnych grup odbiorców: podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych, jednostek samorządu terytorialnego, a także samych OWES.

Ośrodki wsparcia ekonomii społecznej w regionie:

W latach 2018-2019 w ramach instytucjonalnego systemu wsparcia ekonomii społecznej w regionie funkcjonowały trzy akredytowane ośrodki wsparcia ekonomii społecznej. Warto wspomnieć, że województwo łódzkie podzielone zostało na 4 subregiony. W subregionie IV. projekt OWES jest realizowany w partnerstwie przez trzy akredytowane ośrodki, działające w trzech pozostałych subregionach.

- Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej Centrum KLUCZ w subregionie I – podmiot prowadzący: Instytut Spraw Obywatelskich, subregion I – powiaty: zduńskowolski, łaski, pabianicki, łódzki wschodni, tomaszowski, rawski, opoczyński,
- Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej Subregion II – podmiot prowadzący: Stowarzyszenie Wsparcie Społeczne „Ja-Ty-My”, subregion II – powiaty: poddębicki, łęczycki, zgierski, kutnowski, łowicki, brzeziński, skierniewicki,
- Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej Subregion III – podmiot prowadzący: Centrum Promocji i Rozwoju Inicjatyw Obywatelskich OPUS, subregion III – powiaty: sieradzki, wieruszowski, wieluński, pajęczański, bełchatowski, piotrkowski, radomszczański,
- Projekt partnerski: Łódzki Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej Subregion IV – lider: Centrum Klucz, partnerzy: Stowarzyszenie Wsparcie Społeczne „Ja-Ty-My”, Centrum Promocji i Rozwoju Inicjatyw Obywatelskich OPUS, subregion IV – miasto Łódź.

Grafika 30. Podział terytorialny OWES w województwie łódzkim¹⁰⁸

Zakres i sposób świadczenia usług OWES

Dokumentem, który precyzuje zakres zadań OWES, zasady ich działania, a także sposób realizacji usług są „Standardy Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej”. Wytyczne obejmują takie zagadnienia, jak:

- Standardy formalno-organizacyjne,

¹⁰⁸ Źródło: „Informator Podmiotów Ekonomii Społecznej Województwa Łódzkiego 2019”, Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, Łódź, 2019

- Wymagania dotyczące podmiotu działającego jako OWES,
 - Standardy organizacji i zarządzania OWES,
 - Standardy dotyczące kadry OWES,
 - Standardy oceny i doskonalenia jakości pracy OWES,
 - Standardy dotyczące miejsca świadczenia usług przez OWES,
 - Standardy informacji i promocji,
- Standardy etyczne,
 - Standardy usług animacji lokalnej,
 - Narzędzia animacji lokalnej,
 - Zadania animatora OWES,
 - Kompetencje animatora OWES,
 - Standardy efektywności,
 - Standardy realizacji usług rozwoju ekonomii społecznej,
 - Standard zindywidualizowanego wsparcia,
 - Kompetencje kluczowego doradcy,
 - Standardy efektywnościowe,
 - Standardy realizacji usług wsparcia przedsiębiorstw społecznych,
 - Standard monitorowania i zasad wsparcia PES i PS,
 - Kompetencje doradcy biznesowego,
 - Standardy efektywnościowe,
 - Standardy instrumentów wsparcia,
 - Szkolenia,
 - Doradztwo,
 - Działania na rzecz rozwoju partnerstwa,
 - Udzielanie wsparcia finansowego¹⁰⁹.

W tabeli poniżej prezentujemy zestawienie najważniejszych informacji na temat oferty usług, świadczonych przez Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej Centrum Klucz,

¹⁰⁹ „Standardy Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej”, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa, 2019 (aktualizacja z dnia 7.11.2019 r.)

Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej Opus, Ośrodek Wspierania Inicjatyw Ekonomii Społecznej „Ja-Ty-My” i Łódzki Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej. Zostały one zebrane na podstawie danych opublikowanych na stronach internetowych wspomnianych ośrodków (np. regulaminów projektów czy innych ogólnodostępnych dokumentów). Warto zaznaczyć, że sposób prezentacji tych danych był zróżnicowany, w zależności od ośrodka. Dotyczyło to m.in. zakresu i poziomu szczegółowości ww. informacji.

Tabela 31. Porównanie oferty ośrodków wsparcia ekonomii społecznej w regionie¹¹⁰

Nazwa OWES	Zakres oferty wsparcia
<p>OWES Centrum Klucz</p>	<p>OWES oferował wsparcie w ramach trzech typów usług:</p> <p>1) usługi animacji lokalnej zmierzające do inicjowania PES (usługi animacyjne):</p> <ol style="list-style-type: none"> a. działania animacyjne, b. szkolenia, doradztwo indywidualne i grupowe w zakresie inicjowania tworzenia nowych podmiotów ekonomii społecznej, c. pakiety rozwojowe, d. wizyty studyjne; <p>2) usługi rozwoju ekonomii społecznej, tj. wsparcie doradczo-szkoleniowe związane z prowadzeniem działalności odpłatnej i/lub gospodarczej dla osób indywidualnych/institucji chcących utworzyć miejsce pracy w PS (usługi inkubacyjne):</p> <ol style="list-style-type: none"> a. wsparcie doradczo-psychologiczne, w tym: <ul style="list-style-type: none"> • doradztwo prawne, • doradztwo księgowo-podatkowe, • doradztwo biznesowe, • doradztwo marketingowe, • doradztwo w zakresie zamówień publicznych, • doradztwo w zakresie przygotowania do korzystania z mikropożyczek, w tym: analiza sytuacji i potrzeb finansowych PES oraz możliwości ich zaspokojenia przy wykorzystaniu instrumentów zwrotnych, zapewnienie wsparcia doradczego w zakresie ubiegania się o instrumenty zwrotne, zapewnienia wsparcia doradczego w okresie spłacania zobowiązania finansowego, współpraca z Pośrednikami Finansowymi wyłonionymi przez Bank Gospodarstwa Krajowego, • wsparcie w ubieganiu się o przyznanie ogólnopolskich i regionalnych znaków jakości (także wykraczających poza sferę ekonomii społecznej, dotyczących usługi lub produktu PES), m.in. poprzez: informowanie PES o możliwości ubiegania się o certyfikat, pomoc w wyborze właściwej kategorii oraz wypełnieniu wniosku; b. przyznanie środków finansowych na utworzenie miejsca pracy w nowopowstającym przedsiębiorstwie społecznym: <ul style="list-style-type: none"> • na etapie tworzenia miejsca pracy – bezzwrotne dotacje na utworzenie miejsca pracy, • na etapie, gdy miejsce pracy jest już utworzone – wsparcie pomostowe: finansowe wsparcie pomostowe służące pokryciu bieżących wydatków, wsparcie doradcze, mentoring w pierwszych miesiącach działania

¹¹⁰ Opracowanie własne na podstawie informacji zamieszczonych na stronach internetowych dotyczących OWES Centrum Klucz, OWES OPUS, OWES „Ja-Ty-My”

	<p>przedsiębiorstwa prowadzony przez Indywidualnego Doradcę Przedsiębiorstwa Społecznego;</p> <p>3) usługi wsparcia istniejących PS (usługi biznesowe):</p> <p>a. przyznanie środków finansowych na utworzenie miejsca pracy w przedsiębiorstwie społecznym:</p> <ul style="list-style-type: none"> • na etapie tworzenia miejsca pracy – bezzwrotne dotacje na utworzenie miejsca pracy, • na etapie, gdy miejsce pracy jest już utworzone – wsparcie pomostowe: finansowe wsparcie pomostowe służące pokryciu bieżących wydatków, wsparcie doradcze; <p>b. wsparcie doradcze, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> • doradztwo prawne, • doradztwo księgowo-podatkowe, • doradztwo biznesowe, • doradztwo marketingowe, • doradztwo w zakresie zamówień publicznych, • doradztwo w zakresie przygotowania do korzystania z mikropożyczek, w tym: analiza sytuacji i potrzeb finansowych PS oraz możliwości ich zaspokojenia przy wykorzystaniu instrumentów zwrotnych, zapewnienie wsparcia doradczego w zakresie ubiegania się o instrumenty zwrotne, zapewnienia wsparcia doradczego w okresie spłacania zobowiązania finansowego, współpraca z Pośrednikami Finansowymi wyłonionym przez Bank Gospodarstwa Krajowego, • wsparcie w ubieganiu się o przyznanie ogólnopolskich i regionalnych znaków jakości (także wykraczających poza sferę ekonomii społecznej, dotyczących usługi lub produktu PS), m.in. poprzez: informowanie PS o możliwości ubiegania się o certyfikat, pomoc w wyborze właściwej kategorii oraz wypełnieniu wniosku; <p>c. szkolenia profesjonalizujące pracowników PS,</p> <p>d. usługi specjalistyczne,</p> <p>e. usługi wsparcia o charakterze reintegracyjnym dla pracowników PS (indywidualne lub obejmujące cały zespół):</p> <ul style="list-style-type: none"> • świadczone w formie dostosowanego do potrzeb wsparcia obejmującego osoby zatrudnione w przedsiębiorstwie społecznym, • świadczone są przez specjalistów w zakresie reintegracji zawodowej i społecznej, • obejmują w szczególności działania motywacyjne, pomoc w określeniu rozwoju zawodowego, budowanie kompetencji społecznych oraz zagadnienia z zakresu budowania zespołu i rozwiązywania konfliktów, • ich świadczeniu towarzyszy proces rozpoznawania indywidualnych potrzeb, • realizowane są zgodnie z potrzebami pracowników PS, w tym szczególnie przez okres do 12 miesięcy od dnia zatrudnienia osoby objętej wsparciem.
<p>OWES OPUS</p>	<p>OWES oferował wsparcie w ramach czterech typów usług:</p> <p>1) usługi animacji lokalnej zmierzające do inicjowania tworzenia podmiotów ekonomii społecznej (usługi animacyjne):</p> <p>a. działania animacyjne,</p> <p>b. szkolenia, doradztwo indywidualne i grupowe w zakresie inicjowania tworzenia nowych podmiotów ekonomii społecznej,</p> <p>c. doradztwo specjalistyczne: księgowo, finansowe, prawne,</p> <p>d. pakiety rozwojowe,</p> <p>e. wizyty studyjne;</p> <p>2) usługi inkubacyjne dla działających PES (prowadzących działalność ekonomiczną):</p> <p>a. doradztwo indywidualne i grupowe</p> <p>b. doradztwo specjalistyczne: finansowe, d. zamówień publicznych, prawne,</p>

	<p>marketingowe, księgowo</p> <p>3) usługi inkubacyjne, tj. wsparcie finansowe i doradczo-szkoleniowe dla tworzenia miejsc pracy w nowo powstałych i przekształcających się PS :</p> <p>a. wsparcie doradcze: psychologiczno-coachingowe, prawne, finansowe, księgowo-podatkowe, biznesowe i przygotowania do korzystania z mikropożyczek,</p> <p>b. wsparcie w zakresie tworzenia biznesplanów: doradztwo prawne, księgowo, finansowe,</p> <p>c. przyznanie środków finansowych na utworzenie miejsca pracy w nowopowstającym przedsiębiorstwie społecznym:</p> <ul style="list-style-type: none"> • bezzwrotne dotacje na utworzenie miejsca pracy na etapie tworzenia miejsca pracy, • na etapie, gdy miejsce pracy jest już utworzone – wsparcie pomostowe: finansowe wsparcie pomostowe służące pokryciu bieżących wydatków, wsparcie doradcze, mentoring w pierwszych miesiącach działania przedsiębiorstwa prowadzony przez Indywidualnego Doradcę PS; <p>d. szkolenia</p> <p>4) usługi wsparcia istniejących PS (usługi biznesowe):</p> <p>a. przyznanie środków finansowych na utworzenie miejsca pracy w przedsiębiorstwie społecznym:</p> <ul style="list-style-type: none"> • bezzwrotne dotacje na utworzenie miejsca pracy na etapie tworzenia miejsca pracy, • na etapie, gdy miejsce pracy jest już utworzone – wsparcie pomostowe: finansowe wsparcie pomostowe służące pokryciu bieżących wydatków, wsparcie doradcze; <p>b. doradztwo biznesowe oraz ds. zamówień publicznych: w zakresie budowania powiązań kooperacyjnych, finansowe, w tym w zakresie zamówień publicznych i przygotowania do korzystania PS z mikropożyczek,</p> <p>c. wsparcie w zakresie tworzenia biznesplanów: doradztwo prawne, księgowo, finansowe,</p>
<p>OWES „Ja-Ty-My”</p>	<p>OWES oferował wsparcie w ramach trzech typów usług:</p> <p>1. Usługi animacji lokalnej:</p> <ul style="list-style-type: none"> • spotkania animacyjne – spotkania z przedstawicielami różnych grup społecznych, sektorów i regionów, • diagnoza środowiska lokalnego – wspólne ustalanie celu diagnozy, wsparcie przy tworzeniu narzędzi badawczych, pozyskiwaniu danych i ich opracowaniu, • budowanie partnerstw rozwojowych – przeprowadzenie analizy zasobów i możliwości partnerstw w celu rozwoju PS i PES, wg ustalonych zasad i celów współpracy, kierunków działań, • dialog obywatelski, w tym konsultacje społeczne jako niezbędny element współpracy samorządu, mieszkańców, biznesu i społeczności lokalnej, • planowanie strategiczne na terenie działalności OWES, uwzględniające ekonomię społeczną w rozwoju lokalnym; <p>2. Usługi rozwoju ekonomii społecznej</p> <p>3. Usługi wsparcia przedsiębiorstw społecznych</p> <p>a. doradztwo</p> <ul style="list-style-type: none"> • ogólne • specjalistyczne: <ul style="list-style-type: none"> ✓ w zakresie prawnym ✓ w zakresie księgowo-podatkowym ✓ w zakresie osobowym ✓ w zakresie finansowym ✓ w zakresie marketingowym ✓ w zakresie informatycznym

	<ul style="list-style-type: none"> • biznesowe <p>b. szkolenia c. wsparcie finansowe d. działania na rzecz rozwoju partnerstw</p>
<p>ŁOWES</p>	<p>W ramach Projektu świadczone są następujące typy usług:</p> <p>1) usługi animacji lokalnej zmierzające do inicjowania tworzenia podmiotów ekonomii społecznej (usługi animacyjne):</p> <ol style="list-style-type: none"> a) działania animacyjne, b) szkolenia, doradztwo indywidualne i grupowe w zakresie inicjowania tworzenia nowych podmiotów ekonomii społecznej, c) pakiety rozwojowe, d) wizyty studyjne, e) udostępnianie biur coworkingowych, f) coaching; <p>2) usługi rozwoju ekonomii społecznej, tj. wsparcie doradczo-szkoleniowe związane z prowadzeniem działalności odpłatnej i/lub gospodarczej dla osób indywidualnych lub instytucji chcących utworzyć miejsce pracy w PS (usługi inkubacyjne):</p> <ol style="list-style-type: none"> a) wsparcie doradczo-psychologiczne, w tym: <ul style="list-style-type: none"> • doradztwo prawne, • doradztwo księgowo-podatkowe, • doradztwo biznesowe, • doradztwo marketingowe, • doradztwo w zakresie zamówień publicznych, • doradztwo w zakresie przygotowania do korzystania z mikropożyczek, w tym: analiza sytuacji i potrzeb finansowych PES oraz możliwości ich zaspokojenia przy wykorzystaniu instrumentów zwrotnych, zapewnienie wsparcia doradczego w zakresie ubiegania się o instrumenty zwrotne, zapewnienia wsparcia doradczego w okresie spłacania zobowiązania finansowego, współpraca z Pośrednikami Finansowymi wyłonionymi przez Bank Gospodarstwa Krajowego, • wsparcie w ubieganiu się o przyznanie ogólnopolskich i regionalnych znaków jakości (także wykraczających poza sferę ekonomii społecznej, dotyczących usługi lub produktu PES), m.in. poprzez: informowanie PES o możliwości ubiegania się o certyfikat, pomoc w wyborze właściwej kategorii oraz wypełnieniu wniosku; • wsparcie pracowników PES w zakresie budowania powiązań kooperacyjnych, b) wsparcie szkoleniowe, c) przyznanie środków finansowych na utworzenie miejsca pracy w nowopowstającym przedsiębiorstwie społecznym: <ol style="list-style-type: none"> I. bezzwrotne dotacje na utworzenie miejsca pracy na etapie tworzenia miejsca pracy, II. na etapie, gdy miejsce pracy jest już utworzone – wsparcie pomostowe: finansowe wsparcie pomostowe służące pokryciu bieżących wydatków, wsparcie doradcze, mentoring w pierwszych miesiącach działania przedsiębiorstwa prowadzony przez Indywidualnego Doradcę Przedsiębiorstwa Społecznego; 3) usługi specjalistyczne, 4) coaching; 5) usługi wsparcia istniejących PS (usługi biznesowe): <ol style="list-style-type: none"> a) przyznanie środków finansowych na utworzenie miejsca pracy w przedsiębiorstwie społecznym: <ul style="list-style-type: none"> • bezzwrotne dotacje na utworzenie miejsca pracy na etapie tworzenia miejsca pracy, • na etapie, gdy miejsce pracy jest już utworzone – wsparcie pomostowe: finansowe wsparcie pomostowe służące pokryciu bieżących wydatków, wsparcie doradcze;

	<p>b) wsparcie psychologiczno-doradcze, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none">• doradztwo prawne,• doradztwo księgowo-podatkowe,• doradztwo biznesowe,• doradztwo marketingowe,• doradztwo w zakresie zamówień publicznych,• doradztwo w zakresie przygotowania do korzystania z mikropożyczek, w tym: analiza sytuacji i potrzeb finansowych PS oraz możliwości ich zaspokojenia przy wykorzystaniu instrumentów zwrotnych, zapewnienie wsparcia doradczego w zakresie ubiegania się o instrumenty zwrotne, zapewnienia wsparcia doradczego w okresie spłacania zobowiązania finansowego, współpraca z Pośrednikami Finansowymi wyłonionym przez Bank Gospodarstwa Krajowego,• wsparcie w ubieganiu się o przyznanie ogólnopolskich i regionalnych znaków jakości (także wykraczających poza sferę ekonomii społecznej, dotyczących usługi lub produktu PS), m.in. poprzez: informowanie PS o możliwości ubiegania się o certyfikat, pomoc w wyborze właściwej kategorii oraz wypełnieniu wniosku;• wsparcie pracowników PS w zakresie budowania powiązań kooperacyjnych, <p>c) szkolenia profesjonalizujące pracowników PS, d) usługi specjalistyczne, e) coaching f) usługi wsparcia o charakterze reintegracyjnym dla pracowników PS (indywidualne lub obejmujące cały zespół):</p> <ul style="list-style-type: none">• świadczone w formie dostosowanego do potrzeb wsparcia obejmującego osoby zatrudnione w przedsiębiorstwie społecznym,• świadczone są przez specjalistów w zakresie reintegracji zawodowej i społecznej,• obejmują w szczególności działania motywacyjne, pomoc w określeniu rozwoju zawodowego, budowanie kompetencji społecznych oraz zagadnienia z zakresu budowania zespołu i rozwiązywania konfliktów,• ich świadczeniu towarzyszy proces rozpoznawania indywidualnych potrzeb,• realizowane są zgodnie z potrzebami pracowników PS, w tym szczególnie przez okres do 12 miesięcy od dnia zatrudnienia osoby objętej wsparciem
--	---

Działania projektowe i pozaprojektowe podejmowane przez OWES w województwie łódzkim w okresie od stycznia 2018 do grudnia 2019

Działalność OWES przy Centrum OPUS¹¹¹

W ramach projektu realizowano usługi zmierzające do tworzenia nowych podmiotów ekonomii społecznej. Zorganizowany został szereg spotkań animacyjnych grupowych i indywidualnych. Podczas wspomnianych spotkań poruszano kwestie współpracy Ośrodka z jednostkami samorządu terytorialnego, regulacji dotyczących tworzenia miejsc pracy

¹¹¹ Opracowanie własne na podstawie raportu przygotowanego przez OWES przy Centrum OPUS pt. „Działalność OWES przy Centrum OPUS w latach 2018-2019”

w PES oraz PS, a także możliwych form dofinansowania nowopowstających stanowisk pracy w ramach projektu OWES przy Centrum OPUS. Spotkania stały się również miejscem podejmowania rozmów na temat mobilizowania lokalnych społeczności do współpracy. Działania animacyjne skupiały się także na nawiązywaniu relacji z Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego, kołami gospodyń wiejskich, lokalnymi organizacjami pozarządowymi. Ponadto zrealizowano diagnozę potrzeb środowisk lokalnych w zakresie usług publicznych. Warto dodać, że podejmowane działania nie odbywały się na terenie wszystkich gmin w subregionie w równym stopniu. Dobór realizowanych przedsięwzięć w zakresie ekonomii społecznej, poziom ich intensywności lub ich zupełny brak, wynika z przeprowadzonej wcześniej analizy potrzeb i zasobów. Rodzaj podejmowanych działań jest więc w znacznym stopniu uzależniony od potencjału gminy, a także funkcjonowania na jej terenie podmiotów zainteresowanych wdrażaniem lokalnych projektów z zakresu ekonomii społecznej. OWES OPUS uruchomił w 2018 roku lokalny program mikrograntów (Sieradz, Gomunice, Lgota Wielka). Ustalone zostały stałe dyżury doradcze oraz spotkania tematyczne dla PES (Radomsko), a kilka miejscowości przystąpiło do działań wspierających rozwój ekonomii społecznej w formie Lokalnego Ośrodka Ekonomii Społecznej. W powiecie kutnowskim podjęte zostały przedsięwzięcia związane z inicjatywą utworzenia centrum usług społecznych (CUS) – pozyskano środki oraz nawiązano współpracę pomiędzy JST a organizacjami biorącymi udział w projekcie. W ramach partnerstwa na rzecz CUS zorganizowano również spotkanie z Wojewódzkim Urzędem Pracy w Łodzi, dotyczące wdrażania projektu. Podobne działania na rzecz tworzenia CUS, takie jak opracowanie wniosku, koncepcji, poszukiwanie partnera, podjęte zostały również w powiatach, sieradzkim, piotrkowskim i skierniewickim. Wspomniane przedsięwzięcia dotyczące centrów usług społecznych miały charakter pozaprojektowy.

Kolejnym ważnym elementem działań animacyjnych Ośrodka było zbieranie (na poziomie powiatów) propozycji projektów generujących miejsca pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. W rezultacie uzyskano propozycje nowych przedsięwzięć na rzecz powstawania nowych miejsc pracy. Zorganizowano również nabór wniosków na realizację oddolnych inicjatyw mieszkańców w obszarze aktywizacji społecznej, a także spotkania monitorujące dla przedstawicieli grup nieformalnych, wdrażających inicjatywy na rzecz społeczności lokalnych.

W wielu gminach i powiatach OWES przy Centrum Opus zorganizował spotkania animacyjne z przedstawicielami JST, NGO, innych instytucji oraz przedstawicieli PES, motywujące do ekonomizacji i tworzenia biznesplanów (w połączeniu z prezentacją oferty Ośrodka). Przedstawione zostały informacje o sposobach realizacji inicjatyw społecznych, dobrych praktykach procesów wsparcia - od utworzenia grupy nieformalnej do powołania przedsiębiorstwa społecznego, a także o możliwościach zewnętrznego finansowania działań na rzecz lokalnej społeczności. Obok spotkań motywacyjnych i informacyjnych, OWES organizował zebrania doradcze, m.in. na temat różnych aspektów funkcjonowania PES w kontekście zmian w ustawie o stowarzyszeniach, nowych przepisów o ochronie danych osobowych, zasad głosowania w Budżecie Obywatelskim Samorządu Województwa Łódzkiego w zakresie wsparcia tworzenia wniosków, pozyskania dofinansowania na tworzone miejsca pracy, a także europejskich i krajowych źródeł finansowania działań PES.

W ramach działań animacyjnych Ośrodka (w Kutnie) powołany został zespół, który podjął prace nad stworzeniem Wieloletniego Programu Współpracy Miasta z NGO. Przygotowane zostały założenia dokumentu i przeprowadzono konsultacje społeczne. Jednym z istotnych elementów Programu jest wspomaganie rozwoju ekonomii społecznej w mieście. Animatorzy promowali również konkurs na mikrogranty w gminach, w związku z rozpoczęciem przez Centrum OPUS programu regrantingowego w ramach FIO, a szczegółowe informacje przekazane zostały gminom zainteresowanym uczestnictwem w programie. W tym miejscu warto wspomnieć, że działania te miały charakter pozaprojektowy. Ponadto w 2018 roku odbyły się spotkania informacyjne na temat ogłoszonego przez Centrum OPUS konkursu na mikrodziałania, w ramach którego przyznane zostały mikrodotacje na rozwój organizacji pozarządowych i grup nieformalnych, planujących ekonomizację. Konkurs zrealizowany został w ramach projektu Łódzki Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej (ŁOWES).

Ośrodek zainicjował spotkanie z przedstawicielami MOPS, podczas którego omówiona została możliwość zlecenia podmiotom ekonomii społecznej prowadzenia miejskiej noclegowni. Kolejne rozmowy przeprowadzono również z dyrektorem Ośrodka Doradztwa Rolniczego, które dotyczyły rozwoju współpracy i promowania idei ekonomii społecznej wśród organizacji zrzeszonych przy ODR.

Przedstawiciele zespołu OWES przy Centrum OPUS uczestniczyli w spotkaniu edukacyjnym, zorganizowanym przez Sieć SPLOT dla ośrodków wsparcia ekonomii społecznej, które dotyczyło wymiany doświadczeń w obszarze rozwoju lokalnego. Ponadto animatorzy wzięli udział w Ogólnopolskich Spotkaniach Ekonomii Społecznej w Krakowie, II Ogólnopolskim Forum Ekonomii Społecznej i Solidarnej w Warszawie, a także Forum Podmiotów Ekonomii Społecznej, zorganizowanym przez Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi.

Ogółem w 2018 roku w grupowych spotkaniach animacyjnych wzięły udział 552 osoby, w spotkaniach indywidualnych - 37 osób, natomiast łączna liczba spotkań animacyjnych wyniosła 242.

OWES OPUS przeprowadził w okresie od 01.01.2018 do 30.04.2019 roku następujące działania:

a) w zakresie doradztwa:

- Doradztwo kluczowe:
 - 673,5 godzin dla 141 podmiotów,
 - 312,5 godzin dla 111 osób fizycznych.
- Doradztwo specjalistyczne prawne:
 - 48 godzin dla 15 podmiotów,
 - 60 godzin dla 9 osób fizycznych.
- Doradztwo specjalistyczne finansowe/księgowe:
 - 134 godzin dla 28 podmiotów,
 - 21,5 godzin dla 10 osób fizycznych.

b) w zakresie szkoleń:

- szkolenie pn. „Tworzenie podmiotów ekonomii społecznej” – 25-26.05.2018 r, Łódź – 8 godzin, 10 osób,
- szkolenie pn. „Księgowość w organizacjach pozarządowych” – 20.09.2018 r., Piotrków Trybunalski – 8 godzin, 17 osób,
- szkolenie pn. „Księgowość w organizacjach pozarządowych” – 13.11.2018 r., Radomsko – 8 godzin, 17 osób,

- szkolenie pn. „Zewnętrzne finansowanie podmiotów ekonomii społecznej”
– 20.11.2018 r., Wieluń – 8 godzin, 16 osób,
- szkolenie pn. „Zewnętrzne finansowanie podmiotów ekonomii społecznej”
– 5.12.2018 r., Pajęczno – 8 godzin, 15 osób,
- szkolenie pn. „Tworzenie podmiotów ekonomii społecznej” – 04-05.03.2019 r. Łódź,
16 godzin, dzień I – 19 osób, dzień II - 21 osób.

c) pakiety rozwojowe:

- Konkurs pn. „OWES NA LEPSZY START – REGION” edycja 2018” - wpłynęło 30 wniosków, z czego 1 został wycofany z oceny. Każdej z wyłonionych grup przyznano pakiet rozwojowy na kwotę 5000 zł oraz wsparcie doradcy rozwojowego przez 10 miesięcy. Podpisanych zostało 14 umów.
- Konkurs pn. „OWES NA LEPSZY START – REGION - edycja 2019” – w pierwszym terminie wpłynęło 15 wniosków, z czego wybranych zostało 11 (1 z wnioskodawców zrezygnował z podpisania umowy), w drugim terminie – wyłoniono 7 grup beneficjentów (1 grupa zrezygnowała). Z wybranymi grupami/podmiotami podpisane zostały umowy i od stycznia uruchomiono wsparcie doradcy rozwojowego. Ostatecznie w ramach pakietów rozwojowych podpisano 11 umów finansowanych ze środków projektu oraz 5 umów w ramach wkładu własnego. Każdej z wyłonionych grup przyznano pakiet rozwojowy na kwotę 5000 zł oraz wsparcie doradcy rozwojowego w okresie 10 miesięcy. W wyniku tego wsparcia grupa inicjatywna miała założyć organizację społeczną i wypracować pomysł na ekonomizację jej działalności, natomiast wybrane organizacje miały podjąć aktywność ekonomiczną.

d) usługi inkubacyjne dla działających PES (w ramach zadania 2):

- doradztwo kluczowe – łącznie 269,5 godzin dla 43 podmiotów, m.in. na temat zewnętrznego finansowania PES i PS, prowadzenia działalności statutowej PES,
- doradztwo specjalistyczne finansowe – łącznie 103,5 godzin dla 9 podmiotów, m.in. w obszarze fundraisingu, wsparcia w przygotowaniu wniosków, planowania finansowego, instrumentów zwrotnych,
- doradztwo ds. zamówień publicznych – łącznie 164 godzin dla 8 podmiotów, m.in. motywowanie PES/PS do poszukiwania zleceń i składania ofert w ramach

zamówień publicznych, w tym społecznie odpowiedzialnych, pomoc w opracowaniu i składaniu ofert przez PS, monitorowanie wyników postępowań,

- doradztwo specjalistyczne prawne – łącznie 206,5 godzin dla 24 podmiotów, m.in. na temat prowadzenia działalności gospodarczej, prawnych aspektów działania w sektorze ekonomii społecznej, prawa podatkowego, prawa pracy,
- doradztwo specjalistyczne marketingowe - łącznie 79 godzin dla 6 podmiotów, m.in. w obszarze planowania marketingowego, oferty PES, polityki kształtowania cen i optymalizacji kosztów, strategii marketingowej, badań rynku, wypracowania i wdrażania standardów obsługi klienta, projektowania produktów i usług, biznesplanu,
- doradztwo specjalistyczne księgowość – łącznie 201,5 godzin dla 21 podmiotów, m.in. w zakresie rachunkowości, księgowości, zobowiązań finansowych, płac i ubezpieczeń społecznych.

e) usługi inkubacyjne dla nowopowstałych i przekształcających się PES (w ramach zadania nr 3):

– Ocena wniosków – biznesplanów:

- I. edycja naboru formularzy rekrutacyjnych o dotacje na tworzenie miejsc pracy (czerwiec 2018 r.), w pierwszym etapie złożono 20 wniosków (18 podmiotów instytucjonalnych, 2 wnioski złożone przez osoby fizyczne), w drugim etapie rekrutacji (wrzesień 2018 r.) złożono 12 biznesplanów, 10 z nich ocenionych zostało pozytywnie.
- II. edycja naboru formularzy rekrutacyjnych o dotacje na tworzenie miejsc pracy (marzec-kwiecień 2019 r.), w pierwszym etapie złożonych zostało 16 wniosków (12 podmiotów instytucjonalnych, 4 wnioski złożone przez osoby fizyczne), w etapie drugi przygotowano biznesplan – przeszło 11 wniosków zostało złożonych przez podmioty i 3 wnioski przez osoby fizyczne.

– Bezzwrotne wsparcie finansowe:

- W listopadzie 2018 r. podpisano 9 umów na wsparcie finansowe i pomostowe (z 8 PES przekształcającymi się w PS oraz 1 nowoutworzonym PS), podpisano umowy na utworzenie 39 miejsc pracy, w tym 28 w PES przekształcających się w PS

oraz 11 miejsc w dwóch spółdzielniach socjalnych. Łącznie przekazana została kwota 860 tys. zł wsparcia finansowego. Zatrudniono 46 pracowników spełniających definicję zagrożenia wykluczeniem społecznym.

- Wsparcie pomostowe:
 - W 2018 roku podpisano 9 umów na wsparcie pomostowe dla 39 miejsc na kwotę 468 tys. zł.
- Wsparcie pomostowe przedłużone:
 - W 2019 roku 4 podmioty wniosowały o możliwość uzyskania przedłużonego wsparcia pomostowego, wszystkie złożone wnioski zostały ocenione pozytywnie i każdemu podmiotowi przyznano 1000 zł miesięcznego wsparcia na kolejnych 6 miesięcy.
- Wsparcie pomostowe doradczo-szkoleniowe:
 - Zrealizowane zostały 314,5 godziny doradztwa, w tym:
 - ✓ 2 h doradztwa finansowego,
 - ✓ 48,5 h doradztwa prawnego,
 - ✓ 260 h doradztwa biznesowego,
 - ✓ 4h doradztwa księgowego.
 - Dofinansowania do szkoleń dla podmiotów, które otrzymały dotacje na miejsca pracy – każdy podmiot mógł starać się o kwotę 2000 zł na zakup szkoleń, podwyższających kompetencje i umiejętności pracowników, a - co za tym idzie - pomagających w rozwijaniu oferty danego podmiotu. W 2019 roku 8 podmiotom przyznane zostało dofinansowanie do szkoleń dla kadry zarządzającej i pracowników (łącznie 18 osób).
- Indywidualny doradca PS, który prowadził średnio po dwa spotkania w miesiącu w każdej wspieranej organizacji.
- Wsparcie psychologiczno-coachingowe:
 - przeprowadzenie procesów rekrutacyjnych,
 - monitoring psychologiczny PS – prowadzenie spotkań indywidualnych, grupowych, coaching indywidualny, coaching zespołowy, szkolenia oraz mentoring,

f) usługi biznesowe (wsparcie finansowe i doradcze dla PS w ramach zadania nr 4) – w ramach rekrutacji na tworzenie miejsc pracy w roku 2018 r. udzielono wsparcia finansowego i pomostowego jednemu PS na utworzenie 4 miejsc pracy (wartość wsparcia finansowego: 80 tys. zł, wartość wsparcia pomostowego: 48 tys. zł, ponadto udzielono usługi doradztwa biznesowego w wymiarze 15 godzin).

Stan zatrudnienia – liczba etatów na poszczególnych stanowiskach w projekcie OWES OPUS w latach 2018-2019¹¹²:

- **animator:** łączna suma etatów – 1,5,
- **doradca kluczowy:** łączna suma etatów – 2,
- **doradca rozwojowa:** łączna suma etatów – 1,5,
- **doradca biznesowy:** łączna suma etatów – 1,
- **psycholog:** łączna suma etatów – 0,25,
- **specjalista ds. reintegracji społecznej i zawodowej:** łączna suma etatów – 0,5,
- **indywidualny doradca przedsiębiorstw społecznych:** łączna suma etatów – 1,5,
- **koordynator merytoryczny:** łączna suma etatów – 0,5,
- **doradztwa specjalistyczne: ds. zamówień publicznych, marketingowe, księgowo, finansowe, prawne** – prowadzone były przez ekspertów zewnętrznych w systemie godzinowym.

Stan zatrudnienia - liczba etatów na poszczególnych stanowiskach w projekcie ŁOWES zaangażowanych ze strony OWES OPUS w latach 2018-2019¹¹³:

- **animator:** łączna suma etatów – 0,5,
- **doradca kluczowy:** liczba osób na tym stanowisku – 3 pracowników, łączna suma etatów – 3,6,
- **doradca rozwojowy:** łączna suma etatów – 1,
- **doradztwo specjalistyczne prawne lub księgowo:** łączna suma etatów – 0,3.

¹¹² Opracowanie własne na podstawie danych przekazanych przez OWES przy Centrum OPUS

¹¹³ Tamże

Działalność OWES Centrum KLUCZ¹¹⁴

Ośrodek zrealizował usługi animacyjne, inkubacyjne i biznesowe, a także udzielił wsparcia w zakresie inicjowania tworzenia nowych PES w subregionie I. województwa łódzkiego. W okresie od 2018 do 2019 roku dzięki działaniom OWES Centrum KLUCZ utworzonych zostało 113 nowych miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych (z czego w 2018 roku 29 (w tym 12 dla osób z niepełnosprawnościami; w 2019 roku - 84 (w tym 25 dla osób z niepełnosprawnościami), natomiast wsparciem objęto:

- 24 grupy inicjatywne,
- 87 organizacji pozarządowych,
- 52 osoby z niepełnosprawnością,
- 119 osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym,
- 102 podmioty ekonomii społecznej,
- 130 środowisk.

W tym miejscu warto dodać, że w okresie od 01.04.2019 r. do 31.12.2019 r. współpracę z OWES Centrum KLUCZ kontynuowali klienci, którzy przystąpili do projektu w okresie od 01.01.2018 r. do 31.03.2019 r. Podane powyżej liczby są sumą wartości wskazanych w sprawozdaniach OWES za rok 2018 i 2019.

W ramach usług animacyjnych w raportowanym okresie animatorzy przeprowadzili szereg działań, zarówno w terenie, jak i poprzez świadczenie usług doradczych drogą elektroniczną i telefoniczną. Odbyli łącznie 100 spotkań animacyjnych, podczas których przekazywali wiedzę, m.in. na temat oferty OWES Centrum KLUCZ, funkcjonowania zakładów aktywności zawodowej, możliwościach finansowania utworzenia i działalności ZAZ, zasad finansowania działań w ramach FIO w danym roku, czy dokumentów związanych z zakładaniem organizacji pozarządowej. Podczas zebrań zespołu

¹¹⁴ Opracowanie własne na podstawie raportów przygotowanych przez OWES Centrum KLUCZ pt. Raport monitoringowy z działalności Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej Centrum KLUCZ – 2018 r., Raport monitoringowy z działalności Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej Centrum KLUCZ – I kwartał 2019 r., Raport monitoringowy z działalności Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej Centrum KLUCZ: II-IV kwartał 2019 r.

wpracowywano wspólnie dokumentację (np. wnioski o tytuł przedsiębiorstwa społecznego roku, praca nad biznesplanami), prowadzono konsultacje, planowano współpracę w zakresie diagnozowania potrzeb organizacji pozarządowych. Opracowany został pakiet dokumentów przydatnych przy zakładaniu nowych PES. Animowano środowiska, w których zdiagnozowano potencjał do podejmowania działań w zakresie ekonomii społecznej. Podjęta została współpraca z grupami nieformalnymi i organizacjami pozarządowymi w ramach działań inkubacyjnych. Istotnym elementem usług animacyjnych prowadzonych przez OWES Centrum KLUCZ było podejmowanie współpracy z JST i ich jednostkami organizacyjnymi w celu nawiązania wspólnych działań na rzecz rozwoju ekonomii społecznej. Animatorzy przygotowywali i aktualizowali bazy PES oraz bazy innych istotnych z punktu widzenia rozwoju ekonomii społecznej podmiotów (w podziale na powiaty). Brali również udział w wydarzeniach skupionych wokół ekonomii społecznej, np. w spotkaniach zespołów interdyscyplinarnych. Zorganizowane zostały wizyty studyjne, podczas których uczestnicy mogli zapoznać się z przykładami dobrych praktyk przedsiębiorczości społecznej oraz funkcjonowania podmiotów reintegracyjnych.

W 2018 roku ramach usług animacyjnych, w każdym z powiatów subregionu I. zorganizowano Fora Liderów Ekonomii Społecznej – łącznie 7. Miały one charakter interdyscyplinarny i dawały możliwość budowania relacji oraz kapitału społecznego, a także prezentowania potencjału rozwojowego, zwłaszcza w kontekście tworzenia miejsc pracy. W 2019 roku odbyły się 4 tego typu wydarzenia.

W ramach usług animacyjnych przeprowadzone zostały również szkolenia skierowane do pracowników podmiotów ekonomii społecznej, przedstawicieli JST, a także członków grup nieformalnych: „Rachunkowość i opodatkowanie w podmiotach ekonomii społecznej”, „Jak zdobyć dotację? O sztuce pisania projektów” oraz „Jak rozliczyć dotację? O sztuce skutecznego rozliczania”.

Kolejnym z działań animacyjnych realizowanych przez OWES Centrum KLUCZ było ogłoszenie (w 2018 roku) I. edycji konkursu „Pakiet dla społecznych raket”, skierowanego do grup nieformalnych, zainteresowanych tworzeniem podmiotów ekonomii społecznej (np. stowarzyszeń, fundacji, spółdzielni socjalnych) oraz stowarzyszeń i fundacji, zamierzających podjąć działalność ekonomiczną. Wpłynęły 4 wnioski, które zostały pozytywnie ocenione pod względem merytorycznym, a następnie skierowane do realizacji.

W ramach usług animacyjnych prowadzono doradztwo w zakresie inicjowania tworzenia nowych PES, a także podmiotów reintegracyjnych (doradztwo indywidualne i grupowe dla osób indywidualnych, grup nieformalnych, fundacji i stowarzyszeń nieprowadzących działalności ekonomicznej).

Działalność OWES Centrum KLUCZ koncentrowała się również na świadczeniu usług inkubacyjnych:

- Doradztwo w zakresie inicjowania tworzenia nowych PES,
- Doradztwo w zakresie inicjowania tworzenia nowych miejsc pracy w istniejących PES (pod warunkiem przekształcenia się w PS) oraz wzmocnienie potencjału istniejących PES, a także realizacji innych usług, przewidzianych w projekcie OWES, takich jak:
 - Doradztwo ogólne i specjalistyczne dla PES,
 - Wsparcie finansowe i doradcze w zakresie inicjowania tworzenia nowych miejsc pracy w przekształcających się PES,
 - Przyznawanie środków finansowych (dotacje i pomostowe wsparcie finansowe),
 - Doradztwo i mentoring w pierwszych miesiącach działania dla nowopowstałych PS,
 - Usługi biznesowe – doradztwo ogólne oraz specjalistyczne dla istniejących PS.

Podsumowując, w latach 2018-2019 w ramach usług animacyjnych, inkubacyjnych oraz biznesowych udzielono doradztwa specjalistycznego w wymiarze 1185,5 godzin (z czego 415 w 2018 roku i 770.5 godziny w 2019 roku), w tym w zakresie:

- doradztwa prawnego – (191,5 godziny w 2018 roku, 401 godzin w 2019 r.),
- doradztwa biznesowego – (67,5 godziny w 2018 r., 107,5 godziny w 2019 r.),
- doradztwa finansowo-księgowego – (156 godzin w 2018 r., 262 godziny w 2019 r.).

Działalność w ramach projektu „Łódzki Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej”¹¹⁵

W projekcie ŁOWES, w który zaangażowane są trzy funkcjonujące w województwie łódzkim OWES, Ośrodek Centrum KLUCZ w 2018 i 2019 roku zaangażowany był w realizację:

- usług inkubacyjnych - doradztwo w zakresie inicjowania tworzenia nowych miejsc pracy w istniejących PES (pod warunkiem przekształcenia się w PS) oraz wzmocnienia potencjału istniejących PES,
- usług biznesowych dla istniejących PS.

Warto wspomnieć, że w ramach usług inkubacyjnych w roku 2018 OWES Centrum KLUCZ przeprowadził I. edycję konkursu „Pakiet dla społecznych przedsiębiorców”. Zgłoszone podmioty z subregionu IV., które uzyskały pozytywną ocenę merytoryczną wniosku, otrzymywały wsparcie w postaci usług specjalistycznych o wartości do 5 000 zł. W 2018 roku pozytywnie oceniono 7 wniosków (w tym 4 PES). II. edycja konkursu odbyła się w 2019 roku (podpisano 6 umów, natomiast w całym okresie sprawozdawczym zrealizowano 1 pakiet, 5 było w trakcie realizacji).

Podsumowując, w latach 2018-2019 w ramach usług inkubacyjnych oraz biznesowych OWES Centrum KLUCZ udzielił łącznie 756 godzin doradztwa specjalistycznego (187,5 godzin w 2018 roku, a 568,5 godziny w 2019 roku):

- doradztwo prawne – 559,5 godziny (115 godzin w 2018 r., 444,5 w 2019 r.),
- doradztwo biznesowe – 8,5 godziny (5,5 godziny w 2018 r., 3 godziny w 2019 r.),
- doradztwo finansowo-księgowo – 188 godzin (67 godzin w 2018 r., 121 godzin w 2019 r.).

¹¹⁵ Opracowanie własne na podstawie raportów przygotowanych przez OWES Centrum KLUCZ pt. Raport monitoringowy z działalności Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej Centrum KLUCZ – 2018 r., Raport monitoringowy z działalności Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej Centrum KLUCZ – I kwartał 2019 r., Raport monitoringowy z działalności Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej Centrum KLUCZ: II-IV kwartał 2019 r.

Stan zatrudnienia – liczba pracowników i liczba etatów na poszczególnych stanowiskach w projekcie OWES Centrum KLUCZ w latach 2018-2019¹¹⁶:

- **animator:** liczba osób na tym stanowisku – 2 pracowników, łączna suma etatów – 1,25,
- **doradca ogólny:** liczba osób na tym stanowisku – 4 pracowników, łączna suma etatów – 2,
- **doradca finansowo- księgowy:** liczba osób na tym stanowisku – 1 pracownik, łączna suma etatów – 0,125,
- **koordynator merytoryczny:** liczba osób na tym stanowisku – 1 pracownik, łączna suma etatów – 0,5,
- **doradca biznesowy:** liczba osób na tym stanowisku – 3 pracowników, łączna suma etatów – 1,5,
- **specjalista ds. zamówień publicznych:** liczba osób na tym stanowisku – 2 pracowników, łączna suma etatów – 0,5,
- **specjalista ds. reintegracji zawodowej i społecznej:** liczba osób na tym stanowisku – 2 pracowników, łączna suma etatów – 0,5,
- **indywidualny doradca przedsiębiorstw społecznych:** łączna suma etatów – 1,5 (0,25 na każdy z 6 podmiotów).

Stan zatrudnienia – liczba pracowników i liczba etatów na poszczególnych stanowiskach w projekcie ŁOWES zaangażowanych ze strony OWES Centrum KLUCZ w latach 2018-2019¹¹⁷:

- **doradca finansowo-rachunkowy:** liczba osób na tym stanowisku – 1 pracownik, łączna suma etatów – 0,125,
- **doradca kluczowy biznesowy:** liczba osób na tym stanowisku – 4 pracowników, łączna suma etatów – 1,

¹¹⁶ Opracowanie własne na podstawie informacji dostarczonych przez OWES Centrum Klucz

¹¹⁷ Tamże

- **doradca kluczowy:** liczba osób na tym stanowisku – 3 pracowników, łączna suma etatów – 1,
- **specjalista ds. zamówień publicznych:** liczba osób na tym stanowisku – 2 pracowników, łączna suma etatów – 0,5,
- **specjalista ds. reintegracji:** liczba osób na tym stanowisku – 1 pracownik, łączna suma etatów – 0,25,
- **kierownik OWES:** liczba osób na tym stanowisku – 1 pracownik, łączna suma etatów – 0,25.

Działalność Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej „Ja-Ty-My”¹¹⁸

W latach 2018-2019 w OWES „Ja-Ty-My” świadczył kompleksowe usługi w zakresie wsparcia i rozwoju ekonomii społecznej. W ramach usług animacyjnych zorganizowane zostały spotkania z przedstawicielami różnych grup społecznych i sektorów, podczas których zachęcano do tworzenia podmiotów ekonomii społecznej, ich wspierania i rozwijania inicjatyw na rzecz rozwoju ekonomii społecznej w środowiskach lokalnych. W tym celu podejmowano współpracę z jednostkami samorządu terytorialnego. Ważnym elementem działań animatorów była praca nad budowaniem partnerstw, analiza dostępnych zasobów, prowadzenie konsultacji społecznych. Podczas spotkań prezentowano również ofertę Ośrodka „Ja-Ty-My”. W ramach usług animacyjnych realizowane były także działania z zakresu doradztwa ogólnego, dotyczącego, m.in. zakładania PES, ekonomizacji organizacji pozarządowych, a także doradztwa specjalistycznego oraz doradztwa w zakresie wsparcia tworzenia i funkcjonowania podmiotów reintegracyjnych. Ponadto Ośrodek realizował szkolenia związane z zakładaniem i funkcjonowaniem podmiotów ekonomii społecznej oraz doradztwo - na podstawie indywidualnego planu wraz z jego wdrażaniem przez doradcę kluczowego.

Kolejnymi elementami działań w zakresie usług animacyjnych była oferta pakietów rozwojowych oraz organizacja wizyt studyjnych. OWES „Ja-Ty-My” przeprowadził również działania przewidziane w ramach usług inkubacyjnych, bez udzielania pomocy de minimis

¹¹⁸ Opracowanie własne na podstawie raportu przygotowanego przez OWES „Ja-Ty-My” pt. „Raport z działalności za rok 2018 i 2019 w subregionie II. w woj. łódzkim”

oraz z pomocą de minimis (udzielono łącznie 69 bezzwrotnych dotacji na utworzenie miejsc pracy, każda na kwotę 20 tys. zł), a także usługi biznesowe dla istniejących PS.

Podsumowując, w omawianym okresie, przeprowadzono następujące działania:

- szkolenia: łącznie 192 godziny (w ramach: zadania 1. – usługi animacyjne i zadania 4. – usługi dla istniejących przedsiębiorstw społecznych),
- doradztwo w ramach usług animacyjnych – łącznie 313,5 godziny doradczej,
- doradztwo w ramach usług inkubacyjnych bez pomocy de minimis – łącznie 640,75 godziny doradczej,
- doradztwo w ramach usług biznesowych dla istniejących przedsiębiorstw społecznych – 292 godziny doradcze.

Liczba i rodzaj oferowanych usług doradczych:

- liczba grup inicjatywnych objętych wsparciem – 27,
- liczba organizacji pozarządowych objętych wsparciem – 98,
- liczba osób zagrożonych wykluczeniem lub ubóstwem, objętych wsparciem programu – 158,
- liczba podmiotów ekonomii społecznej objętych wsparciem – 70,
- liczba środowisk objętych wsparciem – 30.

Stan zatrudnienia - liczba pracowników na poszczególnych stanowiskach w projekcie OWES „Ja-Ty-My” w latach 2018-2019¹¹⁹:

- **koordynator merytoryczny OWES:** liczba osób na tym stanowisku – 1 pracownik,
- **kierownik OWES:** liczba osób na tym stanowisku – 1 pracownik,
- **doradca kluczowy animacyjny:** liczba osób na tym stanowisku – 1 pracownik,
- **doradca kluczowy rozwojowy (bez de minimis i z de minimis):** liczba osób na tym stanowisku – 1 pracownik,
- **doradca kluczowy biznesowy:** liczba osób na tym stanowisku – 1 pracownik,

¹¹⁹ Opracowanie własne na podstawie informacji dostarczonych przez OWES „Ja-Ty-My”

- **animator lokalny:** liczba osób na tym stanowisku – 2 pracowników,
- **specjalista ds. tworzenia podmiotów reintegracyjnych:** liczba osób na tym stanowisku – 1 pracownik,
- **specjalista ds. zamówień publicznych:** liczba osób na tym stanowisku – 2 pracowników,
- **specjalista ds. reintegracji zawodowej i społecznej:** liczba osób na tym stanowisku – 2 pracowników,
- **psycholog:** liczba osób na tym stanowisku – 1 pracownik,
- **indywidualny doradca przedsiębiorstw społecznych:** liczba osób na tym stanowisku – 4 pracowników.

Stan zatrudnienia - liczba pracowników na poszczególnych stanowiskach w projekcie ŁOWES zaangażowanych ze strony OWES „Ja-Ty-My” w latach 2018-2019¹²⁰:

- **koordynator merytoryczny:** liczba osób na tym stanowisku – 1 pracownik,
- **koordynator administracyjny projektów:** liczba osób na tym stanowisku – 1 pracownik,
- **specjalista ds. monitoringu:** liczba osób na tym stanowisku – 1 pracownik,
- **główna księgowa:** liczba osób na tym stanowisku – 1 pracownik,
- **pracownik ds. finansowo-księgowych:** liczba osób na tym stanowisku – 1 pracownik,
- **doradca kluczowy biznesowy:** liczba osób na tym stanowisku – 1 pracownik,
- **psycholog:** liczba osób na tym stanowisku – 1 pracownik,
- **doradca kluczowy:** liczba osób na tym stanowisku – 1 pracownik,
- **indywidualny doradca przedsiębiorstw społecznych:** liczba osób na tym stanowisku – 4 pracowników.

¹²⁰ Opracowanie własne na podstawie informacji dostarczonych przez OWES „Ja-Ty-My”

Poziom satysfakcji - perspektywa PES/PS:

Tabela 32. Korzystanie z usług OWES w latach 2018-2019¹²¹

Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej, prowadzony przez Centrum Promocji i Rozwoju Inicjatyw Obywatelskich OPUS	31%
Łódzki Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej (projekt partnerski OWES Centrum KLUCZ, OWES JA-TY-MY, OWES OPUS)	16%
Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej JA-TY-MY, prowadzony przez Stowarzyszenie Wsparcie Społeczne „Ja-Ty-My”	16%
Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej Centrum KLUCZ, prowadzony przez Fundację Instytut Spraw Obywatelskich (INSPRO)	14%
nie korzystaliśmy z usług OWES	23%

Powyższy wykres prezentuje procentowy rozkład badanych podmiotów ze względu na podejmowanie relacji z poszczególnymi OWES. Jeśli dany podmiot kontaktował się z więcej niż jednym ośrodkiem wsparcia, jego przedstawiciel wskazywał OWES, z którym te kontakty utrzymywane były najczęściej. Co niezmiernie istotne, powyższy rozkład nie jest tożsamy z prezentowanym wyżej podziałem ze względu na lokalizację siedziby ankietowanych PES/PS. Oznacza to, że część wspomnianych podmiotów korzysta z usług OWES spoza macierzystego subregionu.

Korzystanie z usług OWES deklaruje 77 proc. badanych PES/PS. Wspomniana grupa respondentów odpowiadała na serię pytań, dotyczących oceny pracy ww. ośrodków.

Tabela 33. Pierwszy kontakt z OWES¹²²

za pierwszym razem to my nawiązaliśmy kontakt z OWES w celu nawiązania współpracy	59%
za pierwszym razem przedstawiciel OWES skontaktował się z nami w celu nawiązania współpracy	30%
nie wiem, trudno powiedzieć	11%

Badane podmioty różnią się pod względem sposobu podejmowania pierwszego kontaktu z OWES. Większość z nich deklaruje, że nawiązanie relacji nastąpiło z ich własnej inicjatywy. 3 na 10 badanych podmiotów wskazuje, że przedstawiciel ośrodka wsparcia

¹²¹ Badanie ilościowe PES/PS w województwie łódzkim, CATI, N=200

¹²² Badanie ilościowe PES/PS w województwie łódzkim, CATI, podmioty korzystające z usług OWES, N=152

ekonomii społecznej (OWES) jako pierwszy skontaktował się z nimi w celu nawiązania współpracy. Takiej odpowiedzi najczęściej udzielali przedstawiciele podmiotów zlokalizowanych w subregionie 1 (48 proc.), podmiotów o charakterze reintegracyjnym (56 proc.), podmiotów założonych w latach 2000-2010 (42 proc.), a także w grupie ankietowanych, którzy deklarują wysoki poziom satysfakcji z usług OWES (31 proc.). Powyższe różnice są istotne statystycznie na poziomie 95 proc., co – w uproszczeniu – oznacza prawdopodobieństwo występowania związków między zmiennymi. Przypomnijmy, że analogiczną konwencję stosujemy w całym raporcie.

Tabela 34. Ogólny poziom zadowolenia z usług z OWES¹²³

bardzo zadowolony(a) (5)	52%
raczej zadowolony(a) (4)	41%
częściowo zadowolony(a), częściowo niezadowolony(a) (3)	7%
raczej niezadowolony(a) (2)	-
bardzo niezadowolony(a) (1)	-
ZADOWOLONY(A) (4+5)	93%
NIEZADOWOLONY(A) (1+2)	-
średnia w skali 1-5	4,45

Tabela 35. Poziom zadowolenia z usług poszczególnych OWES¹²⁴

	ogółem	OWES Centrum KLUCZ	OWES JA-TY-MY	OWES OPUS	ŁOWES
bardzo zadowolony (5)	52%	52%	53%	53%	48%
raczej zadowolony (4)	41%	41%	44%	39%	42%
częściowo zadowolony(a), częściowo niezadowolony(a) (3)	7%	7%	3%	8%	10%
raczej niezadowolony (2)	-	-	-	-	-
bardzo niezadowolony (1)	-	-	-	-	-
ZADOWOLONY (4+5)	93%	93%	97%	92%	90%
NIEZADOWOLONY (1+2)	-	-	-	-	-
Liczebność próby	152	27	32	62	31
średnia w skali 1-5	4,45	4,44	4,5	4,45	4,39

¹²³ Badanie ilościowe PES/PS w województwie łódzkim, CATI, podmioty korzystające z usług OWES, N=152

¹²⁴ Tamże

Respondenci oceniali poziom zadowolenia z usług OWES z wykorzystaniem skali pięciostopniowej – od „bardzo niezadowolony(a)” (1) do „bardzo zadowolony(a)” (5). Wyraźnie widać, zdecydowanie przeważają opinie pozytywne. 93 proc. uczestników pomiaru wskazało odpowiedź o waloryzacji dodatniej, a przeszło połowa udzieliła najbardziej pozytywnej z możliwych odpowiedzi. Ponadto zebrano 7 proc. ocen neutralnych lub ambiwalentnych, natomiast – co warto szczególnie podkreślić – nie odnotowano jakichkolwiek wskazań negatywnych. Średnia w skali 1-5 wynosi 4,45, co należy interpretować jako opinię ulokowaną między zdecydowanie (5) a umiarkowanie pozytywną kategorią odpowiedzi (4) w skali pięciostopniowej.

Zdecydowanie wyższy poziom satysfakcji deklarują ankietowani przedstawiciele przedsiębiorstw społecznych (średnia E=4,56) w porównaniu z podmiotami o charakterze reintegracyjnym (4,16). Najbardziej pozytywne opinie formułują przedstawiciele badanych podmiotów z subregionu 2. (4,62), podmiotów prowadzących usługową działalność gospodarczą (4,64), podmiotów, które deklarują wysoki poziom wiedzy na temat możliwości uzyskania wsparcia w regionie (4,53), a także respondenci, którzy uważają, że sytuacja ekonomiczna ich podmiotów ulegnie poprawie w okresie najbliższego roku, licząc od daty realizacji pomiaru (4,64).

Bardzo pozytywne oceny zostały sformułowane przez klientów wszystkich czterech OWES w regionie, odnotowane różnice są pomijalne. Warto podkreślić, że najniższa z uzyskanych średnich ocen wynosi 4,39 (ŁOWES), co zdecydowanie przekracza umiarkowanie pozytywną kategorię w powyższej skali pięciostopniowej („4”). O pozycji poszczególnych OWES decyduje proporcja między udziałem ocen umiarkowanie pozytywnych oraz opinii skrajnie dodatnich.

Tabela 36. Ocena różnych atrybutów, związanych z pracą OWES¹²⁵

	dotrzymanie ustalonych terminów	uprzejmość, życzliwość, kultura osobista	komunikatywność, mówienie przystępnym językiem	spójność udzielanych informacji	chęć niesienia pomocy klientom	umiejętność rozwiązywania problemów	kompetencje, profesjonalizm pracowników
bardzo dobrze (5)	76%	75%	73%	66%	67%	61%	61%
raczej dobrze (4)	20%	18%	21%	27%	26%	30%	34%
częściowo dobrze, częściowo źle (3)	3%	5%	4%	5%	6%	3%	4%
raczej źle (2)	-	-	-	-	-	-	-
bardzo źle (1)	-	-	-	-	-	-	-
trudno powiedzieć	2%	3%	2%	2%	1%	7%	1%
DOBRE (4+5)	95%	93%	94%	93%	93%	91%	95%
ŹLE (1+2)	-	-	-	-	-	-	-
średnia w skali 1-5	4,74	4,72	4,7	4,63	4,62	4,62	4,58

Przedstawiciele ankietowanych PES/PS oceniali różne aspekty, związane z korzystaniem z usług OWES, zarówno kwestie dotyczące „twardych” kompetencji zawodowych pracowników ww. ośrodków, jak również tzw. umiejętności „miękkich”. Respondenci najbardziej pozytywnie ocenili dotrzymanie ustalonych terminów, uprzejmość, życzliwość i kulturę osobistą personelu OWES, kompetencje komunikacyjne, zaś na kolejnych miejscach znalazły się: spójność informacji udzielanych przez przedstawicieli OWES (chodzi zarówno o różnych pracowników, np. animatorów czy doradców, jak i osoby reprezentujące poszczególnych partnerów prowadzących ww. ośrodki,

¹²⁵ Badanie ilościowe PES/PS w województwie łódzkim, CATI, podmioty korzystające z usług OWES, N=152

co może być istotne w przypadku OWES realizowanych przez partnerstwa czy konsorcja kilku podmiotów), chęć udzielania pomocy klientom ośrodka oraz profesjonalna wiedza, umiejętności i kompetencje zawodowe. Choć w przypadku wszystkich badanych atrybutów uzyskano bardzo wysokie noty, warto zaznaczyć, że nieco wyższe oceny zyskały kwestie związane z organizacją pracy oraz szeroko rozumiane kompetencje „miękkie”, natomiast na ostatnim miejscu znalazły się „twarde” kompetencje, wiedza i umiejętności zawodowe (choć również w tym przypadku ocena jest bardzo pozytywna).

Wykres 37. Korzystanie z różnych usług OWES¹²⁶

Uczestnicy pomiaru najczęściej deklarują korzystanie z doradztwa specjalistycznego, usług szkoleniowych, doradztwa kluczowego, nieco rzadziej – z dotacji na założenie lub dofinansowanie miejsc pracy, dalej – doradztwa biznesowego, zaś w mniejszym stopniu - działań animacyjnych (tego rodzaju usługi kierowane są do różnych grup odbiorców, w zależności od ich specyfiki). Najrzadziej respondenci deklarują korzystanie z innych form wsparcia finansowego (poza dotacjami). W tym miejscu warto przypomnieć, że klienci

¹²⁶ Badanie ilościowe PES/PS w województwie łódzkim, CATI, podmioty korzystające z usług OWES, N=152

OWES najczęściej korzystają z rozbudowanej ścieżki wsparcia, która jest realizowana w formie rozłożonego w czasie procesu, w ramach którego dają się wyodrębnić poszczególne etapy czy kamienie milowe. Co istotne, w miarę jego postępów może zmienić się nie tylko rodzaj, zakres i sposób realizacji świadczonych usług, ale również przekształceniom może ulegać status odbiorców wsparcia (np. grupa inicjatywna może założyć podmiot ekonomii społecznej). Na ten szczególny aspekt realizacji usług OWES i budowania relacji z klientami zwracali uwagę respondenci podczas badań jakościowych, zatem warto go uwzględnić podczas analizy i interpretacji prezentowanych w tym rozdziale wyników.

Rodzaj badanego podmiotu wpływa na częstość korzystania z niektórych usług OWES. Przedsiębiorstwa społeczne istotnie częściej niż pozostałe podmioty ekonomii społecznej korzystają z dotacji na założenie lub dofinansowanie miejsc pracy (57 proc.). Doradztwo specjalistyczne (np. prawne, księgowo-podatkowe, osobowe, finansowe marketingowe) jest usługą, z której najczęściej korzystają organizacje pozarządowe, prowadzące działalność gospodarczą lub inną odpłatną (76 proc.). Ze wszystkich kategorii głównych usług świadczonych przez OWES częściej korzystają przedstawiciele ankietowanych podmiotów prowadzących działalność gospodarczą w porównaniu do podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego.

Tabela 38. Poziom zadowolenia z różnych usług oferowanych przez OWES¹²⁷

	dotacje na założenie lub dofinansowanie miejsc pracy	szkolenia	doradztwo specjalistyczne	doradztwo biznesowe dla istniejących PS	doradztwo kluczowe (ogólne)	animacja lokalna
bardzo zadowolony(a) (5)	79%	75%	70%	67%	66%	55%
raczej zadowolony(a) (4)	21%	25%	29%	33%	33%	45%
częściowo zadowolony(a), częściowo niezadowolony(a) (3)	-	-	1%	-	1%	-
raczej niezadowolony(a) (2)	-	-	-	-	-	-
bardzo niezadowolony(a) (1)	-	-	-	-	-	-
ZADOWOLONY(A) (4+5)	100%	100%	99%	100%	99%	100%
NIEZADOWOLONY(A) (1+2)	-	-	-	-	-	-
liczebność próby	75	93	100	58	87	33
średnia w skali 1-5	4,79	4,75	4,69	4,67	4,64	4,55

Pamiętając o powyżej sformułowanych uwagach, warto przyrzeć się, jak postrzegane są poszczególne kategorie usług, świadczonych przez OWES. Poziom zadowolenia ze wszystkich tych świadczeń jest wysoki, nie odnotowano jakichkolwiek wskazań negatywnych. Najbardziej pozytywną ocenę sformułowano odnośnie korzystania z dotacji na założenie lub dofinansowanie miejsc pracy, natomiast na ostatnim miejscu w rankingu znalazły się usługi animacyjne (choć średnią na poziomie 4,55 w skali 1-5 również należy uznać za wysoki wynik).

¹²⁷ Badanie ilościowe PES/PS w województwie łódzkim, CATI, podmioty korzystające z usług OWES, N=152

5 proc. uczestników badania¹²⁸ deklaruje, że ich podmioty przynajmniej raz doświadczyły trudności podczas korzystania z usług OWES. Najczęściej byli to przedstawiciele przedsiębiorstw społecznych (7 proc.). Respondenci, którzy udzielili odpowiedzi twierdzącej na poprzednie pytanie, precyzowali rodzaj trudności, jakich doświadczyli w kontaktach z OWES. Co istotne, powyższe dane zostały zebrane w pytaniu otwartym. W tym kontekście wymieniano np. zewnętrzne bariery administracyjne i regulacje prawne (pozostające poza możliwością oddziaływania OWES), udzielanie nieprecyzyjnych lub niespójnych informacji, brak możliwości podjęcia długofalowej współpracy (akcyjność), zbyt małą liczbę godzin przeznaczonych na realizację danej usługi, czy problemy we współpracy z danym przedstawicielem OWES. Warto podkreślić, że powyższe problemy mają charakter jednostkowy i nie zmieniają pozytywnego wydźwięku oceny pracy wszystkich OWES w regionie.

Uczestnicy badania¹²⁹ odpowiadali również na otwarte pytanie o rekomendacje w zakresie pożądanых zmian, czy usprawnień w sposobie świadczenia usług przez ośrodki wsparcia ekonomii społecznej w regionie. Na tak postawione pytanie przeszło połowa badanych spontanicznie deklaruje, że jakiegokolwiek zmiany nie są potrzebne, co jest równoznaczne z wysokim poziomem satysfakcji. Warto dodać, że różnego rodzaju postulaty sformułowano w przypadkach jednostkowych. 5 proc. badanych doświadczyło trudności z uzyskaniem informacji (dotyczyło np. aktualności, precyzji lub spójności udzielanych informacji). 4 proc. dostrzega pewną akcyjność współpracy z OWES. Osoby te uważają, że wsparcie powinno być bardziej długofalowe (rozłożone w czasie), a także stałe i regularne, uniezależnione od występowania czynników projektowych. W tej grupie reprezentowany był pogląd, że OWES w nadmiernym stopniu skupiają się na udzielaniu wsparcia na etapie tworzenia przedsiębiorstw społecznych, natomiast brakuje działań adresowanych do już istniejących podmiotów. Po 3 proc. badanych oczekuje większego dostępu do usług doradczych, szkoleniowych lub bezzwrotnych dotacji. Kolejne 3 proc. badanych oczekuje znacznie dalej idącej pomocy – na etapie opracowywania wniosków i tworzenia projektów.

¹²⁸ Badanie ilościowe PES/PS w województwie łódzkim, CATI, podmioty korzystające z usług OWES, N=152

¹²⁹ Tamże

Poziom satysfakcji - perspektywa JST:

Tabela 39. Utrzymywanie kontaktu z ośrodkiem wsparcia ekonomii społecznej¹³⁰

Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej, prowadzony przez Centrum Promocji i Rozwoju Inicjatyw Obywatelskich OPUS	22%
Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej JA-TY-MY, prowadzony przez Stowarzyszenie Wsparcie Społeczne „Ja-Ty-My”	15%
Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej Centrum KLUCZ, prowadzony przez Fundację Instytut Spraw Obywatelskich (INSPRO)	5%
Łódzki Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej (projekt partnerski OWES Centrum KLUCZ, OWES JA-TY-MY, OWES OPUS)	5%
nie mieliśmy kontaktu z żadnym z tych ośrodków	53%

47 proc. badanych przedstawicieli JST deklaruje kontakty z przynajmniej jednym ośrodkiem wsparcia ekonomii społecznej w regionie – osoby te odpowiadały na serię kolejnych pytań o poziom satysfakcji z usług świadczonych przez ww. ośrodki. Tego rodzaju relacje w największym stopniu utrzymują JST z subregionu 2. (62 proc.), instytucje zlecające zadania publiczne podmiotom ekonomii społecznej (65 proc.) oraz stosujące aspekty (68 proc.) i klauzule społeczne w zamówieniach publicznych (79 proc.). Powyższe zależności są istotne statystycznie na poziomie 95 proc. (jak już wspomnieliśmy, jest to prawdopodobieństwo występowania zależności między zmiennymi). Jeśli chodzi o pozostałe zmienne opisujące badane JST, nie odnotowano istotnych statystycznie zależności.

Tabela 40. Ogólny poziom zadowolenia z usług poszczególnych OWES¹³¹

bardzo niezadowoleni (5)	62%
raczej niezadowoleni (4)	29%
częściowo zadowoleni, częściowo niezadowoleni (3)	4%
raczej zadowoleni (2)	0%
bardzo zadowoleni (1)	0%
ZADOWOLENI (4+5)	91%
NIEZADOWOLENI (1+2)	0%
nie wiem, trudno powiedzieć	5%
średnia w skali 1-5	4,61

¹³⁰ Badanie ilościowe JST w województwie łódzkim, CATI, N=106

¹³¹ Badanie ilościowe JST w województwie łódzkim, CATI, podmioty, które kontaktowały się z OWES, N=49

Ankietowani przedstawiciele JST, którzy korzystali z usług OWES, oceniali pracę tych ośrodków z wykorzystaniem pięciostopniowej skali, od „bardzo niezadowolony(a)” (1) do „bardzo zadowolony(a)” (5). Średnia uzyskanych opinii na poziomie 4,61 wskazuje na wysoki poziom satysfakcji z usług ww. ośrodków (zdecydowanie powyżej oceny nr 4 w skali 1-5). Dodajmy, że w podobnym stopniu dotyczy to wszystkich OWES działających w regionie. Przeszło 9 na 10 badanych wyraża pochlebny opinię na temat pracy OWES, a ponad 60 proc. formułuje ocenę najwyższą z możliwych. Warto podkreślić, że na poziomie ogólnej oceny poziomu zadowolenia nie odnotowano jakichkolwiek ocen krytycznych, natomiast część rozmówców wyrażało opinie neutralne lub ambiwalentne.

Tabela 41. Ocena poszczególnych elementów związanych z pracą OWES¹³²

	uprzejmość, życzliwość, kultura osobista	chęć niesienia pomocy klientom	komunikatywność, mówienie przystępnym językiem	dotrzymywanie ustalonych terminów	kompetencje, profesjonalizm pracowników	spójność informacji udzielanych przez różnych pracowników	umiejętność rozwiązywania problemów
bardzo zadowoleni (5)	71%	67%	65%	63%	59%	57%	51%
raczej zadowoleni (4)	22%	24%	27%	27%	33%	35%	35%
częściowo zadowoleni, częściowo niezadowoleni (3)	2%	4%	4%	4%	4%	4%	6%
raczej niezadowoleni (2)	-	-	-	-	-	-	-
bardzo niezadowoleni (1)	-	-	-	-	-	-	-
ZADOWOLENI (4+5)	94%	92%	92%	90%	92%	92%	86%
NIEZADOWOLENI (1+2)	-	-	-	-	-	-	-
nie wiem, trudno powiedzieć	4%	4%	4%	6%	4%	4%	8%
średnia w skali 1-5	4,72	4,66	4,64	4,63	4,57	4,55	4,49

¹³² Badanie ilościowe JST w województwie łódzkim, CATI, podmioty, które kontaktowały się z OWES, N=49

W powyższej tabeli zamieszczono porównanie ocen różnych aspektów, związanych z korzystaniem z usług OWES. Są to zarówno kwestie dotyczące „twardych” kompetencji zawodowych pracowników ww. ośrodków, jak również elementy „miękkie”. Zdecydowana większość badanych przedstawicieli JST pozytywnie ocenia uprzejmość, życzliwość i kulturę osobistą personelu OWES, zaś na kolejnych miejscach znalazły się takie kategorie odpowiedzi, jak chęć niesienia pomocy, kompetencje komunikacyjne oraz dotrzymywanie ustalonych terminów. Choć nie odnotowano jakichkolwiek wskazań negatywnych, to ankietowani są w najmniejszym stopniu przekonani, że pracownicy OWES potrafią radzić sobie ze szczególnie trudnymi czy nietypowymi sytuacjami (również ten aspekt zyskuje jednak pozytywną ocenę, którą formułuje 86 proc. badanych klientów OWES, natomiast średnia wynosi 4,49). Warto pokreślić, że większość rozmówców formułuje skrajnie pozytywne oceny różnych aspektów, związanych z pracą ośrodków wsparcia ekonomii społecznej w województwie łódzkim.

Wykres 42. Korzystanie z różnych usług oferowanych przez OWES¹³³

¹³³ Badanie ilościowe JST w województwie łódzkim, CATI, podmioty, które kontaktowały się z OWES, N=49

Przedstawiciele JST (klienci OWES) najczęściej korzystają z szeroko rozumianych usług szkoleniowych, następnie – doradczych (ogólnych i biznesowych). Warto sprecyzować, że doradztwo to w istocie kilka usług, świadczonych na rzecz różnych grup odbiorców (np. w zależności od ich indywidualnej specyfiki czy poziomu doświadczeń oraz zaawansowania w tworzeniu przedsięwzięć z zakresu ekonomii społecznej). Na kolejnych wymieniano dotacje na tworzenie miejsc pracy, animację lokalną, a także doradztwo biznesowe. W tym miejscu warto poczynić istotne zastrzeżenie, że przynajmniej część ankietowanych osób reprezentujących JST mogła korzystać z usług OWES w imieniu PES/PS, np. w przypadku bycia inicjatorem powstania lub organem prowadzącym podmiot ekonomii społecznej lub przedsiębiorstwo społeczne.

Tabela 43. Poziom zadowolenia z różnych usług oferowanych przez OWES¹³⁴

	inne formy wsparcia finansowego	animacja lokalna	szkolenia	dotacje na założenie miejsc pracy	doradztwo kluczowe (ogólne)	doradztwo specjalistyczne	doradztwo biznesowe
bardzo zadowoleni (5)	83%	62%	53%	54%	53%	44%	40%
raczej zadowoleni (4)	17%	38%	41%	46%	37%	56%	60%
częściowo zadowoleni, częściowo niezadowoleni (3)	-	-	-	-	5%	-	-
raczej niezadowoleni (2)	-	-	-	-	-	-	-
bardzo niezadowoleni (1)	-	-	-	-	-	-	-
ZADOWOLENI (4+5)	100%	100%	94%	100%	89%	100%	100%
NIEZADOWOLENI (1+2)	-	-	-	-	-	-	-
nie wiem, trudno powiedzieć	-	-	6%	-	5%	-	-
liczebność próby	6	13	32	13	19	18	10
średnia w skali 1-5	4,83	4,62	4,57	4,54	4,5	4,44	4,4

¹³⁴ Badanie ilościowe JST w województwie łódzkim, CATI, podmioty, które kontaktowały się z OWES, N=49

Przedstawiciele instytucji korzystających z poszczególnych kategorii usług OWES oceniali poziom satysfakcji z otrzymanych świadczeń. Co ciekawe, na pierwszym miejscu w powyższym zestawieniu znalazły się inne niż dotacje formy wsparcia finansowego, lecz ten rezultat należy potraktować ostrożnie ze względu na niską podstawę procentowania. Na drugim miejscu pod względem poziomu zadowolenia znalazły się usługi animacyjne, a następnie - szkolenia, które są najbardziej rozpowszechnioną usługą OWES wśród badanych JST. W przypadku wszystkich porównywanych usług średnia zadowolenia wynosi co najmniej 4,4 w skali pięciostopniowej – jest to kolejny (i nie ostatni w tym raporcie) sygnał, który dobrze świadczy o pracy i funkcjonowaniu ośrodków wsparcia ekonomii społecznej w regionie. Uczestnicy pomiaru artykułowali wyłącznie pozytywne oceny, natomiast nie odnotowano jakichkolwiek wskazań krytycznych oraz minimalną liczbę odpowiedzi neutralnych lub ambiwalentnych.

Respondenci¹³⁵ formułowali swoje oczekiwania względem usług ośrodków wsparcia ekonomii społecznej w regionie, odpowiadając na pytanie otwarte. 18 na 49 ankietowanych JST – klientów OWES spontanicznie deklaruje wysoki poziom satysfakcji i brak potrzeby wprowadzania jakichkolwiek zmian w sposobie funkcjonowania czy świadczenia usług przez OWES. Respondenci najczęściej oczekują zwiększenia liczby szkoleń dla JST, choć warto podkreślić, że tego rodzaju działania muszą być poprzedzone precyzyjną diagnozą i dopasowane do potrzeb odbiorców. Powyższe dane należy interpretować z dużym dystansem, ze względu na niską podstawę procentowania. Sprecyzowane oczekiwania względem OWES formułowano w przypadkach jednostkowych.

Ocena pracy OWES ze względu na kryteria ewaluacyjne:

Ankietowani¹³⁶ zapoznawali się z zestawem stwierdzeń, obejmujących ewaluacyjną analizę wybranych aspektów, związanych z korzystaniem z usług OWES. Uczestnicy badania mogli zgodzić się lub nie zgodzić z ich treścią, wykorzystując do tego celu skalę pięciostopniową. Zdecydowana większość rozmówców (w zależności od stwierdzenia: 82-93 proc. uczestników pomiaru) akceptuje treści zawarte w stwierdzeniach, zaś odmienną

¹³⁵ Badanie ilościowe JST w województwie łódzkim, CATI, podmioty, które kontaktowały się z OWES, N=49

¹³⁶ Badanie ilościowe PES/PS w województwie łódzkim, CATI, podmioty korzystające z usług OWES, N=152

opinię wyraża od 0 do 3 proc. badanych. Z perspektywy przyjętych kryteriów ewaluacyjnych uzyskano następujące rezultaty:

- 93 proc. badanych wysoko ocenia przydatność i użyteczność otrzymanego wsparcia,
- 89 proc. respondentów uważa, że wsparcie OWES było dopasowane do ich potrzeb,
- 89 proc. uczestników pomiaru formułuje pozytywną ocenę skuteczności otrzymanej pomocy (stopnia realizacji założonych celów i rezultatów wsparcia OWES),
- 85 proc. respondentów wysoko ocenia perspektywę trwałości uzyskanych rezultatów wsparcia OWES,
- 82 proc. ankietowanych sądzi, że otrzymane wsparcie OWES było adekwatne do potrzeb sektorowych w regionie,
- 82 proc. badanych dostrzega związek między działaniami OWES a najważniejszymi potrzebami, wynikającymi z diagnozy społeczno-gospodarczej regionu.

W analogiczny sposób zebrane zostały opinie ankietowanych przedstawicieli JST¹³⁷. Zdecydowana większość rozmówców (choć w różnym stopniu, w zależności od stwierdzenia) akceptuje treści zawarte w stwierdzeniach. Biorąc pod uwagę przyjęte w badaniu kryteria ewaluacyjne, uzyskane zostały następujące wyniki:

- 76 proc. respondentów wysoko ocenia przydatność i użyteczność otrzymanego wsparcia (4,63),
- 73 proc. ankietowanych uważa, że wsparcie OWES było dopasowane do ich potrzeb,
- 71 proc. badanych klientów OWES formułuje pozytywną ocenę skuteczności otrzymanej pomocy (stopnia realizacji założonych celów i rezultatów wsparcia OWES),
- 71 proc. respondentów wysoko ocenia perspektywę trwałości uzyskanych rezultatów,
- 67 proc. badanych klientów OWES sądzi, że otrzymane wsparcie było adekwatne do potrzeb sektora ekonomii społecznej w regionie,

¹³⁷ Badanie ilościowe JST w województwie łódzkim, CATI, podmioty, które kontaktowały się z OWES, N=49

- 65 proc. uczestników pomiaru formułuje pozytywną ocenę stopnia powiązania działań OWES z diagnozą społeczno-gospodarczą regionu.

Wskaźniki realizacji działań OWES

Poniżej prezentujemy wybrane wskaźniki realizacji działań OWES w poszczególnych subregionach. Co istotne, są to zarówno wskaźniki produktu, jak i rezultatu, zgodne ze zobowiązaniami przyjętymi we wnioskach projektowych ww. ośrodków. Dodajmy, że informacje zamieszczone w poniższych tabelach zostały przekazane przez poszczególne OWES.

Tabela 44. Wybrane wskaźniki realizacji działań OWES Centrum Klucz wg stanu na 31.12.2019 – OWES SUBREGION¹³⁸

Lp.	Rodzaj wskaźnika zgodnie z wnioskiem	Stan realizacji na ostatni dzień ostatniego rozliczonego okresu	Docelowa wartość wskaźnika zgodnie z wnioskiem	Procentowy stopień realizacji wskaźnika
1	Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych	65	72	90,28%
2	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu	12	72	16,67%
3	W wyniku działalności OWES powstały grupy inicjatywne, które w toku współpracy wypracowały założenia co do utworzenia PES	11	10	110%
4	Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku działań OWES dla osób wskazanych w definicji PS (zgodnie z Wytocznymi w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączania społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków EFS i EFRR	73	72	101,39%
5	Liczba organizacji pozarządowych prowadzących działalność odpłatną Pożytku Publicznego lub działalność gospodarczą utworzoną w wyniku działalności OWES	8%	10%	80%
6	Liczba miejsc pracy w przeliczeniu na pełne etaty utworzonych w wyniku działalności OWES we wspartych PS	30	13	230,77%
7	Utworzenie nowych miejsc pracy w istniejących PES po przekształceniu ich w PS	33	59	55,93%
8	Utworzenie nowych PS przez osoby prawne	1 (10 miejsc pracy)		

¹³⁸ Źródło: OWES Centrum Klucz

9	Liczba podmiotów ekonomii społecznej objętych wsparciem	101	90	112,22%
10	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	108	72	150%
11	Liczba przeprowadzonych godzin warsztatów partnerstw	-	-	-
12	Liczba przeprowadzonych wizyt studyjnych	2	-	-
13	Liczba przeprowadzonych godzin szkoleń ogólnych w zakresie ES	56	-	-
14	Liczba przeprowadzonych godzin doradztwa specjalistycznego w ramach usług inkubacji	1243	-	-
15	Liczba przeprowadzonych godzin doradztwa specjalistycznego w ramach usług biznesowych	Jw.	-	-
16	Liczba osób które zakończyły udział w szkoleniu rozwijającym kompetencje i kwalifikacje zawodowe potrzebne do pracy w PS	0	-	-
17	Liczba pracowników istniejących PES, która zakończy udział w szkoleniach zawodowych	0	-	-
18	Liczba przeprowadzonych lustracji/audytów w PS	0	-	-
19	W wyniku działalności OWES środowisko (społeczności lokalne, grupy, instytucje) objęte animacją przystąpiły do wspólnej realizacji projektu/przedsięwzięcia/inicjatywy na rzecz ES	20%	30%	66,66%
20	Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie	53	14	379%

Tabela 45. Wydatkowanie środków przez OWES Centrum Klucz wg stanu na 31.12.2019 – SUBREGION I¹³⁹

Środki wydatkowane w okresie od 01.01.2018 do 31.12.2019	
wydatkowano:	3 630 040,98 (w tym dofinansowanie: 3 526 440,96)
budżet projektu	5 171 400,85 (w tym dofinansowanie: 5 049 000,85)
procentowy stopień wydatkowania	70,20%

¹³⁹ Źródło: OWES Centrum Klucz

Tabela 46. Wydatkowanie środków przez OWES Centrum Klucz z podziałem na zadania wg stanu na 31.12.2019 – SUBREGION I¹⁴⁰

Środki wydatkowane z podziałem na zadania (poniesione w ramach dofinansowania na 31.12.2019)	
Zadanie 1: usługi animacyjne	314 240,44
Zadanie 2: usługi inkubacyjne bez pomocy de minimis	164 008,48
Zadanie 3: usługi inkubacyjne pomoc de minimis	1 559 976,47
Zadanie 4: usługi biznesowe	1 261 811,87

Tabela 47. Wybrane wskaźniki realizacji działań OWES „Ja-Ty-My” wg stanu na 31.12.2019 r. – SUBREGION II¹⁴¹

Lp.	Rodzaj wskaźnika zgodnie z wnioskiem	Stan realizacji na ostatni dzień ostatniego rozliczonego okresu	Docelowa wartość wskaźnika zgodnie z wnioskiem	Procentowy stopień realizacji wskaźnika
1	Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych	73	85	85,88%
2	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu	11	85	12,94%
3	W wyniku działalności OWES powstały grupy inicjatywne, które w toku współpracy wypracowały założenia co do utworzenia PES	7	11	63,64%
4	Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku działań OWES dla osób wskazanych w definicji PS (zgodnie z Wytycznymi w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączania społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków EFS i EFRR	94	85	110,59%
5	Liczba organizacji pozarządowych prowadzących działalność odpłatną Pożytku Publicznego lub działalność gospodarczą utworzoną w wyniku działalności OWES	17%	10%	170,00%
6	Liczba miejsc pracy w przeliczeniu na pełne etaty utworzonych w wyniku działalności OWES we wspartych PS	18	16	112,50%
7	Utworzenie nowych miejsc pracy w istniejących PES po przekształceniu ich w PS	29	85	34,12%
8	Utworzenie nowych PS przez osoby prawne	3	85	3,53%

¹⁴⁰ Źródło: OWES Centrum Klucz

¹⁴¹ Źródło: OWES „Ja-Ty-My”

9	Liczba podmiotów ekonomii społecznej objętych wsparciem	70	80	87,50%
10	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	158	85	185,88%
11	Liczba przeprowadzonych godzin warsztatów partnerstw	Nie przeprowadzono warsztatów	-	-
12	Liczba przeprowadzonych wizyt studyjnych	1	1	100,00%
13	Liczba przeprowadzonych godzin szkoleń ogólnych w zakresie ES	144	192	75,00%
14	Liczba przeprowadzonych godzin doradztwa specjalistycznego w ramach usług inkubacji	640,75	830	77,20%
15	Liczba przeprowadzonych godzin doradztwa specjalistycznego w ramach usług biznesowych	292	360	81,11%
16	Liczba osób które zakończyły udział w szkoleniu rozwijającym kompetencje i kwalifikacje zawodowe potrzebne do pracy w PS	Nie przeprowadzono szkoleń zawodowych	Nie przeprowadzono szkoleń zawodowych	Nie przeprowadzono szkoleń zawodowych
17	Liczba pracowników istniejących PES, która zakończy udział w szkoleniach zawodowych	Nie przeprowadzono szkoleń zawodowych	Nie przeprowadzono szkoleń zawodowych	Nie przeprowadzono szkoleń zawodowych
18	Liczba przeprowadzonych lustracji/audytów w PS	19	19	100%
19	W wyniku działalności OWES środowisko (społeczności lokalne, grupy, instytucje) objęte animacją przystąpiły do wspólnej realizacji projektu, przedsięwzięcia, inicjatywy na rzecz ES	10 (33%)	30%	110%
20	Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie	85	12	708,33%

Tabela 48. Wydatkowanie środków przez OWES „Ja-Ty-My” wg stanu na 31.12.2019 – SUBREGION II¹⁴²

Środki wydatkowane w okresie od 01.01.2018 do 31.12.2019	
wydatkowano:	4 895 861,63
budżet projektu	6 577 822,46
procentowy stopień wydatkowania	74,43

¹⁴² Źródło: OWES „Ja-Ty-My”

Tabela 49. Wybrane wskaźniki realizacji działań OWES OPUS wg stanu na 31.12.2019 – SUBREGION III¹⁴³

Lp.	Rodzaj wskaźnika zgodnie z wnioskiem	Stan realizacji na ostatni dzień ostatniego rozliczonego okresu	Docelowa wartość wskaźnika zgodnie z wnioskiem	Procentowy stopień realizacji wskaźnika
1	Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych	79	88	89,77%
2	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu	26	88	29,55%
3	W wyniku działalności OWES powstały grupy inicjatywne, które w toku współpracy wypracowały założenia co do utworzenia PES	28	32	87,5%
4	Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku działań OWES dla osób wskazanych w definicji PS (zgodnie z Wytycznymi w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączania społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków EFS i EFRR	79	88	89,77%
5	Liczba organizacji pozarządowych prowadzących działalność odpłatną Pożytku Publicznego lub działalność gospodarczą utworzoną w wyniku działalności OWES	15,29%	10%	-
6	Liczba miejsc pracy w przeliczeniu na pełne etaty utworzonych w wyniku działalności OWES we wspartych PS	7	15	46,67%
7	Utworzenie nowych miejsc pracy w istniejących PES po przekształceniu ich w PS	42	-	-
8	Utworzenie nowych PS przez osoby prawne	1	-	-
9	Liczba podmiotów ekonomii społecznej objętych wsparciem	250	150	166,67%
10	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	115	88	130,68%
11	Liczba przeprowadzonych godzin warsztatów partnerstw	15	-	-
12	Liczba przeprowadzonych wizyt studyjnych	2	-	-
13	Liczba przeprowadzonych godzin szkoleń ogólnych w zakresie ES	88	-	-
14	Liczba przeprowadzonych godzin doradztwa specjalistycznego w ramach usług inkubacji	-	-	-
15	Liczba przeprowadzonych godzin doradztwa specjalistycznego w ramach usług biznesowych	-	-	-
16	Liczba osób które zakończyły udział w szkoleniu rozwijającym kompetencje i kwalifikacje zawodowe potrzebne do pracy w PS	10	-	-

¹⁴³ Źródło: OWES OPUS

17	Liczba pracowników istniejących PES, która zakończy udział w szkoleniach zawodowych	4	-	-
18	Liczba przeprowadzonych lustracji/audytów w PS	Lustracji 0, weryfikacji PS 15	-	-
19	W wyniku działalności OWES środowisko (społeczności lokalne, grupy, instytucje) objęte animacją przystąpiły do wspólnej realizacji projektu/przedsięwzięcia/inicjatywy na rzecz ES	57,36%	30%	191%
20	Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie	66	-	-

Tabela 50. Wydatkowanie środków przez OWES OPUS wg stanu na 31.12.2019 – SUBREGION III¹⁴⁴

Środki wydatkowane w okresie od 01.01.2018 do 31.12.2019	
wydatkowano:	4 232 095,49 zł
budżet projektu	6 542 442,50 zł
procentowy stopień wydatkowania	64,69%

Tabela 51. Wybrane wskaźniki realizacji działań ŁOWES wg stanu na 31.12.2019 – SUBREGION IV (wskaźniki osiągnięte w całym Projekcie łącznie przez wszystkich Partnerów)¹⁴⁵

Lp.	Rodzaj wskaźnika zgodnie z wnioskiem	Stan realizacji na ostatni dzień ostatniego rozliczonego okresu	Docelowa wartość wskaźnika zgodnie z wnioskiem	Procentowy stopień realizacji wskaźnika
1	Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych	74	73	101,37
2	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu	9	73	12,33%
3	W wyniku działalności OWES powstały grupy inicjatywne, które w toku współpracy wypracowały założenia co do utworzenia PES	70	15	466,67%
4	Liczba miejsc pracy utworzonych w wyniku działań OWES dla osób wskazanych w definicji PS (zgodnie z Wytycznymi w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączania społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków EFS i EFRR	74	73	101,37%
5	Liczba organizacji pozarządowych prowadzących działalność odpłatną Pożytku Publicznego lub działalność gospodarczą utworzoną w wyniku działalności OWES	12,27%	10%	123%

¹⁴⁴ Źródło: OWES OPUS

¹⁴⁵ Źródło: ŁOWES

6	Liczba miejsc pracy w przeliczeniu na pełne etaty utworzonych w wyniku działalności OWES we wspartych PS	26	28	92,86%
7	Utworzenie nowych miejsc pracy w istniejących PES po przekształceniu ich w PS	44	-	-
8	Utworzenie nowych PS przez osoby prawne	1 (4 miejsca pracy)	-	-
9	Liczba podmiotów ekonomii społecznej objętych wsparciem	180	100	180%
10	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	166	73	227,40%
11	Liczba przeprowadzonych godzin warsztatów partnerstw	-	-	-
12	Liczba przeprowadzonych wizyt studyjnych	2	-	-
13	Liczba przeprowadzonych godzin szkoleń ogólnych w zakresie ES	56*	-	-
14	Liczba przeprowadzonych godzin doradztwa specjalistycznego w ramach usług inkubacji	866**	-	-
15	Liczba przeprowadzonych godzin doradztwa specjalistycznego w ramach usług biznesowych	Jw.	-	-
16	Liczba osób które zakończyły udział w szkoleniu rozwijającym kompetencje i kwalifikacje zawodowe potrzebne do pracy w PS	-	-	-
17	Liczba pracowników istniejących PES, która zakończy udział w szkoleniach zawodowych	0	-	-
18	Liczba przeprowadzonych lustracji/audytów w PS	0	-	-
19	W wyniku działalności OWES środowisko (społeczności lokalne, grupy, instytucje) objęte animacją przystąpiły do wspólnej realizacji projektu/przedsięwzięcia/inicjatywy na rzecz ES	16,25%	30%	-
20	Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie	75	15	-

*Liczba godzin szkoleniowych w ramach zadania nr 1

**Łączna liczba godzin doradztwa specjalistycznego w ramach wszystkich rodzajów usług

Tabela 52. Wydatkowanie środków przez ŁOWES wg stanu na 31.12.2019 łącznie u wszystkich Partnerów¹⁴⁶

Środki wydatkowane w okresie od 01.01.2018 do 31.12.2019	
wydatkowano:	4 685 470,07 zł (w tym dofinansowanie: 4 563 493,47 zł)
budżet projektu	6 682 313,22 zł (w tym dofinansowanie: 6 486 893,22 zł)
procentowy stopień wydatkowania	70,12%

¹⁴⁶ Źródło: ŁOWES

Tabela 53. Wydatkowanie środków przez ŁOWES z podziałem na zadania wg stanu na 31.12.2019 - SUBREGION IV¹⁴⁷

Środki wydatkowane z podziałem na zadania według stanu na dzień 31.12.2019	
Zadanie 1: usługi animacyjne	729 689,44 zł (w tym dofinansowanie: 697 006,17 zł)
Zadanie 2: usługi inkubacyjne bez pomocy de minimis	202 934,27 zł (dofinansowanie)
Zadanie 3: usługi inkubacyjne pomoc de minimis	2 061 702,01 zł (dofinansowanie)
Zadanie 4: usługi biznesowe	1 265 192,52 zł (w tym dofinansowanie: 1 237 992,52 zł)

Ponieważ poszczególne subregiony nieco się różnią (np. pod względem poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego), o czym szerzej piszemy w dalszej części tego opracowania, powyższe dane nie powinny być zestawiane i porównywane wprost. Warto zaznaczyć, że dobór głównych wskaźników odzwierciedlających działania prowadzone przez poszczególne ośrodki jest podobny, jednak występują braki danych oraz drobne różnice w sposobie prezentacji danych. Innymi słowy, podczas interpretacji tych danych warto zwrócić uwagę na szerszy kontekst oraz specyfikę OWES. Dane prezentowane w powyższych tabelach dotyczą działań realizowanych w latach 2018-2019.

W przypadku OWES Centrum Klucz w subregionie I. zrealizowanych (często – z nawiązką) zostało 6 na 11 wybranych wskaźników, zaś kolejne 2 były bliskie realizacji. Warto podkreślić, że w wielu przypadkach wartości wskaźników nie zostały podane. Łączna kwota wydatkowanych środków wynosi 3 630 040,98 zł, co stanowi przeszło 70 proc. założonego budżetu projektu (stan na koniec roku 2019).

Z kolei OWES „Ja-Ty-My” w subregionie II. wydatkował kwotę 4 895 861,63 zł, co stanowi ponad 74 proc. planowanego budżetu. Zrealizowanych zostało 8 na 17 badanych wskaźników, a kolejnych 5 było bliskich realizacji (według stanu na koniec 2019 r.).

Łączna suma środków wydatkowanych przez OWES OPUS w subregionie III. wynosi 4 232 095,49 zł, a procentowy stopień ich wydatkowania kształtuje się na poziomie niespełna 65 proc. Ponadto zrealizowano 3 na 8 porównywanych wskaźników, a 3 kolejne były bliskie realizacji (stan na koniec 2019 r.).

¹⁴⁷ Źródło: ŁOWES

W analogicznym okresie w ramach projektu ŁOWES w subregionie IV. wydatkowano kwotę 4 685 470,07 zł (przeszło 70 proc.), realizując 6 z 8 porównywanych wskaźników, a 1 był bliski realizacji (stan na koniec 2019 r.).

W wyniku działalności OWES Centrum Klucz w subregionie I. utworzonych zostało 65 miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych (90 proc. realizacji wskaźnika) oraz 73 miejsca pracy dla osób wskazanych w definicji przedsiębiorstwa społecznego (101 proc.). Analogiczne dane dla OWES „Ja-Ty-My” w subregionie II. są następujące: 73 miejsca pracy w przedsiębiorstwach społecznych (86 proc. realizacji wskaźnika) i 94 miejsca pracy dla osób wskazanych w definicji przedsiębiorstwa społecznego (111 proc.). W rezultacie działań OWES OPUS w subregionie III. utworzono 79 miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych (90 proc. realizacji wskaźnika) – jednocześnie były to miejsca pracy dla osób wskazanych w definicji przedsiębiorstwa społecznego. Z kolei działalność ŁOWES w subregionie IV. przyczyniła się do powstania 74 miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych (101 proc. realizacji wskaźnika) – ten wskaźnik jest tożsamy dla osób wskazanych w definicji przedsiębiorstwa społecznego.

Warto wspomnieć, że liczba utworzonych miejsc pracy nie może być jedynym kryterium oceny efektywności, zwłaszcza, że wspieranie rozwoju ekonomii społecznej obejmuje wiele działań o „miękkim” charakterze, o rezultatach trudnych do precyzyjnego oszacowania, często trudno uchwytnych i odłożonych w czasie. Poszczególne ośrodki w regionie mają swoją specyfikę, funkcjonują w nieco innym otoczeniu społeczno-gospodarczym, stąd dostrzegalne różnice między nimi.

Samoocena działalności OWES – co je wyróżnia¹⁴⁸

OWES Centrum KLUCZ – autoidentyfikacja wyróżniających cech ośrodka:

Wyróżniające działania:

- porozumienie z Towarzystwem Inwestycji Społeczno-Ekonomicznych (TISE S.A.) jako głównym operatorem instrumentów finansowych o charakterze zwrotnym dla sektora ekonomii społecznej,

¹⁴⁸ Na podstawie badania jakościowego z przedstawicielami OWES

- możliwość podpisywania umów pożyczkowych, dzięki bliskiej współpracy z Polsko-Amerykańskim Funduszem Pożyczkowym Inicjatyw Obywatelskich (jako jedyny OWES w regionie): „oni są naszym nieoficjalnym partnerem, mamy ofertę z pierwszej ręki, jeśli chodzi o instrumenty zwrotne...”,
- organizacja śniadań biznesowych (na rzecz współpracy z PES/PS z biznesem),
- rozbudowana współpraca z organizacjami pozarządowymi: „NGO zawsze były najbliższe naszemu sercu i zawsze chętniej wspieraliśmy...”,
- lobbing na rzecz ekonomii społecznej, wprowadzanie tematyki ES do agendy ważnych wydarzeń gospodarczych w regionie, jak „Europejskie Forum Gospodarcze”: „wychodzenie poza swoje ramki i patrzenie trochę dalej...”.

Obsługa klienta:

- wysoka jakość obsługi klientów i nawiązywania relacji z nimi: „bardzo mocno kładziemy nacisk na to, żeby nawiązywać taką więź partnerską z naszymi klientami...”,
- doradztwo specjalistyczne: prawne i finansowe, księgowo świadczone na bardzo wysokim poziomie,
- silny akcent na doradztwo marketingowe i promocyjne - robimy pakiety, bardzo dbamy o to, żeby też wizerunek ekonomii społecznej jakoś wyglądał
- kompleksowość obsługi: „z jakim by się problemem, czy zadaniem klient do nas nie zgłosił, nie zostaje z tym sam...”.

Organizacja pracy:

- przepływ informacji w zespole, cotygodniowe spotkania zespołu OWES: „mamy pojęcie odnośnie tego, co każda osoba robi, jakim procesem, czy jakimi procesami w danym momencie się zajmuje i do kogo należy się z danym problemem zwrócić...”,
- postępująca specjalizacja wśród pracowników OWES,

- merytoryczny podział kompetencji i zadań: „podziału stricte terytorialnego nie ma, natomiast mamy, co do zasady, przypisanego doradcę do każdego z podmiotów...”.

OWES „JA-TY-MY” - autoidentyfikacja wyróżniających cech ośrodka:

- zasoby ludzkie, zespół, wysokie kompetencje i umiejętności, relacje międzyludzkie: „tworzymy przyjazny zespół i zawsze jesteśmy chętni do pomocy wszystkim, którzy do nas trafiają...” ,
- traktowanie osób z niepełnosprawnościami jako bardzo ważnej, priorytetowej grupy odbiorców wsparcia,
- struktura terenowa: „siedzibę mamy w Łodzi, ale mamy również biura terenowe, jedno jest w Brzezinach, na wschodzie województwa, drugie w Zgierzu i do tej pory był jeszcze w Łowiczu punkt konsultacyjny...”.

OWES przy Centrum OPUS - autoidentyfikacja wyróżniających cech ośrodka:

Zasoby ludzkie i kultura organizacyjna:

- otwartość i unikanie barier instytucjonalnych w relacjach z podmiotami zewnętrznymi: „bezwarunkowym atutem jest to, że my jako OWES i jako zespół nie tworzymy bariery, czyli jeżeli współpracowaliśmy z innymi inkubatorami, czy miejscami, które działają na rzecz przedsiębiorczości, to tam się zdarzało, że jednak idzie się do pani, pana, w sprawie takiej, z takim papierem. U nas jest trochę tak (...) bardziej po amerykańsku...” ,
- poczucie sprawczości: „człowiek ma takie poczucie, że coś kreuje, że ma wpływ na taką realną zmianę...” ,
- komfort wynikający z pracy zespołowej i interdyscyplinarności, wysoko wykwalifikowany zespół, pomocność, relacje międzyludzkie: „praca w zespole osób, które są po szkołach trenerskich, które mają bardzo wysokie kompetencje pracy z grupami, na procesie, w rozwiązywaniu konfliktów...” ,
- dłuższy staż pracy wielu członków zespołu: „ludzie pracują w OPUS od samego początku, na różnych stanowiskach...” ,
- kompleksowość wsparcia.

Oferta i struktura organizacyjna:

- biura lokalne w Piotrkowie i w Kutnie: „mamy stałą współpracę z samorządami na tworzenie takich lokalnych ośrodków wsparcia ekonomii społecznej, na przykład w Bełchatowie, Sieradzu...”,
- realizacja programów mikrograntowych w gminach: „to nas wyróżnia...”.

Łódzki Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej - autoidentyfikacja wyróżniających cech:

Otoczenie – specyficzne cechy miasta Łodzi:

- duża liczba instytucji wsparcia w Łodzi, rozwinięty rynek pomocowy w Łodzi,
- duża liczba działających organizacji pozarządowych, podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych, w tym o dłuższej historii, szerokim zakresie działania oraz wysokim poziomie profesjonalizacji i specjalizacji: „te organizacje (...) w subregionach powstają po to, żeby organizować czas wolny mieszkańcom wsi, a nie po to, żeby być dużym przedsiębiorstwem, na przykład ogarniającym kwestie osób z niepełnosprawnością, a takie mamy w Łodzi...”,
- duża liczba i różnorodność podmiotów korzystających ze wsparcia: „to wsparcie jest trochę rozdrobnione, jest dużo tych ludzi, z którymi się kontaktujemy, oczywiście staramy się ich sieciować...”, „tutaj jesteśmy w stanie utworzyć przedsiębiorstwo właściwie w każdej branży...”,
- dobra współpraca z Urzędem Miasta Łodzi, zbudowane relacje instytucji samorządowych z „trzecim sektorem”: „[Urząd Miasta Łodzi – przyp. aut.] ...ma dużą świadomość pracy z NGO-sami, dzięki temu możemy pracować trochę na innym poziomie...”,
- mniejsza potrzeba prowadzenia działań animacyjnych (niż w pozostałych subregionach) ze względu na inne potrzeby społeczności lokalnych, samorządu i sektora ekonomii społecznej.

Organizacja pracy w projekcie:

- partnerska współpraca, dobre relacje, wymiana doświadczeń, efekt synergii dzięki korzystaniu z rozwiązań wspólnie wypracowanych przez partnerów ŁOWES: „udało nam się wypracować rozwiązanie, które nie było wbrew interesom jakiegokolwiek ze stron...”, „wzajemne zrozumienie, elastyczność i wspólne poszukiwanie rozwiązań...”, „wszystkie trzy organizacje stworzyły taką przestrzeń do współpracy...”, „im więcej głów, tym lepiej i szybciej można znaleźć rozwiązania różnych sytuacji, tym więcej różnych sposobów patrzenia, różnych perspektyw i połączenia różnych doświadczeń i dzięki temu wyciąganie dużo lepszych i bardziej konstruktywnych wniosków...”,
- formalne aspekty współpracy uwzględniające solidarną odpowiedzialność partnerów za rezultaty projektu: „umowa partnerska zakłada wspólne wypracowywanie założonych wskaźników...”.

4.9. Dobre praktyki ośrodków wsparcia ekonomii społecznej

Niniejszy rozdział zawiera informacje na temat przykładów dobrych praktyk, związanych z działalnością ośrodków wsparcia ekonomii społecznej w regionie. Warto podkreślić, że wyboru prezentowanych poniżej działań dokonali przedstawiciele OWES. Opisane przypadki zostały opracowane na podstawie materiałów źródłowych, przesłanych przez ww. ośrodki.

Realizacja projektu „Łódzki Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej”¹⁴⁹

Projekt „Łódzki Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej” realizowany jest od 2016 roku w partnerstwie trzech akredytowanych Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej prowadzonych przez: Fundację Instytut Spraw Obywatelskich (OWES Centrum KLUCZ) (partner w latach 2016-2017, lider w latach 2018-2020, partner w latach 2021-2023), Stowarzyszenie Wsparcie Społeczne „Ja-Ty-My” (lider w latach 2016-2017, partner w latach 2018-2023), Centrum Promocji i Rozwoju Inicjatyw Obywatelskich OPUS (partner

¹⁴⁹ Opracowanie własne na podstawie informacji przygotowanych przez OWES Centrum KLUCZ

w latach 2016-2020, lider na lata 2021-2023). Projekt obejmuje swoim zasięgiem subregion IV. województwa łódzkiego, czyli miasto Łódź.

Należy podkreślić, że partnerstwo powołane zostało na potrzeby realizacji projektu ŁOWES, który (instytucjonalnie) nie jest odrębnym ośrodkiem wsparcia ekonomii społecznej. Z powodu wyjątkowego w skali ogólnokrajowej charakteru tego przedsięwzięcia, warto przybliżyć sposób jego funkcjonowania. Podstawą współpracy, przy jednoczesnej realizacji działań pozostałych trzech ośrodków w poszczególnych subregionach, jest zapis regulaminu konkursu na prowadzenie OWES, który stanowi, że „wnioskodawca może złożyć dwa wnioski o dofinansowanie projektu na różne subregiony, przy czym jeden z nich może dotyczyć tylko IV. subregionu...”¹⁵⁰. Dzięki temu ośrodki mogły połączyć siły w celu realizacji wspólnego projektu, eliminując przy tym ryzyko wzajemnego konkurowania.

Podział zadań merytorycznych został ustalony w 2015 roku, podczas przygotowywania wniosku konkursowego na realizację projektu na terenie Łodzi. Wówczas ustalony został następujący podział zadań pomiędzy partnerów:

- usługi animacyjne: Centrum Promocji i Rozwoju Inicjatyw Obywatelskich OPUS – usługi świadczone dla osób indywidualnych i grup nieformalnych chcących założyć nowy podmiot ekonomii społecznej oraz dla PES zainteresowanych ekonomizacją,
- usługi inkubacyjne: Stowarzyszenie Wsparcie Społeczne „Ja-Ty-My” – usługi świadczone dla osób indywidualnych i grup nieformalnych, chcących utworzyć miejsca pracy w nowym przedsiębiorstwie społecznym oraz dla podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych zainteresowanych utworzeniem nowych miejsc pracy,
- usługi biznesowe: OWES Centrum KLUCZ, prowadzony przez Fundację Instytut Spraw Obywatelskich – usługi świadczone dla istniejących przedsiębiorstw społecznych oraz podmiotów ekonomii społecznej, prowadzących działalność ekonomiczną.

Dzięki przedstawionemu podziałowi działań, w modelowym przypadku jeden klient może skorzystać ze wsparcia wszystkich trzech ośrodków. Jeśli np. grupa inicjatywna

¹⁵⁰ Regulamin konkursu na prowadzenie OWES

zgłasza się ze swoim pomysłem na otwarcie fundacji do Centrum OPUS, otrzymuje wsparcie animacyjne w postaci doradztwa oraz pakietu rozwojowego. Na dalszym etapie podejmowana jest decyzja o założeniu fundacji prowadzącej działalność gospodarczą. Po jej zarejestrowaniu doradca z Centrum OPUS kieruje nową organizacją do OWES Centrum KLUCZ, który oferuje usługi doradcze, a także pakiety marketingowe i coaching. Jeśli po uzyskaniu wsparcia organizacja zdecyduje się na rozwój działalności i utworzenie nowych miejsc pracy, może skorzystać z oferty Stowarzyszenia Wsparcie Społeczne „Ja-Ty-My”, wnosząc o wsparcie finansowe na utworzenie nowych miejsc pracy.

Zaprezentowany powyżej wielostronny model wsparcia jest możliwy dzięki ścisłej współpracy między doradcami z poszczególnych ośrodków, bazującej na wieloletnich doświadczeniach współpracy ww. organizacji, a także relacjach międzyludzkich. Kolejnym istotnym elementem współpracy w ramach ŁOWES jest rotacyjne pełnienie funkcji lidera przez poszczególne OWES, co sprzyja sprawiedliwemu podziałowi obowiązków. Rola lidera tak dużego projektu wymaga dużego nakładu czasu, m.in. na przygotowanie wniosków o płatność czy organizację spotkań Grupy Sterującej (jest to organ skupiający przedstawicieli partnerów), a także ze względu na konieczność wykonywania dodatkowych obowiązków, takich jak np. reprezentowanie interesów ośrodków wsparcia ekonomii społecznej z województwa łódzkiego w relacjach z Instytucją Pośredniczącą, tj. Wojewódzkim Urzędem Pracy w Łodzi) czy Regionalnym Centrum Polityki Społecznej w Łodzi.

Wieloletnia współpraca pozwoliła na wypracowanie modelu funkcjonowania, w którym pytania dotyczące sposobu realizacji projektu czy dokumenty projektowe, które OWES są zobowiązane przedstawiać do akceptacji IP, są przesyłane przez lidera w imieniu pozostałych partnerów projektu. Uzyskana odpowiedź jest wówczas uznawana za wiążącą dla wszystkich projektów, realizowanych w regionie. Nieformalną zasadą jest wspólne opracowywanie podstawowych dokumentów projektowych, takich jak: regulamin udziału w projekcie, regulamin rekrutacji odbiorców wsparcia finansowego na tworzenie miejsc pracy, czy regulamin wsparcia finansowego. Każdy z ośrodków może korzystać z przygotowanych wspólnie dokumentów, dostosowując je do specyfiki swoich subregionów. Z tego powodu możliwe było spełnienie zapisów „Wytycznych w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa

z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020”, w świetle których OWES mają zapewniać konkurencyjny, transparentny i oparty na merytorycznych przesłankach sposób przyznawania wsparcia finansowego na utworzenie miejsc pracy, oparty na jednolitych zasadach w danym województwie, obejmujących co najmniej regulamin udzielania wsparcia finansowego na utworzenie miejsc pracy, opracowanych we współpracy z ROPS. Wypracowany system współtworzenia dokumentów sprzyja oszczędności czasu, zapewniając spójność na poziomie formalnym. Przykład ŁOWES pokazuje, że kooperacja między trzema dużymi organizacjami przynosi korzyści i jest warunkowana przez wspólne wypracowanie reguł współpracy, a także koncyliacyjność i umiejętność dochodzenia do konsensusu.

Uroczyste wręczenie dotacji przez OWES Centrum Klucz¹⁵¹

Od kilku lat OWES Centrum KLUCZ organizuje uroczyste wręczenie dotacji na utworzenie miejsc pracy. Wspólne świętowanie sukcesów może być instrumentem budowania wspólnoty i siły w ekonomii społecznej. Wydarzenie jest świętem przedsiębiorców społecznych, motywującym ich do podejmowania wysiłku na rzecz dalszego rozwoju. W spotkaniu uczestniczą przedsiębiorcy, którzy pozyskali dotacje na utworzenie miejsc pracy, co sprzyja budowaniu relacji między nimi, które mogą stać się podstawą podejmowania wspólnych przedsięwzięć w przyszłości. Tworzenie przestrzeni wymiany doświadczeń i kontaktów, zwłaszcza w sytuacjach nieformalnych, może być instrumentem sieciowania przedsiębiorców społecznych.

Co istotne, oprócz przedsiębiorców, w ww. spotkaniach biorą również udział samorządowcy oraz przedstawiciele szeroko pojętego otoczenia podmiotów ekonomii społecznej, a więc biznesu, organizacji pozarządowych, czy społeczności lokalnych. Podczas wydarzenia przedstawiciele JST mogą zapoznać się ze sposobami działania PES/PS, ale również poszerzyć wiedzę na temat możliwości ich wspierania, co może wpływać na chęć nawiązania lub wzmocnienia współpracy z sektorem ekonomii społecznej. Przedsiębiorcy społeczni prezentują swoją działalność (ze szczególnym uwzględnieniem jej wpływu na

¹⁵¹ Opracowanie własne na podstawie informacji przygotowanych przez OWES Centrum KLUCZ

rozwój lokalny) podczas kilkuminutowych wystąpień, zatem wartością dodaną jest budowanie pozytywnego wizerunku sektora ekonomii społecznej. Oprócz wspomnianych prezentacji podmiotów i rozmów kularowych, agenda spotkania uwzględnia również elementy merytoryczne. Każda uroczystość wręczania dotacji ma swój temat przewodni, który ma inspirować i motywować przedsiębiorców społecznych do podejmowania kolejnych działań. Jednym z zagadnień była prezentacja sopockiego modelu wsparcia ekonomii społecznej, w którym miasto i przedsiębiorcy społeczni podejmują wspólne przedsięwzięcia na rzecz rozwoju lokalnego. Ponadto do udziału w wydarzeniu zapraszani są goście specjalni - zazwyczaj są to uznane autorytety w obszarze różnych zagadnień, związanych z rozwojem sektora ekonomii społecznej. Spotkanie jest również okazją do zaprezentowania innych narzędzi wsparcia, takich jak np.: bonów rozwojowych, czy działalności instytucji koordynującej rozwój ekonomii społecznej w województwie łódzkim – Regionalnego Centrum Polityki Społecznej.

Wyjątkowy wymiar tego wydarzenia podkreśla uroczysty posiłek przy odświeżeniu nakrytych stołach, z wyrafinowanymi produktami kulinarnymi. Spotkanie odbywa się w atrakcyjnym ośrodku o walorach przyrodniczo-krajobrazowych, który – co szczególnie istotne – jest prowadzony przez przedsiębiorstwo społeczne.

Konkurs „OWES na lepszy start – Region”¹⁵²

Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej przy Centrum OPUS organizuje konkurs na pakiety rozwojowe dla grup nieformalnych w celu tworzenia organizacji pozarządowych z działalnością odpłatną lub gospodarczą oraz dla istniejących organizacji społecznych. Przedsięwzięcie ma służyć ekonomicznemu usamodzielnieniu organizacji, w szczególności budowaniu nowych źródeł finansowania, alternatywnych wobec dotacji publicznych. W ramach pakietu rozwojowego podmioty mogą skorzystać ze wsparcia doradcy rozwojowego przez okres 10 miesięcy, szkolenia z zakresu zakładania organizacji oraz prowadzenia księgowości, wziąć udział w wizycie studyjnej, a także uzyskać mikrowsparcie na kwotę do 5000 zł. Zgodnie z regulaminem konkursu, środki te można przeznaczyć na refundację kosztów rozwoju instytucjonalnego grupy nieformalnej lub organizacji, takich

¹⁵² Opracowanie własne na podstawie informacji przygotowanych przez OWES przy Centrum OPUS

jak: szkolenia zespołu, nabycie sprzętu, realizacja działań podnoszących doświadczenie organizacji w sferze działalności ekonomicznej, jak również usługi promocyjne i marketingowe.

Konkurs „Aktywator społeczny”¹⁵³

Konkurs organizowany przez Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej „Ja-Ty-My” ma ułatwić grupom nieformalnym oraz osobom fizycznym, które planują założenie podmiotu ekonomii społecznej, prowadzącego działalność ekonomiczną oraz organizacjom pozarządowym, planującym podejmowanie przedsięwzięć gospodarczych. Podmioty biorące udział w konkursie mogą otrzymać pakiety rozwojowe w wysokości od 1000 zł do 5000 zł na zakup usług niezbędnych do rozpoczęcia lub wzmocnienia działalności ekonomicznej, takich jak np.: usługi marketingowe, poligraficzne, księgowość, promocyjne, czy projektowe, a także fundraising, adaptację lokalu przeznaczonego na prowadzenie działalności gospodarczej, zakup publikacji i czasopism branżowych, podnoszenie kwalifikacji zespołu, udział w szkoleniach specjalistycznych, wydarzeniach branżowych, wizytach studyjnych, zakup sprzętu potrzebnego do rozpoczęcia planowanej działalności. Rozliczenie pakietu rozwojowego odbywa się na podstawie faktur przedłożonych operatorowi konkursu.

¹⁵³ Opracowanie własne na podstawie informacji przygotowanych przez OWES „Ja-Ty-My”

5. Wnioski i rekomendacje z badania

Poniżej przedstawiamy wnioski i rekomendacje z badania z uwzględnieniem opisu zidentyfikowanych problemów, wizji stanu pożądanego oraz proponowanych kierunków działań (sposobu wdrożenia). W tabeli zostały również zamieszczone pewne odwołania do opisowej części niniejszego raportu.

Tabela 54. Wnioski i rekomendacje

Lp.	Wniosek	Rekomendacja
1	<p><u>Główny problem:</u></p> <p>Ogólna ocena pracy i jakości usług OWES jest wysoka, ponadto respondenci w badaniu ilościowym (PES/PS i JST) raczej pozytywnie postrzegają system wsparcia ES w regionie. Na podstawie zrealizowanych badań zidentyfikowano kilka specyficznych cech systemu wsparcia ekonomii społecznej w województwie łódzkim. Z pewnością należy do nich zaliczyć relacje i dobrą współpracę RCPS i OWES, a także bliską kooperację OWES w regionie, które w partnerstwie realizują projekt w subregionie IV. (Łódzki Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej).</p>	<p><u>Opis stanu pożądanego:</u></p> <p>Pożądane jest utrzymanie i dalszy rozwój cennych zasobów i rozwiązań organizacyjnych, wypracowanych przez różnych interesariuszy w ramach systemu wsparcia ekonomii społecznej w regionie. Niektóre z tych rozwiązań mają charakter autorski, tzn. zostały skonceptualizowane i wdrożone przez podmioty z województwa łódzkiego, a następnie zaimplementowane do systemu wsparcia ES. Oznacza to, że w regionie występuje potencjał tworzenia innowacyjnych rozwiązań.</p> <p><u>Działania i propozycje sposobu osiągnięcia stanu pożądanego:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - kontynuacja i rozwój dotychczasowych przedsięwzięć partnerskich (m.in. ŁOWES) - podejmowanie prac koncepcyjnych na rzecz tworzenia rozwiązań innowacyjnych - utrzymywanie możliwości implementacji nowych rozwiązań do systemu wsparcia
2	<p><u>Główny problem:</u></p> <p>Badane PES/PS mają zróżnicowane potrzeby, a także oczekiwania odnośnie form wsparcia, z jakich chcieliby skorzystać. Wynika to z bardzo dużego zróżnicowania sektora ekonomii społecznej w regionie, m.in. ze względu na formę prawną, strukturę właścicielską, okres funkcjonowania na rynku, branżę czy specyfikę osób zatrudnionych w danym podmiocie. W ramach niniejszego projektu badawczego zidentyfikowano kilka kluczowych potrzeb, które powinny zostać uwzględnione podczas planowania działań na rzecz wsparcia poszczególnych segmentów sektora ekonomii społecznej.</p>	<p><u>Opis stanu pożądanego:</u></p> <p>Rekomenduje się kontynuację działań na rzecz precyzyjnej diagnozy potrzeb i oczekiwań sektora. Wspomniane potrzeby zmieniają się w czasie, zatem konieczne jest prowadzenie ustawicznych działań monitorujących i ewaluacyjnych. Na podstawie pogłębionej diagnozy możliwe jest tworzenie trafnej i dopasowanej do potrzeb odbiorców oferty, która powinna być stale aktualizowana.</p> <p><u>Działania i propozycje sposobu osiągnięcia stanu pożądanego:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - dopasowanie usług na podstawie pogłębionej diagnozy - tworzenie elastycznej i kompleksowej ścieżki wsparcia - długofalowe wsparcie, uniezależnione od specyficznej logiki projektowej, zmniejszenie doraźności i aktywności w systemie wsparcia, możliwość świadczenia bardziej elastycznego świadczenia usług, dopasowanych do potrzeb odbiorców (a nie wynikających z założeń projektowych) - tworzenie platform współpracy, kojarzenie partnerów biznesowych, stymulacja nawiązywania relacji („brokering ES”) - przeznaczenie środków na inwestycje i rozwój PES/PS, niepowiązanych z tworzeniem miejsc pracy (np. na pomoc techniczną, wzmacnianie zasobów ludzkich, zapewnienie środków obrotowych, zmiana konstrukcji niektórych definicji odbiorców wsparcia – niektóre z nich są zbyt wąskie, a także niewłaściwie podzielone na kategorie) - stosowanie ulg podatkowych

		<ul style="list-style-type: none"> - zmniejszenie obciążeń administracyjnych w systemie wsparcia - szkolenia i doradztwo w obszarze pozyskiwania środków zewnętrznych - inne szkolenia specjalistyczne (w zależności od potrzeb) - pomoc lokalowa i rzeczowa (sprzęt, wyposażenie) - promocja i budowanie wizerunku ES - inwestowanie w liderów sektora ES - wprowadzenie instytucji zewnętrznego menedżera PES/PS, który sprawowałby opiekę nad powierzonymi podmiotami
3	<p><u>Główny problem:</u></p> <p>Poziom wiedzy na temat ekonomii społecznej w województwie łódzkim jest niewystarczający, zwłaszcza wśród JST (a także innych grup interesariuszy). Informacje na temat systemu wsparcia ekonomii społecznej są dostępne w różnych źródłach i nie zawsze aktualizowane. Brakuje standaryzacji sposobu ich prezentowania, np. określonego poziomu szczegółowości, podziału merytorycznego oraz hierarchii ważności, co może być istotne zwłaszcza z perspektywy osób bezpośrednio niezaangażowanych w działania na rzecz ekonomii społecznej. Wspomniana konstatacja dotyczy np. stron internetowych RCPS i OWES w regionie, jak również niektórych dokumentów publikowanych na ww. witrynach. Dostępne źródła informacji nie zawsze są spójne i wzajemnie komplementarne, ponadto brakuje jednego, wiodącego nośnika informacji, który mógłby aspirować do roli kompendium wiedzy na temat sektora ekonomii społecznej, a także możliwości uzyskania wsparcia.</p>	<p><u>Opis stanu pożądanego:</u></p> <p>Rekomenduje się wzmocnienie polityki informacyjnej w obszarze systemu wsparcia ekonomii społecznej w regionie. W tym celu warto przeprowadzić szczegółowy audyt dotychczas wykorzystywanych stron internetowych i mediów społecznościowych (RCPS, OWES). Proponuje się ustanowienie pewnego standardu sposobu przekazywania informacji, a także zapewnienie wzajemnej spójności ww. nośników. Rekomenduje się dalszy rozwój strony internetowej RCPS (w tym pod kątem możliwości aktualizacji i zapewnienia dostępu do kompleksowej informacji), która mogłaby pełnić rolę kompendium wiedzy na temat sektora ekonomii społecznej oraz możliwości uzyskania wsparcia w regionie. Ponieważ odbiorcy wsparcia są grupą bardzo zróżnicowaną, proponuje się przyjęcie strategii, polegającej na dywersyfikacji sposobu przekazywania informacji (poprzez dostosowanie ich do potrzeb różnych grup docelowych jak np. PES/PS, JST czy biznes tradycyjny).</p> <p><u>Działania i propozycje sposobu osiągnięcia stanu pożądanego:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - wewnętrzny audyt dotychczasowych działań w tym obszarze - określenie standardu prezentowanych informacji (np. poziomu szczegółowości) - wyłonienie wiodącego nośnika informacji (w oparciu o stronę RCPS) - określenie mechanizmów przepływu informacji między różnymi nośnikami (np. stronami RCPS i OWES) - modernizacja strony internetowej RCPS - dopasowanie sposobu prezentowania informacji do możliwości percepcji i potrzeb różnych grup odbiorców, w tym na poziomie używanego języka, np. PES/PS - oferta uzyskania wsparcia, JST – stosowanie aspektów i klauzul społecznych, biznes komercyjny – możliwości i korzyści ze współpracy z PES/PS, stworzenie specjalnej zakładki na stronie RCPS z informacjami dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym) - kampanie promujące ekonomię społeczną i inne działania upowszechniające wiedzę na temat ES
4	<p><u>Główny problem:</u></p> <p>Na podstawie wyników badania można sformułować wniosek, że priorytet ekonomii społecznej w polityce społecznej regionu jest niski. W dokumentach strategicznych województwa łódzkiego znajdują się wprawdzie zapisy dotyczące tego obszaru, jednak w rzeczywistości (zwłaszcza w opinii badanych ekspertów) wspomniany obszar wydaje się odgrywać poboczną rolę w hierarchii głównych kierunków polityki społecznej regionu. Ponadto występuje brak wystarczającej komplementarności z innymi obszarami, czy politykami publicznymi w województwie łódzkim.</p>	<p><u>Opis stanu pożądanego:</u></p> <p>Rekomendowane są działania na rzecz wprowadzenia ES do głównego nurtu polityki społecznej regionu (edukacja, lobbying, współpraca międzysektorowa), poprzez wzmocnienie powiązań z innymi politykami publicznymi, np. obszarem pomocy społecznej, rynku pracy, edukacji czy aktywizacji obywatelskiej...). Zaleca się wzmocnienie pozycji RCPS w systemie instytucjonalnym regionu oraz zwiększenie zasobów ludzkich zespołu RCPS, koordynującego działania na rzecz ekonomii społecznej.</p> <p><u>Działania i propozycje sposobu osiągnięcia stanu pożądanego:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - uwzględnianie roli ekonomii społecznej w politykach publicznych regionu, w tym w dokumentach strategicznych i programowych - uwzględnianie opinii RCPS i OWES podczas tworzenia dokumentów strategicznych i programowych regionu - analiza pod kątem komplementarności zapisów ww. dokumentów - zwiększenie zakresu autonomii i podmiotowości RCPS w systemie wsparcia ekonomii społecznej w województwie łódzkim

	<p>Na uwagę zasługuje również niska pozycja RCPS w systemie wsparcia ekonomii społecznej, jak również niewystarczające zasoby ludzkie zespołu koordynującego działania na rzecz ekonomii społecznej w ramach tej instytucji.</p>	<p>- zapewnienie zasobów ludzkich zespołu RCPS, koordynującego działania na rzecz ekonomii społecznej, adekwatnych do wykonywanych zadań</p>
5	<p><u>Główny problem:</u></p> <p>Wątpliwości budzi miejsce OWES w systemie wsparcia, a także zakres autonomii ww. ośrodków (np. odnośnie sposobu świadczenia niektórych usług). Respondenci z różnych grup uważają, że istotną barierą jest zbyt krótka perspektywa czasowa, związana z funkcjonowaniem OWES w trybie konkursowym, co zwiększa poczucie braku stabilności i nie sprzyja ciągłości prowadzonych działań. Ponadto istotną barierą funkcjonowania OWES są obciążenia administracyjno-biurokratyczne.</p>	<p><u>Opis stanu pożądanego:</u></p> <p>W dłuższej perspektywie proponuje się wprowadzenie zmian systemowych na poziomie ogólnokrajowym, poprzez odejście od dotychczasowej formuły konkursowej, zapewnienie stałego źródła finansowania, a także osadzenie OWES w instytucjonalnym systemie wsparcia i politykach publicznych regionu. Tego rodzaju zmiana sprzyjałaby wzmocnieniu kluczowego ogniwa systemu wsparcia, jakim są ośrodki wsparcia ekonomii społecznej.</p> <p><u>Działania i propozycje sposobu osiągnięcia stanu pożądanego:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - zapewnienie stałego źródła finansowania OWES - osadzenie OWES w systemie regionalnej polityki społecznej - odejście od formuły konkursowo- projektowej - zapewnienie większej elastyczności w podejmowaniu decyzji i swobody dystrybucji usług, dopasowanie do potrzeb odbiorców, zmniejszenie „sztywnych ram” (np. budowanie koszyka usług na zasadzie „black box-u”, wprowadzanie formuły „płatności za rezultat”)
6	<p><u>Główny problem:</u></p> <p>Rola JST w obszarze wspieranie sektora ekonomii społecznej jest niewystarczająca. Niski jest poziom wiedzy wśród samorządowców i urzędników, a podejmowane działania często są uzależnione od kadencyjności i bieżącej koniunktury politycznej. Mało rozpowszechnione jest stosowanie aspektów i klauzul społecznych w zamówieniach publicznych. JST mogą odgrywać kluczową rolę w tworzeniu podstaw rozwoju ekonomii społecznej, zatem konieczne jest zwiększenie poziomu ich zaangażowania.</p>	<p><u>Opis stanu pożądanego:</u></p> <p>Wskazane jest zwiększenie poziomu wiedzy na temat ekonomii społecznej w środowisku JST, w tym na temat korzyści płynących ze stosowania aspektów i klauzul społecznych, jak również zlecania zadań publicznych PES/PS. JST mogą również aktywnie działać na rzecz uniezależnienia PES/PS od wsparcia publicznego poprzez ich ekonomizację, jak również zwiększenie kompetencji biznesowych liderów ES.</p> <p><u>Działania i propozycje sposobu osiągnięcia stanu pożądanego:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - wypracowanie systemowych mechanizmów współpracy, zmniejszających wpływ czynników związanych z kadencyjnością w JST, np. tworzenie powiatowych zespołów ds. ekonomii społecznej - upowszechnianie stosowania aspektów i klauzul społecznych oraz zlecania zadań publicznych PES/PS - tworzenie przyjaznego klimatu w środowisku JST dla rozwoju ES - poszerzanie wiedzy na temat wsparcia rozwoju ES wśród JST - wzmocnienie działań animacyjnych w obszarach o szczególnie niskim poziomie rozwoju - wypracowanie skutecznej puli argumentów, stosowanie języka korzyści, promocja „dobrych praktyk”
7	<p><u>Główny problem:</u></p> <p>Podobnie, jak w innych regionach kraju, niewystarczająco rozwinięta jest współpraca sektora ekonomii społecznej z biznesem komercyjnym (choć w regionie występują przykłady „dobrych praktyk”). Brakuje mechanizmów współpracy oraz świadomości wzajemnych korzyści. Przedsiębiorcy społeczni i komercyjni często nie widzą możliwości, a nawet</p>	<p><u>Opis stanu pożądanego:</u></p> <p>Rekomendowane jest zwiększenie poziomu wiedzy na temat możliwości i sposób współpracy sektora ekonomii społecznej z biznesem. Co istotne, tego rodzaju działania powinny być skierowane do przedsiębiorców społecznych i tradycyjnych.</p> <p><u>Działania i propozycje sposobu osiągnięcia stanu pożądanego:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - działania na rzecz upowszechniania wiedzy (np. kampanie społeczne, promocja „dobrych praktyk”, wizyty studyjne, gale, konkursy itp.) - działania na rzecz profesjonalizacji i ekonomizacji sektora ekonomii

	potrzeby podejmowania współpracy.	społecznej jako pełnoprawnego partnera „tradycyjnego biznesu” - włączanie PES/PS do współrealizacji lub uczestnictwa w wydarzeniach, łączących sektor ES z biznesem komercyjnym - tworzenie nowych usług na rzecz współpracy biznesu społecznego i komercyjnego (np. mentoringu biznesowego) - finansowanie klastrów, łączących sektor ES z biznesem komercyjnym - wzmocnienie współpracy z organizacjami pracodawców - upowszechnianie kompetencji z obszaru klasycznej przedsiębiorczości wśród doradców biznesowych OWES - praca nad zwiększeniem poziomu wiedzy i zniwelowaniem negatywnych stereotypów wśród PES/PS i przedsiębiorców komercyjnych, wypracowanie puli argumentów (np. stosowanie języka korzyści, strategii win-win) - dywersyfikacja działań skierowanych do PES i PS, na rzecz stymulowania ich współpracy z sektorem komercyjnym
8	<p><u>Główny problem:</u></p> <p>Niewystarczająca jest liczba oraz poziom rozwoju podmiotów reintegracyjnych w regionie. W ostatnich latach zakładanych jest niewiele tego rodzaju podmiotów, brakuje pokrycia terytorialnego, a ścieżka reintegracji społeczno-zawodowej nie funkcjonuje zgodnie z założeniami (podopieczni o szczególnie trudnej sytuacji życiowej i zawodowej powinni być stopniowo przygotowywani w podmiotach reintegracyjnych, a następnie podejmować zatrudnienie na otwartym rynku pracy). Najważniejsze bariery rozwojowe tego rodzaju podmiotów mają charakter strukturalny: restrykcyjne regulacje prawne, brak środków, obawy i niechęć JST do zakładania podmiotów reintegracyjnych. W działalności OWES powyższy obszar ma znaczenie poboczne.</p>	<p><u>Opis stanu pożądanego:</u></p> <p>Pożądane jest podjęcie działań na rzecz zmiany tego stanu rzeczy. Zalecane jest oddziaływanie na JST w regionie, ale również podejmowanie prób wywierania wpływu na ośrodki decyzyjne na poziomie ogólnopolskim. Z pewnością warto zwiększyć rangę usług reintegracyjnych oraz wspierania i zakładania nowych podmiotów reintegracyjnych w działalności OWES.</p> <p><u>Działania i propozycje sposobu osiągnięcia stanu pożądanego:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - lobbying skierowany do ośrodków decyzyjnych na poziomie ogólnopolskim (np. zmiany prawne, usprawnienie funkcjonowania ścieżki reintegracyjnej) - zwiększenie puli środków na zakładanie i utrzymanie podmiotów o charakterze reintegracyjnym - upowszechnianie wiedzy wśród JST (np. z zakresu aplikowania o środki na zakładanie podmiotów reintegracyjnych) - nadanie większego priorytetu ww. działaniom w projektach OWES
9	<p><u>Główny problem:</u></p> <p>Szansą rozwoju ekonomii społecznej w regionie jest trafne rozpoznanie ogólnych trendów w szeroko rozumianym systemie polityki społecznej w Polsce. Między innymi można tu wymienić deinstytucjonalizację, wprowadzanie nowych rozwiązań, ukierunkowanych na rozwój i integrację usług społecznych (CUS), innowacje społeczne, ekonomię współdzielenia, wykluczenie i transformację cyfrową, szeroko rozumiane zmiany kulturowe, zachodzące w kraju i regionie.</p>	<p><u>Opis stanu pożądanego:</u></p> <p>Pożądane jest włączenie instytucji systemu wsparcia (zwłaszcza OWES) do kreowania praktycznych rozwiązań w tym zakresie. Ponadto zaleca się przygotowanie rozwiązań na rzecz zaangażowania PES/PS jako realizatorów wspomnianych usług społecznych.</p> <p><u>Działania i propozycje sposobu osiągnięcia stanu pożądanego:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - włączanie instytucji wsparcia ES do tworzenia działań na rzecz nowego sposobu organizacji usług społecznych - zachęcanie PES/PS do wchodzenia w rolę wykonawców usług społecznych i opracowywanie rozwiązań (np. usług) w tym obszarze - włączanie instytucji wsparcia ES w proces deinstytucjonalizacji
10	<p><u>Główny problem:</u></p> <p>Podczas realizacji badania zebrane zostały bogate doświadczenia</p>	<p><u>Opis stanu pożądanego:</u></p> <p>Rekomenduje się wprowadzenie pewnych korekt i modyfikacji standardu badawczego, aby - z jednej strony – usprawnić proces zbierania</p>

	<p>odnośnie przydatności i sposobu realizacji poszczególnych metod i technik badawczych. Co istotne, wspomniane refleksje mogą być skonfrontowane z wnioskami z analogicznych projektów badawczych, realizowanych w różnych regionach kraju.</p>	<p>i analizy danych, a – drugiej – zachować porównywalność wyników uzyskiwanych w ramach różnych faz prowadzonych cyklicznie projektów badawczych (ewaluacji systemu wsparcia czy monitoringu kondycji sektora ES).</p> <p><u>Działania i propozycje sposobu osiągnięcia stanu pożądanego:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - doprecyzowanie standardu badawczego - realizacja badań w odpowiednich terminach - przesunięcie akcentów między różnymi technikami badawczymi, zmiana niektórych założeń i liczebności prób - większa liczba wywiadów w jakościowej części badania (wywiady grupowe, warsztaty) - większy nacisk na informacje pozyskiwane od ekspertów (OWES, RCPS, KRES oraz aktorów zewnętrznych, w tym przedstawicieli biznesu komercyjnego i środowiska naukowego)
--	--	---

6. Bibliografia

Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego

Informator Podmiotów Ekonomii Społecznej Województwa Łódzkiego 2019

Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej

Raport - Działalność OWES przy Centrum OPUS w latach 2018-2019

Raport monitoringowy z działalności Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej Centrum KLUCZ – 2018 r.

Raport monitoringowy z działalności Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej Centrum KLUCZ - I kwartał 2019 r.

Raport monitoringowy z działalności Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej Centrum KLUCZ - II-IV kwartał 2019 r.

Raport monitoringowy z działalności Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej Centrum KLUCZ – 2018 r.

Raport monitoringowy z działalności Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej Centrum KLUCZ – I kwartał 2019 r.

Raport monitoringowy z działalności Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej Centrum KLUCZ - II-IV kwartał 2019 r.

Raport z działalności za rok 2018 i 2019 w subregionie II w woj. Łódzkim, opracowany przez OWES „Ja-Ty-My”

Raport o stanie ekonomii społecznej w województwie łódzkim za rok 2018

Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Łódzkim do roku 2020

Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO WŁ 2014-2020

Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2020

Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO WŁ 2014-2020

Wojewódzka Strategia w zakresie Polityki Społecznej 2020

Standardy Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej

Strona internetowa Centrum Promocji i Rozwoju Inicjatyw Obywatelskich OPUS:

<https://opus.org.pl/owes-region-435>

Strona internetowa Departamentu Ekonomii Społecznej i Solidarnej Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej, <http://akses.ekonomiaspoleczna.gov.pl/akredytacja-owes>

Strona internetowa Instytutu Spraw Obywatelskich - Centrum Klucz:

<https://inspro.org.pl/centrumklucz/>

Strona internetowa Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w Łodzi:

<http://es.rcpslodz.pl/>

Strona internetowa Stowarzyszenia Wsparcia Społecznego „Ja-Ty-My”:

<https://wsparciespoleczne.pl/owes/>

Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020

Spis ilustracji:

Grafika 1. Podejście badawcze oparte na zasadzie trzech „w”	17
Tabela 2. Matryca logiczna badania.....	18
Tabela 3. Struktura zrealizowanej próby PES/PS	22
Tabela 4. Liczba JST różnych szczebli w regionie	23
Tabela 5. Struktura zrealizowanej próby JST	23
Wykres 6. Podmioty ekonomii społecznej działające na obszarze JST	37
Wykres 7. Branże reprezentowane przez PES/PS działające na obszarze badanych JST.....	39
Wykres 8. Samoocena poziomu wiedzy na temat ekonomii społecznej i możliwości wspierania PES/PS	40
Tabela 9. Podejmowane formy współpracy z PES/PS	41
Wykres 10. Zlecanie zadań publicznych podmiotom ekonomii społecznej	43
Tabela 11. Formy zlecania zadań publicznych podmiotom ekonomii społecznej	43
Tabela 12. Powody braku zlecania zadań publicznych podmiotom ekonomii społecznej	45
Tabela 13. Podejmowanie różnych działań przez JST	46
Tabela 14. Ocena funkcjonowania systemu wsparcia ekonomii społecznej w regionie	51
Tabela 15. Samoocena poziomu wiedzy na temat możliwości wspierania rozwoju ES w regionie	52
Tabela 16. Założyciele i Inicjatorzy PES/PS	54

Wykres 17. Samoocena aktualnej sytuacji ekonomicznej PES/PS	55
Tabela 18. Przewidywania odnośnie zmiany sytuacji ekonomicznej PES/PS w okresie najbliższego roku	56
Tabela 19. Ocena atrybutów związanych z działalnością PES/PS	57
Wykres 20. Trudności wewnętrzne związane z funkcjonowaniem PES/PS	58
Wykres 21. Trudności zewnętrzne związane z funkcjonowaniem PES/PS	59
Wykres 22. Planowane działania na rzecz rozwoju PES/PS w okresie najbliższego roku	62
Wykres 23. Korzystanie z oferty pomocowej w regionie (z wyłączeniem OWES)	63
Tabela 24. Ocena możliwości uzyskania wsparcia przez PES/PS w regionie	64
Tabela 25. Chęć skorzystania z niefinansowych form pomocy dla PES/PS w okresie najbliższego roku	65
Tabela 26. Chęć skorzystania z form pomocy finansowej dla PES/PS w okresie najbliższego roku	66
Wykres 27. Ocena przepływu informacji na temat możliwości uzyskania pomocy przez PES/PS	66
Tabela 28. Akceptacja stwierdzeń na temat relacji PES/PS z JST	71
Wykres 29. Utrzymywanie relacji PES/PS z biznesem	73
Grafika 30. Podział terytorialny OWES w województwie łódzkim	79
Tabela 31. Porównanie oferty ośrodków wsparcia ekonomii społecznej w regionie	81
Tabela 32. Korzystanie z usług OWES w latach 2018-2019	101
Tabela 33. Pierwszy kontakt z OWES	101
Tabela 34. Ogólny poziom zadowolenia z usług z OWES	102
Tabela 35. Poziom zadowolenia z usług poszczególnych OWES	102
Tabela 36. Ocena różnych atrybutów, związanych z pracą OWES	104
Wykres 37. Korzystanie z różnych usług OWES	105
Tabela 38. Poziom zadowolenia z różnych usług oferowanych przez OWES	107
Tabela 39. Utrzymywanie kontaktu z ośrodkiem wsparcia ekonomii społecznej	109
Tabela 40. Ogólny poziom zadowolenia z usług poszczególnych OWES	109
Tabela 41. Ocena poszczególnych elementów związanych z pracą OWES	110
Wykres 42. Korzystanie z różnych usług oferowanych przez OWES	111
Tabela 43. Poziom zadowolenia z różnych usług oferowanych przez OWES	112
Tabela 44. Wybrane wskaźniki realizacji działań OWES Centrum Klucz wg stanu na 31.12.2019 – OWES SUBREGION I	115
Tabela 45. Wydatkowanie środków przez OWES Centrum Klucz wg stanu na 31.12.2019 – SUBREGION I	116
Tabela 46. Wydatkowanie środków przez OWES Centrum Klucz z podziałem na zadania wg stanu na 31.12.2019	117
Tabela 47. Wybrane wskaźniki realizacji działań OWES „Ja-Ty-My” wg stanu na 31.12.2019 r. – SUBREGION II	117
Tabela 48. Wydatkowanie środków przez OWES „Ja-Ty-My” wg stanu na 31.12.2019 – SUBREGION II	118
Tabela 49. Wybrane wskaźniki realizacji działań OWES OPUS wg stanu na 31.12.2019 – SUBREGION III	119
Tabela 50. Wydatkowanie środków przez OWES OPUS wg stanu na 31.12.2019 – SUBREGION III	120
Tabela 51. Wybrane wskaźniki realizacji działań ŁOWES wg stanu na 31.12.2019 – SUBREGION IV	120
Tabela 52. Wydatkowanie środków przez ŁOWES wg stanu na 31.12.2019 łącznie u wszystkich Partnerów	121
Tabela 53. Wydatkowanie środków przez ŁOWES z podziałem na zadania wg stanu na 31.12.2019 - SUBREGION IV	122
Tabela 54. Wnioski i rekomendacje	133